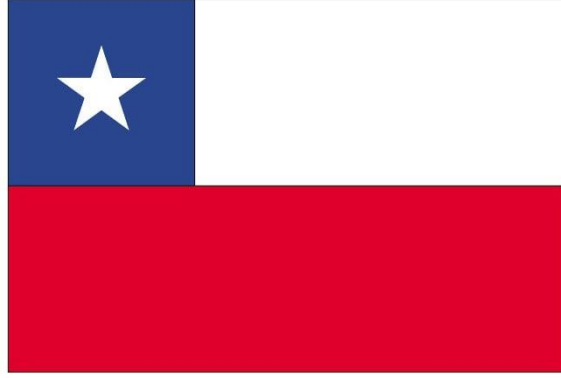


ŞİLİ
PAZARA GİRİŞ REHBERİ



T.C.
Ticaret Bakanlığı
Santiago Ticaret Műşavirliđi

İÇİNDEKİLER

1. GENEL BİLGİLER.....	5
1.1. Coğrafi Konum	5
1.2. Siyasi ve İdari Yapı.....	5
1.3. Nüfus ve İstihdam.....	5
1.4. Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	6
2. MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER VE TAHMİNLER.....	7
2.1. Ülkenin Genel Ekonomik Görünümü.....	7
2.2. Temel Ekonomik Göstergeler	7
2.3. Sektörel Gelişmeler.....	9
Madencilik	9
Tarım ve Hayvancılık.....	10
Sanayi	11
Hizmetler	11
Enerji.....	13
3. ÜLKE PAZARININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	14
3.1. Dağıtım Kanalları	14
3.2. Fikri Sınai Mülkiyet Hakları	15
3.3. Tüketici Eğilimleri.....	16
3.4. Perakende Ticaret.....	16
3.5. Kamu İhaleleri	17
4. ÜLKENİN DIŞ TİCARETİ	18
4.1. Genel Ekonomik Görünümü	18
4.2. İhracat İthalat	18
4.3. Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA).....	19
5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	19
5.1. Dış Ticaret Mevzuatı (İhracat-İthalat Rejimi)	19
5.2. İthalat için Gerekli Belgeler.....	21
5.3. Gümrük Giriş Beyannamesi, Gümrük Değeri ve Gümrük Vergileri.....	21
5.4. İç Vergiler ve Oranları.....	21
5.5. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar.....	22
5.6. İthalat Lisansları ve İthalatı Kontrole Tabi Ürünler	23
5.7. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme	24
5.8. Bitki Sağlığı Önlemleri:.....	25
5.9. Helal Belgelendirme:	25

5.10. E-Ticaret.....	26
5.11. E-Ticarete Yönelik Düzenlemeler	27
6. ÜLKE ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	27
6.1. Madencilik.....	27
6.2. Tarım ve Hayvancılık.....	29
6.3. Sanayi.....	30
6.4. Hizmetler	30
6.5. Enerji	31
7. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	33
7.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü.....	33
7.2. Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı.....	34
7.3. Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar	36
7.3.1. Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri	36
7.4. Yatırım Teşvik Mevzuatı	36
7.5. Serbest Bölgeler	37
7.6. Ülkedeki Türk Yatırımları: Sektörler ve Karşılaşılan Sorunlar	37
7.6.1. Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlar	37
7.7. Yatırımcılar için Yararlı Bilgiler	39
8. TÜRKİYE İLE TİCARET.....	40
8.1. Genel Durum.....	40
8.2. Türkiye ile Dış Ticareti	41
8.3. Türkiye'nin İhracatında Başlıca Ürünler	42
8.4. Türkiye'nin İthal Ettiği Başlıca Ürünler.....	43
9. İHRACATTA POTANSİYEL ARZ EDEN SEKTÖR VE ÜRÜNLER.....	46
9.1. İş ve Maden Makinaları.....	46
9.2. Otomotiv ve Oto Yan Sanayi Sektörü.....	47
9.3. İlaç.....	48
9.4. Hazır Giyim.....	49
9.5. Şekerli Mamüller	50
9.6. Hizmet İhracatımızın Artırılmasına Yönelik Fırsatlar ve Öneriler	51
9.7. Yatırımlarımızın Güçlenmesine Yönelik Fırsatlar ve Öneriler	56
9.8. Müteahhitlik Sektörümüzün Güçlenmesine Yönelik Fırsatlar ve Öneriler.....	58
10. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR	61
10.1. İş Kültürü	61
10.2. Para Kullanımı.....	62

10.3. Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri	62
10.4. Yerel Saat	63
10.5. Pasaport ve Vize İşlemleri	63
11. ŞİRKET KURULUMU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	64
11.1. Şirket Türleri	64
11.1.1 Sınırlı Sorumlu Şahıs Şirketi (Empresa Individual de Responsabilidad Limitada-EIRL)	64
11.1.2 Sınırlı Sorumlu/Limited Şirket (Sociedad de Responsabilidad Limitada- LTDA.)	65
11.1.3 Anonim Şirket (Halka Açık Olmayan) (Sociedad Anónima Cerrada-S.A.) & Anonim Şirket (Halka Açık) (Sociedad Por Acciones-SpA)	65
11.2. Şirket Kurma Prosedürü	65
11.3. Bankacılık Mevzuatı	67
11.4. Sosyal Güvenlik Uygulamaları	68
11.5. Vizeler (Çalışma, Oturma İzinleri, Geçici Çalışma Vizesi, Başvuru Mercı vb. Bilgiler)	70
12. ÖNEMLİ ADRESLER VE İLETİŞİM BİLGİLERİ	71
Sanayi ve Ticaret Odaları	71
Önemli Kurum ve Kuruluşlar	72
Büyükelçilik ve Müşavirlik İletişim Bilgileri	73
Ticaret Müşavirliği	73

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Coğrafi Konum

İsmi Aymara dilinde "dünyanın bitimi" anlamına gelen "chilli" kelimesinden gelen Şili, Güney Amerika'nın güneybatı kıyısında yer almakta olup, Atlantik ve Pasifik Okyanusları arasında stratejik bir konuma sahiptir. Arjantin ile 5.308 km, Bolivya ile 860 km ve Peru ile 171 km sınıra sahip olan ve 6.435 km kıyı uzunluğu olan Şili, kıyılarda çok yüksek olmayan dağların, orta kesimlerde verimli vadilerin, kuzeyde Atacama Çölü'nün, doğuda ise And Dağları'nın çevrelediği bir topografik yapıya sahiptir. www.mapas.mop.cl adresinden Şili ile ilgili haritalara ulaşmak mümkündür.

1.2. Siyasi ve İdari Yapı

16. yüzyılda İspanya'nın Şili'yi işgalinden önce Kuzey Şili İnkalar'ın, Orta ve Güney Şili ise Mapuçeler'in idaresi altında olup, 1810 yılında İspanya'ya karşı bağımsızlığını ilan etmesine rağmen kalıcı başarıya 1818 yılında ulaşılmıştır. Pasifik Savaşı'nda (1879–1883) Peru ve Bolivya'yı yenerek kuzeydeki bölgeleri elde eden Şili'de Salvador Allende'nin başkanlığındaki hükümet 1973 yılında Augusto Pinochet'nin askeri diktatörlük rejimi ile devrilmiştir. 1990 yılında serbest başkanlık seçimi sistemine geçilene kadar ülke Pinochet tarafından idare edilmiştir. 11 Mart 1981'de ilk Anayasa yürürlüğe girmiştir. Şili Anayasası İspanya, Fransa ve Avusturya anayasalarından esinlenerek hazırlanmıştır.

Şili'de Devlet Başkanı aynı zamanda Başbakanlık görevini de yürütmektedir. Dört yılda bir yapılan başkanlık seçimleri ile seçilen Devlet Başkanı, Bakanlar Kurulu üyelerini atama yetkisine sahiptir. İlk turu 21 Kasım 2021 tarihinde yapılan Şili Devlet Başkanlığı seçimlerinde hiç bir adayın ilk turda en az %50 oy oranını yakalayamaması üzerine en fazla oyu alan iki adayın yarıştığı 19 Aralık 2021 tarihli ikinci tur seçim sonuçlarına göre, demokratik sosyalizm ideolojisini benimseyen ve aralarında Komünist Partinin de bulunduğu sol "Apruebo Dignidad" ittifakının adayı Gabriel Boric oyların %55.8'ini alarak Devlet Başkanı seçilmiştir. Boric, görevini resmi olarak 11 Mart 2022 tarihinde devralmıştır.

Şili 16 bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgeler Kuzeyden Güneye doğru sırasıyla, Región de Arica y Parinacota; Región de Tarapacá; Región de Antofagasta; Región de Atacama; Región de Coquimbo; Región de Valparaíso; Región Metropolitana de Santiago; Región del Libertador General Bernardo O'Higgins; Región del Maule; Región del Ñuble; Región del Biobío; Región de La Araucanía; Región de Los Ríos; Región de Los Lagos; Región de Aysén del General Carlos Ibáñez del Campo ve Región de Magallanes y la Antártica Chilena olarak adlandırılmaktadır.

1.3. Nüfus ve İstihdam

2024 yılı IMF tahminlerine göre yaklaşık 20.1 milyon nüfusa sahip olan Şili'de nüfus artış hızı %1, yaş ortalaması 35'dir. Nüfusun %18'i 0–14 yaş arasında, %69'u 15–64 yaş arasında, %13'ü ise 65 yaşın üzerindedir. Ülkedeki okur-yazarlık oranı %97 olup, Şili eğitim standartlarının diğer Latin Amerika ülkeleri ile kıyaslanınca daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Nüfusun %10.8'i yoksulluk sınırının altında yaşamakta olup, gelir dağılımı adaletsizdir.

Şili nüfusunun %88'i kentlidir ve toplam nüfusun %40'ı başkent Santiago ve çevresinde yaşamaktadır. Kuzeyde ve güneyde tarımın yapılabildiği And Dağları'nın arasında kalan ovalarda ve Santiago'nun 100 km batısındaki liman şehri Valparaiso'da yerleşim yoğun iken; ülkenin kuzey ve güney uç noktalarına gidildikçe elverişsiz iklim koşulları sebebiyle nüfus yoğunluğu azalmaktadır.

Şili'de etnik çeşitlilik diğer Latin Amerika ülkelerine kıyasla daha azdır. Batı Avrupa ülkelerinden gelen göçmen nüfus, çoğunluğu oluşturmaktadır. Ülkeye özellikle 19. yüzyılda çok sayıda İngiliz, İrlandalı, Alman, Hırvat, Filistinli ve İtalyan yerleşmiştir.

Yaklaşık 8,5 milyon olarak tahmin edilen toplam işgücünün %9'u tarım, %69'u sanayi ve %22'si hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Çalışan nüfusun yarısını, yönetici pozisyonlarının ise dörtte birini kadınlar oluşturmaktadır.

1.4. Doğal Kaynaklar ve Çevre

Şili'nin başlıca doğal kaynakları; bakır, iyot, kereste, demir cevheri, nitrat, değerli metaller ve molibdendir. Yaban mersini, sofralık üzüm, erik, kiraz, kurutulmuş elma, midye, alabalık ve somonda dünyanın lider üreticisi ve ihracatçılarından olan Şili, güney yarım kürenin en büyük meyve, sert kabuklu meyve, salça ve dondurulmuş üzümü meyve ihracatçısıdır. Yine, balık unu, ceviz, kuru üzüm ve dondurulmuş hindi eti ve dondurulmuş istavrit ülkenin tarım ve hayvancılık alanında öne çıkan başlıca ihraç ürünleri arasında yer almaktadır. Ülkedeki tarımsal üretim zenginliği nedeniyle, gelişmiş bir gıda işleme sanayiine de sahip olan Şili'de imalat sanayii bakır, madencilik, gıda işleme, kimyevi ürünler, ormancılık ürünleri ve su ürünleri ile sınırlıdır.

Ülke özellikle turizm açısından önemli doğal güzelliklere sahiptir. And dağları sayesinde Şili'nin büyük bir hidroelektrik enerji potansiyeli bulunmaktadır. Kıyıları boyunca ülkenin zengin balıkçılık kaynakları mevcuttur. Kuzeydeki kurak araziler maden yatakları ile bezenmiştir.

Şili'nin doğal kaynaklarının dağılımı şöyledir:

Kuzey Bölgesi: Bakır, demir cevheri, nitrat, altın, lityum, molibden, deniz ürünleri.

Orta Bölgesi: Tarım, meyve, ormanlar, hidroelektrik enerjisi, kömür, deniz ürünleri.

Güney Bölgesi: Orman, petrol, doğal gaz, kömür, hayvancılık ve deniz ürünleri.

Şiddetli depremlerin, volkanik faaliyetlerin ve tsunamilerin sıkça görüldüğü Şili'nin başlıca çevre sorunları ormanlık arazilerin tahribi, özellikle Santiago ve çevresinde endüstriyel faaliyetlerin ve taşıt emisyonlarının sebep olduğu hava kirliliği ve su arıtma sistemlerinin yetersizliği nedeniyle Maipo, Aconcagua ve Bio Bio nehirlerinde oluşan su kirliliğidir.

2. MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER VE TAHMİNLER

2.1. Ülkenin Genel Ekonomik Görünümü

Ekonomik Gösterge	2019	2020	2021	2022	2023	2024 3. Çeyrek
GSYİH (Cari Fiyatlar -Milyar \$)	278.5	254.6	315.3	302.7	335.9	329.3
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	0.7	-6,1	12	2.7	0.2	1.9
Kişi Başına Düşen GSYİH (Cari Fiyatlar - \$)	14.551	13.056	16.037	15.238	16.815	16.616
Tüketici Fiyat Enflasyonu (yıllık, %)	2.2	3	4.5	11.6	7.6	4
İşgücü (Milyon)	9.7	8.9	9.3	9.7	10	10.1
İşsizlik Oranı (%)	7.1	10.3	7.2	7.9	8.5	8.3
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-4	-0.9	-7.8	-5.1	-3.6	-0.1

2.2. Temel Ekonomik Göstergeler

Covid-19 Pandemisinin ve toplumsal hareketliliğin damga vurduğu 2020 yılına kıyasla 2021 yılında ekonomik değerlerinde toparlanma görülen ve GSYİH'sı yaklaşık %12 büyüme kaydeden Şili'de 2022 yılından itibaren ekonomik göstergelerin çoğunda bozulma ve gerileme gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, 2023 yılı boyunca izlenen kararlı para ve maliye politikalarının etkisi ile başta enflasyon olmak üzere bazı göstergelerde iyileşme kaydedilmiş, özellikle 2022 yılı sonunda %12'ye yaklaşan enflasyon oranı ile bu hususta son 30 yılın en kötü ekonomik performansını sergileyen Şili'de bu oran 2023 yılında izlenen sıkı para politikası ile kontrol altına alınmış ve 2024 yılı üçüncü çeyreği itibari ile tüketici fiyat enflasyonu ortalaması %4 seviyesine gerilemiştir.

Diğer taraftan, Başta Şili Merkez Bankası olmak üzere, OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca yapılan değerlendirmelerde 2023 yılı sonunda Şili ekonomisinin büyüme kaydetmeyeceğine kesin gözüyle bakılmış olup tahmin edildiği gibi GSYİH büyüme oranı %0.2 olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte, The Economist Dergisi tarafından yayınlanan bir makalede, OECD ülkeleri arasında yapılan değerlendirmede Şili, 2023 yılında 35 ülke arasında en iyi ekonomik performans sergileyen 7. ülke olmuş ve İspanya, Portekiz ve Polonya gibi ülkeleri geride bırakmıştır. Şili, Latin Amerika ülkeleri arasında ise ilk sırada gelmiştir. Enflasyon, enflasyon genişliği, GSYİH, istihdam ve borsa performansı gibi kriterler gözetilerek yapılan değerlendirmede Şili Merkez Bankasının erken dönemde almış olduğu tedbirler ve başarılı faiz artırımı politikası sonucunda Şili'nin 2023 yılında iyi bir ekonomik performans sergilediği ortaya koyulmuştur. Ayrıca, Şili'nin işgücü piyasası ve GSYİH'da istikrarlı büyüme kaydettiği vurgulanmıştır. Şili'ye kıyasla diğer Latin Amerika ülkelerinden Meksika 18., Kolombiya ise 22. sırada gelmiştir.

Dünya Bankası tarafından Haziran 2024 itibari ile revize edilen değerlendirmeye göre Şili ekonomisinin 2024 yılı sonunda %2.6 oranında büyümesi beklentisi mevcut olup söz konusu değer Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi ortalama büyüme beklentisinin üzerindedir. IMF tarafından ise 2024 yıl sonunda Şili için %2'lik bir büyüme tahmini yapılmıştır. Şili Merkez Bankasınca ise ekonomik büyümenin yıl sonunda %2.25-%3 aralığında gerçekleşmesi yönünde daha iyimser bir beklenti mevcuttur. Ancak, enflasyon hedefinin %3 düzeyine ancak 2026 yılında ulaşabileceği, 2024 yılının %4.1 düzeyinde bir enflasyon oranı ile kapatılacağı değerlendirilmektedir.

Nitekim, Şili Merkez Bankası tarafından aylık bazda yayımlanan ve uzun dönemde Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya ilişkin bir değerlendirme yapma olanağı sağlayan aylık ekonomik faaliyet endeksi (IMACEC) değerlerine göre incelendiğinde 2024 yılı Nisan ayında son 21 ayın en iyi değeri kaydedilerek ekonomik aktivite madencilik ve hizmetler sektörünün etkisiyle %4.5 oranında büyüme kaydetmiş, yılın ilk 5 ayının ortalaması ise %2.3 olarak gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte, IMF tarafından yayınlanan verilere göre Şili'de 2023 yılında 16.815 ABD Doları olarak kaydedilen kişi başına düşen milli gelirin 2024 yılında yalnızca %1'lik bir küçülme ile 16.616 ABD Doları seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

İstihdama ilişkin değerler incelendiğinde, 2023 yılı sonu itibariyle 10 Milyona ulaşan işgücünün 2024 yılı ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %3'lük bir artışla 10.1 Milyona ulaştığı görülmektedir.

2024 yılının ikinci yarısı itibarıyla Şili ekonomisi istikrarlı bir seyir izlemiş ve 2023 yılında izlenen maliye politikalarının sonuçları alınmıştır. Ekonomik göstergelerde kayda değer düzelmelerin ise ancak 2025 yılından itibaren gerçekleşebileceği değerlendirilmektedir.

Dünya Bankası tarafından Haziran ayında revize edilen değerlendirmeye göre Şili ekonomisinin 2024 yılı sonunda %2.6 oranında büyümesi beklentisi mevcut olup söz konusu değer Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi ortalama büyüme beklentisinin üzerindedir. IMF tarafından ise 2024 yıl sonunda Şili için %2'lik bir büyüme tahmini yapılmıştır. Şili Merkez Bankasınca ise ekonomik büyümenin yıl sonunda %2.25-%3 aralığında gerçekleşmesi yönünde daha iyimser bir beklenti mevcuttur. Ancak, enflasyon hedefinin %3 düzeyine ancak 2026 yılında ulaşabileceği, 2024 yılının %4.1 düzeyinde bir enflasyon oranı ile kapatılacağı değerlendirilmektedir.

Yatırım ortamı serbestisi anlamında şeffaf, öngörülebilir, kurallara dayalı ve açık bir pazar olan Şili, maden yataklarının zenginliği, hammaddeye kolay ve garantili ulaşım imkanları, istikrarlı ekonomik ve politik yapısı ile uluslararası sermayeyi kendine çekmeyi başaran bir ülkedir. Merkez Bankası tarafından açıklanan verilere göre, 2023 yılında bir önceki yıla kıyasla %19.2'lik bir artış ile 21.7 Milyar Dolara ulaşan doğrudan yabancı yatırımlar son 10 yılda kaydedilen en yüksek değer olarak kayda geçmiştir. Şüphesiz, çok uluslu sermaye açısından ülkedeki en cazip imkanlardan birisi, Şili'nin yaygın serbest ticaret anlaşmaları ve bölgesel anlaşmalar ağı ile Dünya Gayrisafi Hasılasının %88'ini teşkil eden ülkelere vergisiz veya daha düşük vergi ile ihracat yapma olanağı sunuyor olmasıdır. Bir başka deyişle, uluslararası sermaye Şili'yi, dünya nüfusunun %67'sini teşkil eden coğrafyaya erişme imkanı sunan bir üs olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, 60'dan fazla çok uluslu şirket, kendisine merkez olarak Şili'yi seçmiştir. Ayrıca, Şili'deki yerli ve yabancı yatırımcıya eşit muamele ilkesi, hukukun üstünlüğü, kar transferi ve sermaye girişinde herhangi bir kısıt olmaması gibi etmenler de Şili'nin bölgesinde istikrarlı bir yatırım üssü olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Kariforniya merkezli Milken Enstitüsü tarafından yayınlanan 2024 Yılı Küresel Fırsat Endeksi (Global Opportunity Index)'ne göre, Şili Latin Amerika'da en fazla yabancı yatırım çekme potansiyeline sahip yüksek gelir grubu niteliğindeki ülke olarak açıklanmıştır. Endeks tarafından dikkate alınan beş kategoride (iş algısı, ekonomik temeller, finansal hizmetler, kurumsal çerçeve ile uluslararası standart ve politikalar) değerlendirilen ülke küresel düzeyde 129 ülke arasında 33. sırada yer alırken Latin Amerika ülkeleri arasında ilk sıraya yerleşmiştir. Şili'yi Uruguay (42.), Kosta Rika (47.), Jamaica (58.) ve Brezilya (60.) izlemiştir.

2.3. Sektörel Gelişmeler

Madencilik

Son yıllarda ekonominin çeşitlendirilmesi yönünde atılan adımlara rağmen, Şili'de öne çıkan sektörlerin başında gelen madencilik, ülkede üretim ve ihracatın temel taşı oluşturmaktadır. Başta bakır olmak üzere, lityum, molibden, potasyum, gümüş, iyot gibi maden ve minerallerin önemli üreticisi olan Şili'de 13 bölgede madencilik üretimi yapılmakla birlikte geniş çaplı madencilik başta kuzey bölgeler olmak üzere Tarapaca, Antofagasta, Atacama, Coquimbo, Valparaiso, Metropolitan Bölge ve O'Higgins bölgelerinde yapılmaktadır.

Şili'de madencilik alanında faaliyet gösteren büyük firmaların %99'u molibden, %96'sı demir, %95'i bakır, %66'sı gümüş ve %59'u altın madenciliğinde faaliyet göstermektedir.

Şili Maden Konseyi tarafından 2022 Mart ayında hazırlanan bir yayına göre Şili, %26'lık pay ile dünya bakır üretiminde 1., %17'lik pay ile dünya molibden üretiminde 2., %7'lik pay ile dünya gümüş üretiminde 4. Sırada gelmektedir. Bakır üretiminin %29'u devlet işletmesi CODELCO, %71'i ise özel sektörde faaliyet gösteren firmalar tarafından karşılanmaktadır. Dünyanın en önemli 10 bakır madeninden 6'sı Şili'de bulunmakta olup bunlar Escondida, Collahuasi, El Teniente, Pelambres, Radomiro Tomic ve Los Bronces'dir.

Dünya maden rezervleri bakımından Şili'nin sahip olduğu paylara bakıldığında %54 ile renyum, %44 ile lityum, %23 ile bakır, %10 ile iyot, %9 ile molibden ve %5 ile gümüş öne çıkmaktadır. Üretimde bakır, renyum, iyot ve doğal nitratlarda dünya birincisi olan Şili, lityum ve bor bileşikler üretiminde dünyada ikinci, gümüşte dördüncü ve potasyum bileşiklerinde sekizinci sırada gelmektedir. Dünya doğal nitratlar üretiminin tamamı, iyot üretiminin %67'si, renyum üretiminin %57'si, bakır üretiminin %26'sı, lityum üretiminin %22'si ve molibden üretiminin %17'si Şili tarafından karşılanmaktadır.

Madencilik Bakanlığı ve Şili Bakır Komisyonu (COCHILCO) tarafından ortak yayınlanan 2021-2030 Madencilik Yatırımları Portföyünde 51 adet projeden oluşan toplam 68.9 Milyar Dolarlık bir yatırım seviyesine ulaşılmıştır. Sürdürülebilir ve verimli madencilik yatırımlarının yapılmasını ilke edinen Şili, aynı zamanda, Peru, ABD ve Meksika gibi bölge ülkelerine yılda 100 Milyon ABD Doları değerinde madencilik teknolojisi hizmeti de ihraç etmektedir. Ayrıca, ülkede faaliyet gösteren madencilik şirketlerinin, makina vb. ekipman, teknoloji ve hizmet alımlarının yıllık ortalama 15 Milyar Dolar düzeyinde olduğu hesaplanmaktadır. 2018-2022 Hükümet Programında olduğu gibi Mart 2022 itibariyle göreve başlayan Boric Hükümetine ait yeni programda da madencilik sektörüne önemli yer ayrılmış olup madencilik faaliyetlerinin ekonomik ilerlemenin motor gücü olmaya devam edeceği açıktır. Madencilik sektörü 2021 yılı içerisinde, toplam 717.000 kişiye istihdam yaratmış olup GSYİH'ya %12.5 oranında katkı sağlamıştır.

2022 yılında da daha önce olduğu gibi madencilik en önemli ihracat kalemi olarak öne çıkmış olup bu sektörde geçtiğimiz yıla kıyasla %5.3'lük bir azalma ile 55.5 Milyar Dolar düzeyinde ihracat gerçekleştirilmiştir. Yalnızca 43.8 Milyar Dolar değerinde bakır ihracatı gerçekleştirilmiştir. Nitekim, dünya bakır üretiminin üçte birini karşılayan Şili, toplam küresel üretimin yarısından fazlasını (%54) satın alan Çin'in bu alandaki en büyük tedarikçisi konumundadır. Şili, bakır ihracatının toplam %44'ünü rafine, %56'sını ise konsantre olarak gerçekleştirmektedir.

Şili, son dönemde, değerli lityum kaynaklarının yarattığı fırsatlarla da dikkat çeker hale gelmiştir. "Lityum Üçgeni" olarak bilinen Şili (Salar Atacama), Bolivya (Salar de Uyumi), Arjantin (Salar de Arizaro) arasındaki bölge dünya lityum rezervinin %75'ini ihtiva etmektedir. Şili'de deniz seviyesinden 1.4 mil yükseklikteki "Salar Atacama" göl yatağı, dünya lityum rezervinin %27'sini barındırmakta olup dünyanın kanıtlanabilmiş en büyük lityum kaynağıdır. Dolayısıyla, "Beyaz altın" olarak bilinen lityumda, 7.5 Milyon tonluk, dünyanın en büyük rezervine sahip olan Şili, esasen dünyanın en büyük lityum üreticisi olan Avustralya'nın sahip olduğu rezervlerin 5 katı büyüklüğünde bir lityum rezervine sahip bulunmaktadır. Ancak 2016 yılına kadar dünyanın lider lityum üreticisi konumunda olan Şili, mevcut durumda liderliği Avustralya'ya bırakmıştır. Şili Bakır Komisyonu-Comisión Chilena del Cobre (Cochilco) verilerine göre, dünya lityum üretimi sıralamasında %46'lık pay ile Avustralya ilk sırada iken onu %32'lik pay ile Şili, %10'luk pay ile Çin ve %8'lik pay ile Arjantin takip etmektedir. Sıcağa dayanıklı cam ve seramik ürünleri üretiminden ilaç sanayiine yaygın bir kullanım alanı olan lityum, özellikle şarj edilebilir pil üretiminde kullanılmakta olup elektrikli araç endüstrisinin en büyük ihtiyaçlarından birini teşkil etmekte, temiz ulaşım teknolojileri açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Şili Enerji Bakanlığının da, 2050 yılı itibarı ile kamu taşımacılığının tamamını elektrikli araçlarla sağlama gibi bir hedefi bulunmaktadır. Artan talep karşısında lityum fiyatlarında da son yıllarda artış kaydedilmiştir.

Tarım ve Hayvancılık

Üretim, ihracat ve istihdama katkısı ile Şili ekonomisinin önemli bileşenlerinden birini tarımsal üretim teşkil etmektedir. Şili, tarımsal üretimde, ülkenin Kuzeyden Güneye 4300 km boyunca uzanan coğrafi koşullarına bağlı iklim çeşitliliğinin avantajını yaşamakta, bu çerçevede tarımsal ürünlerde çeşitlilik ve farklı/çoklu üretim sezonlarının yanı sıra büyük alıcıların yer aldığı Kuzey Yarıküre ile ters sezon üretime sahip olma (seasonality) imkanı nedeniyle, üretim ve ihracat anlamında şanslı bir konumda bulunmaktadır. Tüm dünyada Akdeniz iklim koşulları özelliklerini gösteren sınırlı sayıda iklim bölgelerinden de birini teşkil eden coğrafi konumu, tarımsal üretim koşullarını desteklemektedir. Aynı zamanda, And Dağlarının yarattığı doğal bariyer tarafından ülkeye zararlıların gelmesi önlediği için meyve ve sebze yetiştiriciliği anlamında ülkede son derece avantajlı koşullar hakimdir. Gece ve gündüz arasındaki "thermal oscillation-termal salınım" farkına bağlı olarak meyvelerde doğal olarak gelişen şeker ürünlere farklı bir aroma, koku ve renk vermektedir. Bu durum özellikle yaş meyve üretiminde Şili'yi ön plana çıkarmaktadır.

Yaban mersini, sofralık üzüm, erik, kiraz, kurutulmuş elma, midye, alabalık ve somonda dünyanın lider üreticisi ve ihracatçılarından olan Şili, güney yarım kürenin en büyük meyve, sert kabuklu meyve, salça ve dondurulmuş üzümü meyve ihracatçısıdır. Yine, balık unu, ceviz, kuru üzüm ve dondurulmuş hindi eti ve dondurulmuş istavrit ülkenin tarım ve hayvancılık alanında öne çıkan başlıca ihraç ürünleri arasında yer almaktadır. Ülkedeki tarımsal üretim zenginliği nedeniyle, gelişmiş bir gıda işleme sanayiine de sahip olan Şili, 2030 yılında gıda

ihracatının 62 Milyar Dolara çıkacağı ve her üç Şilili'den birinin gıda sanayiinde çalışacağı öngörülen oldukça iddialı bir senaryo ile ilerlemektedir.

Coğrafi avantajı ve çoğunlukla ada iklimi niteliğindeki iklim koşullarının dışında, ülkede bitki ve hayvan sağlığına ilişkin olarak çok sıkı tedbirler uygulanması da mevcut üretim ve ihracat kapasitesini olumlu yönde etkilemektedir. Nitekim, sınır geçişlerinde, havaalanı ve limanlarda, ülke tarımını hastalık ve zararlılardan koruma amaçlı sıkı tedbirler uygulanmakta, “Phloxera” gibi, büyük zararlara yol açabilen organizmalardan ülke ari tutulmaktadır. Keza Akdeniz Meyve Sineği de Şili’de çok nadir gözlemlenmiştir.

Üretim ve pazarlamaya yönelik hizmet kalitesinin de tarım ve gıda sektörünü destekler mahiyette olduğu ayrıca not edilmelidir. Nitekim, gıda işleme ve paketleme gibi bağlantılı sektörlerde hizmet veren yabancı firmalar, ülkedeki sağlıklı ve istikrarlı finansal sistem, cazip yatırım ve iş yapma koşullarından olumlu etkilenmekte, ayrıca uluslararası pazarlarla kurulan sıkı bağ nedeniyle, pazar erişimi konusunda da sıkıntı yaşamamaktadırlar.

GSYİH’nın yaklaşık %3.8 ini doğrudan tarım sektörü oluşturmakla birlikte sektörün bağlı olduğu diğer hizmetler de dikkate alındığında bu payın dolaylı olarak yaklaşık %15’e yükseldiği düşünülmektedir. 2022 yılı içerisinde Şili, 5.9 Milyar Dolar değerinde meyve, 6.6 Milyar Dolar değerinde gıda, 6.2 Milyar Dolar değerinde somon, 1.5 Milyar Dolar değerinde ise şarap ihracatı gerçekleştirmiştir. Şili’nin tarım ürünleri ihracatında, geniş STA ağının önemli bir katkısı bulunduğu belirtilmelidir. 2022 yılı sonu itibarıyla tarım ve hayvancılık sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içerisindeki oranı %5.8’dir.

Sanayi

Temel olarak uluslararası ticarete dayalı bir yapı arz eden Şili’de temel sınai üretim başta madencilik olmak üzere, gıda-tarım, su ürünleri, ormancılık, ambalaj, tıbbi cihaz-malzeme ve ilaç sektörlerine dayalıdır. Sanayi ve imalat sektörünün GSYİH’ya katkısı %56.5 seviyesinde olup bunu %31.4 ile hizmet, %3.8 ile tarım sektörleri izlemektedir.

Şili İhracatı Geliştirme Ajansı ProChile tarafından belirlenen 4 adet üretken sektör arasında bulunan sanayi ve imalat sektöründe ihracatın %58’i Asya, %15’i Kuzey Amerika, %13’ü Latin Amerika, %13’ü Avrupa ve %1’i Afrika’ya yapılmaktadır. Birincil sektörlerle dayalı deneyim, ülkenin karşılaştırmalı avantajları, katma değer yaratılması, yenilikçilik, değişen arz ve talebe bağlı olarak yönetim kapasitesi söz konusu sektörde ülkenin güçlü yönlerini oluşturmaktadır.

Şili Sanayiciler Federasyonu-SOFOFA verilerine göre, Kasım 2022 verilerine göre 2022 yılında üretime en fazla katkı sağlayan sektörler ilaç, kok kömürü ve metal ürünler olmuştur. Kimyasal ürünler, kağıt ürünleri ve gıda ürünlerinde ise bir önceki yıla kıyasla üretimde düşüş yaşanmıştır.

Hizmetler

Şili ekonomisine sanayi sektöründen sonra %31.4 oranında katkı sağlayan hizmet sektöründe son 15 yıl içerisinde yıllık ortalama %13’lük büyüme ile önemli bir ihracat potansiyeli yakalanmıştır.

Son yıllarda, küresel hizmetler alanında sahip olduğu teknoloji ve yetenek ağı ile kendisini Latin Amerika'da bir üs (hub) olarak pazarlayan Şili, uygulamaya koyduğu “Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program” kapsamında teknoloji sektöründe faaliyet gösteren girişimcilerin hızlı ve kolay şekilde (15 iş günü) çalışma vizesi alabilmesinin önünü açarak ülkenin beşeri ve entelektüel sermayesini artırmayı hedeflemektedir (Bkz. <https://tramitesonline.inversionextranjera.cl>).

Sonuncusu 2019 yılında hazırlanan GEDI Küresel Girişimcilik Endeksinde 138 ülke arasında 19. sırada yer bulan ülke Tholons Top Digital Nations sıralamasında da 12. sırada yer almıştır. OECD PISA sonuçlarına göre ise eğitim seviyesinde Latin Amerika'da lider konumdadır. Benzer şekilde, 2021 Küresel Yetenek Girişimciliği Endeksinde de 134 ülke arasında Şili 33. Sırada gelmiş olup Latin Amerika ve Karayiplerde bu alanda ilk sırada yer almıştır.

Nitekim, 2020 yılı sonunda Şili Dışişleri Bakanı Andres Allamand tarafından, Şili'yi diğer Latin Amerika ülkelerinden ayırtıracak yeni bir ülke imajı stratejisi açıklanmıştır. Ülkenin 2020-2030 marka stratejisi olarak lanse edilen proje kapsamında Şili paradigmasının ve imajının artık değişmesi gerektiği, geçmişte manzarası ve doğasıyla tanınan ülkenin bugün itibarıyla, aynı zamanda insanları ve dünyaya katkıda bulunabilecek yetenekleri ile öne çıkacağı belirtilmiştir. Yabancıları Şili'yi ziyaret etmeye davet etmenin ötesinde, Şili'nin dünyaya neler sunabileceğine odaklanılacağı ifade edilmiştir. "Şili Geleceği Yaratıyor" (#ChileCreatingFuture) kampanyası kapsamında, önceki uluslararası tanıtım stratejilerinden bir sapma olarak odak noktası “manzaradan insana, coğrafyadan yeniliğe, büyümeden sürdürülebilirliğe ve ülkenin alabileceklerinden ziyade verebileceklerine” kaydırılmıştır. Aşılınmaya çalışılan fikrin; Şili'nin uluslararası güce sahip, dünyayı önemseyen, bu dünyayla bütünleşmiş ve bu dünyanın bir parçası olduğunu hisseden ve katkıda bulunmayı amaçlayan bir ülke olduğunun altı çizilmiştir.

Şili İhracatı Geliştirme Ajansı ProChile tarafından ihracatta 4 kilit sektör arasında gösterilen hizmetler sektörünün tanıtımına ilişkin olarak hazırlanan platform “Chile, un Mundo de Servicios-Şili: Hizmetler Dünyası” (<https://chileservicios.com>) üzerinde bilgi teknolojileri, mühendislik, mimarlık, video oyunları ve görsel-işitsel prodüksiyon öne çıkan sektörler olarak belirtilmiştir.

2021 yılında Trade Map verilerine göre Şili'de hizmet ihracatı 6.6 Milyar Dolar, hizmet ithalatı 15.7 Milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Şili, DTÖ Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) taahhütlerinin açıklık düzeyi ve üstlenilen taahhüt sayısı (140) bakımından, Latin Amerika ortalamasının (119) üzerinde olmakla birlikte, OECD ortalamasının (330.4) altındadır. Bir kısmı -hizmet sunuculara çalışma izni ile ilgili uygulanan süre kısıtları veya arazi ve emlak alımlarında, sahilden veya sınır noktalarından belirli bir mesafe uzaklığın gözetilmesi gibi- yatay nitelikli olan kısıtların ötesinde, sektör-spesifik kısıtlar da mevcuttur. Ayrıca, yabancı yatırımcılara ayrımcı bir uygulama şeklinde olmaktan ziyade, düzenleyici engel niteliğinde olan mevcut düzenlemelerin dijital hizmetler, deniz taşımacılığı, telekomünikasyon hizmetleri gibi sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir.

OECD Hizmet Ticareti Kısıt Endeksi (OECD Services Trade Restrictiveness Index-STRI) 2021 verilerine göre, Şili, indeks kapsamında ele alınan 22 sektörde genel olarak OECD ortalamasından ve pek çok üye ülkeden düşük seviyede kısıta sahip ülke olarak değerlendirilmiş olup muhasebe, hava taşımacılığı, yasal hizmetler ve mimarlık en az kısıta sahip sektörler olurken, radyo ve televizyon yayıncılığı, iletişim, gümrük komisyonculuğu ve kurye hizmetleri en fazla kısıtın görüldüğü sektörler olarak öne çıkmıştır.

Pazar açıklığının OECD ortalamasının altında kaldığı hizmet sektörlerinin başında gelen, Kurye Hizmetleri ve Posta Dağıtım Hizmetlerinde, ilgili hizmet sunumunun, tamamının devlete ait “Correos de Chile” eliyle yapılıyor olması, ayrımcı olmaktan ziyade, mevzuat alt yapısından kaynaklanan düzenleyici engel niteliği taşımakta iken, mal ihracatının %97’sinin yapılmasına araç teşkil eden deniz taşımacılığında, yabancı sermaye katılımı (capital extranjero) üst limiti, kabotaj hakkının Şili bayrağı taşıyan gemilere tanınması, gemicilik şirketlerinde yönetim kurulu üyelerinin tamamının Şili vatandaşı olması gibi “ayırıcı” olarak nitelenebilecek bazı uygulamalar da göze çarpmaktadır. Yine, gümrük komisyonculuğu hizmetinde, yabancı katılımı %49 ile sınırlandırılmakta olup gümrük komisyoncularının Şili vatandaşı olması gerekmektedir.

Enerji

Enerji alanında net ithalatçı konumunda bulunmakta olan Şili, büyük oranda ithal enerjiye bağımlıdır. Maden açısından çok zengin olmakla beraber (bakır ve lityumda dünyanın önde gelen üreticisi ve ihracatçısı) petrol ve doğal gaz kaynakları yetersiz olan Şili enerji ihtiyacının yaklaşık %60’ını ithalat yoluyla karşılamaktadır. Arjantin, Peru, Bolivya gibi komşu ülkelerden önemli miktarda petrol ve doğal gaz ithal edilmekte, nükleer enerji üretimi ise sismik hareketliliğin yarattığı hassasiyet nedeniyle en azından mevcut aşamada bulunmamaktadır.

Enerji sektöründe özel sektör kuruluşları yerli ve yabancı ayrımı gözetilmeksizin faaliyet gösterebilmektedir. Bununla birlikte, enerji sektöründe ENAP (Empresa Nacional del Petroleo) gibi %100 devlet sermayesine sahip şirketler de bulunmaktadır.

Şili enerji politikası Enerji Bakanlığı tarafından belirlenmekle birlikte bu alanda Ulusal Enerji Komisyonu (CNE), Elektrik ve Doğal Gaz Gözetim İdaresi (SEC) ve Şili Nükleer Enerji Komisyonu (CCHEN) ve sürdürülebilir enerji alanında faaliyet gösteren Sürdürülebilir Enerji Ulusal Merkezi gibi yardımcı kamu tüzel kişilikleri de faaliyettedir.

Her ne kadar konvansiyonel enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı olsa da, son yıllarda ülke, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelerek bu açığı kapatma gayreti içerisine girmiştir. Şili, sahip olduğu doğal kaynaklar ve coğrafi özellikler ile kendisini dünyanın “doğal enerji laboratuvarı” olarak konumlandırmaktadır. Yılda 4 bin saatlik güneş ışığı potansiyeli ve yüksek radyasyon seviyesi ile güneş enerjisi üretiminde uygun koşullara sahip olmakla birlikte, ülkenin Antofagasta, Coquimbo, Biobio, Los Lagos ve Magallanes bölgeleri başta olmak üzere neredeyse tamamında rüzgar enerjisi de üretilebilmektedir. Esasen, 4300 km uzunluğunda ve 177 km genişliğinde bir ülke olmasının başlı başına enerji politikaları açısından zorluklar yarattığı Şili, aynı zamanda dünyanın en büyük solar enerji potansiyeline sahip bölgesi Atacama Çölü nedeniyle avantajlara da sahiptir. 140.000 km² büyüklüğündeki Atacama Çölü, metrekaşe başına günde, 9kWh radyasyon salınımıyla, dünyanın en güçlü güneş enerjisi kaynağına sahip bölgesi olarak bilinmektedir.

Nitekim, son 10 yılda Şili’nin başta rüzgar ve güneş enerjisi olmak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimiyle bu alanda sağlanan gelişmeler, Şili’yi yenilenebilir enerji konusunda dünya çapında bir konuma getirmiştir. Temiz enerji alanındaki yatırımlarda en çekici pazarları ölçen Climatescope 2022 değerlendirmesine göre enerji sektöründe Şili 136 ülke arasında 22. sırada, gelişen pazarlar arasında ise 4. sırada yer almıştır. Bölgesinde ise Kolombiya’dan sonra 2. Sırada gelmektedir.

2025 yılına kadar kömür yakıtlı enerji santrallerinin yarısının, 2040 yılına kadar ise tamamının kapatılmasını hedefleyen Şili, 2025 yılına kadar elektrik üretiminin %20'sini yenilenebilir enerji kaynaklarından elde etme hedefini ise erkenden gerçekleştirmiş olup 2020 yılı itibariyle elektrik üretiminin %25'inin temiz enerji kaynaklarından sağlandığı tespit edilmiştir. Ember Climate tarafından ortaya konulan bir araştırma sonucuna göre ise, Şili'de Eylül 2022 itibari ile ilk kez elektrik enerjisi üretimindeki yenilenebilir enerji kaynaklarının payı geleneksel enerji kaynaklarından olan kömürden üretimin payını aşmıştır. Araştırmaya göre, 2018 yılından bu yana ilk kez güneş ve rüzgar enerjisinden elektrik üretiminin payı iki katına çıkmış olup Eylül 2022'de yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam payı %27.5 seviyesine yaklaşmış iken kömürden enerji üretiminin payı %26.5 düzeyinde kalmıştır.

Ayrıca Şili, Nisan 2020 itibariyle güncellenmiş olduğu Ulusal Katkı Beyanını (NDC) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Paris Anlaşması) kapsamında sunmuş olup sera gazı (GHG) bütçesinin 2020 ile 2030 arasında 1,100 milyon metrik ton karbondioksit eşdeğerini (MtCO₂e) aşmamasını hedeflemektedir.

Son yıllarda, Şili'de enerji sektöründe yenilikçi yaklaşımlar içeren projeler ve yatırımlar hız kazanmıştır. Ayrıca, Şili'nin temiz ve yenilenebilir enerji alanında ihracat kapasitesini de artırma niyetiyle çevre dostu yakıtlara ve ulaşımda elektrikli araçların kullanımına yöneleceği ve 10 yılda 230 bin hektar alanın ağaçlandırılacağı da ifade edilmiştir. Ülke, 2050 yılı itibarıyla “Carbon-neutral Country” olmayı hedeflemektedir.

Benzer şekilde, Şili Üretim Teşvik Ajansı (Corporación de Fomento de la Producción- CORFO) tarafından yapılan açıklamada, hükümet tarafından Atacama Çölü'nde ayrılan 12.000 hektarlık alanda 12 milyar ABD Doları değerindeki 18 farklı proje ile Şili'nin yeşil hidrojen pazarında önemli bir oyuncu ve Güney Amerika'da yeşil hidrojenin ihracat merkezi olma hedeflerinin altı çizilmiştir. Şili'nin özellikle güneş ve rüzgar enerjisi gibi eşsiz yenilenebilir kaynaklarını değerlendirilerek 10 yıl içerisinde 25 gigawatt (GW)'lık hidroliz kapasitesi ile dünyanın en düşük maliyetli üreticisi olma gibi iddialı bir hedefi bulunmakta olup yeşil hidrojen yatırımlarının Covid-19 salgınının Şili ekonomisine olan etkilerini bertaraf etmede kilit rol oynayacağına inanılmaktadır. Mart 2022'de görevi devralan Gabriel Boric Hükümetinin de devlete ait lityum ve yeşil hidrojen üretim tesisleri kurulması hedefi bulunmaktadır.

Şili Sürdürülebilir Enerji Yol Haritası 2050 belgesine https://www.energia.gob.cl/sites/default/files/hoja_de_ruta_cc_e2050.pdf linkinden erişim sağlanabilir.

3. ÜLKE PAZARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1. Dağıtım Kanalları

Perakende sektörü kaydedilen ekonomik büyümeye paralel önemli ölçüde gelişmiştir. Ülkede yaygın ağlarla “hipermarket” veya “süper market”, “çok katlı mağaza”, “zincir mağaza” şeklinde yapılarla faaliyet gösteren perakende sektörünün önemli aktörleri aynı zamanda Arjantin, Peru, Brezilya gibi diğer Latin Amerika ülkelerinde de varlık göstermektedir. Büyük marketler, doğrudan üreticiden ya da distribütör firmalardan alım yapmaktadır. Özellikle gıda

sektöründe, kâr marjını yüksek tutmak üzere, ülkenin yaş meyve sebze konusundaki rekabet avantajı da kullanılarak doğrudan (üreticiden) satın alım tercih edilebilmektedir. Küçük alıcılar ithalat yoluyla alım yapmaktan ziyade distribütör firmalardan alım yapmayı tercih etmektedir.

Öte yandan, gelir dağılımındaki adaletsizliğin de etkisiyle, gelir düzeyi düşük seyreden kesimlerin küçük bakkal-market (almacenes) şeklindeki satış kanallarını da tercih ettikleri görülmektedir. Tüketim oranının ve nüfusun en yüksek seyrettiği Santiago’da, şehrin zengin kesimlerinde yeni ve uluslararası markalar dominant durumda olup “butik” türü mağazalar da yaygındır.

On-line satış kanalları da son yıllarda oldukça gelişme göstermiş olup özellikle elektronik eşya, giyim eşyası ve gıda sektörüne yönelik e-ticaret ivme kazanmıştır. Kişisel bilgisayar ve internet kullanımındaki artış, mobil telefon kullanımının yaygın olması da bu eğilimi güçlendirmiştir.

Son yıllarda ve Covid-19 Pandemisinin de etkisiyle özellikle 2020 yılından itibaren ülke genelinde “Rappi”, “Pedidos Ya”, “Uber Eats” gibi adrese teslim mobil sipariş uygulamalarının kullanımı da oldukça yaygınlaşmış olup market, restoran ve eczane başta olmak üzere pek çok mağazadan söz konusu uygulamalar vasıtasıyla verilen siparişler motosikletli ve bisikletli kuryeler tarafından tüketicilerin adresine teslim edilmektedir.

3.2. Fikri Sınai Mülkiyet Hakları

1975 yılından itibaren Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü (WIPO) üyesi olan Şili, WIPO kapsamında, aralarında Paris Konvansiyonu, Nairobi Anlaşması, Patent İşbirliği Sözleşmesi dahil, fikri mülkiyetin korunmasına ilişkin bir dizi anlaşmanın yanı sıra, DTÖ Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması kapsamında üstlendiği uluslararası taahhütleri iç hukuka aktarmış, aynı zamanda, ticari partnerleriyle akdettiği tercihli ticaret düzenlemeleri kapsamında, -telif hakları ve sınai mülkiyetin korunmasına ilişkin olanlar gibi-, kimi zaman uluslararası taahhütlerin ötesine gider şekilde, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin güçlü bir alt yapı inşa etmiştir.

4 Temmuz 2022 tarihi itibarıyla Madrid Protokolüne de üye olan Şili, Latin Amerika’da Madrid Protokolüne üye sayılı ülkeler arasında Kolombiya, Meksika ve Brezilya’dan sonra yerini almıştır.

Şili Marka Tescil Birimi, Ulusal Sınai Mülkiyet Enstitüsü (Instituto Nacional de Propiedad Industrial-INAPI) 2009 yılından bu yana, 20.254 sayılı Kanun kapsamında, marka, patent, faydalı model, sınai tasarım tescil birimi olarak faaliyettedir. Fikri Mülkiyet Haklarına ilişkin korumanın güçlendirilmesi ve üstlenilen taahhütlerin yerine getirilmesi konusunda ilgili kurumlar tarafından münferit olarak yerine getirilen çalışmalar ilk defa 2016 yılında, oluşturulan Ulusal Sınai Mülkiyet Stratejisi ile ulusal düzeyde koordine edilir hale gelmiştir. Bu kapsamda, oluşturulan bir Çalışma Grubu tarafından, kısa ve orta vadede uygulanacak yaklaşık 60 tedbir belirlenmiş olup bunların arasında fikri mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklara yönelik tahkim mekanizması oluşturulması, adli makamlar, hâkim ve savcılar, gümrük otoriteleri dahil tüm ilgili tarafların fikri mülkiyet hakları konusunda eğitilmesi gelmektedir.

Property Rights Alliance tarafından her yıl hazırlanan Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi 2022 yılı sonuçlarına göre, Şili 129 ülke arasında 33 üncü sırada bulunmakta olup bölgesinde ise 21 ülke arasında lider konumdadır. Bununla birlikte, ABD Merkezli, “Global Innovation Policy Center” tarafından yapılan değerlendirmede, Şili’nin son yıllarda fikri

mülkiyet hakları konusundaki ilerlemelerinden övgüyle söz edilse de, telif hakları ihlalleri konusunda cezai müeyyidelerin güçlendirilmesi, ilaçlarda zorunlu lisans ve patent korumasının güçlendirilmesi, çevrimiçi korsanlık gibi alanlardaki boşlukların da altı çizilmektedir. Bu hususta Şili, 2007 yılından bu yana, ABD'nin, "Priority Watch List" kapsamında yer alan ülkelerden biridir.

3.3. Tüketici Eğilimleri

Görelî küçük pazar ölçeğine rağmen Şili, tüketim eğilimi yüksek bir ülkedir. Gıda, hazır giyim, kozmetik, ayakkabı, unlu mamul, şekerleme ürünleri, içecek gibi kalemler itibarıyla kişi başına düşen harcamaların diğer Latin Amerika ülkelerinin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Yeni ürün ve marka denemeye açık bir tüketici kitlesi bulunmaktadır.

Ticarete açık pazar yapısı, yerli üretimin belirli alanlarla kısıtlı olması gibi etmenlerin, Şili'yi hemen her tür mamul madde anlamında uluslararası markaların hakimiyetine bıraktığı tespitinde bulunmak mümkündür. Bu durum tüketici tercihlerini de etkilemektedir. Nitekim, hemen her sosyal kesimde "marka"ya dayalı tüketim bir prestij göstergesi olarak algılanmakta ve tercih edilmektedir.

Tüketicilerin, modern yaşamın dayattığı hızlı tempo ile birlikte özellikle başkent Santiago ve Santiago'nun da içinde yer aldığı "Metropolitan Bölge"de trafik yoğunluğu gibi nedenlerle zamandan tasarruf etmek adına, genellikle tek bir noktadan alışveriş yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Şehrin zengin muhitlerinde ise daha ziyade "butik" şeklinde faaliyet gösteren lüks mağazalardan alışverişler yaygındır. Ancak, pazarın hala Çin kaynaklı ithalata teslim olduğu, pek çok ürün segmentinde, geniş kitlelere hitap eden düşük fiyatlı ürünlerin tercih edildiği söylenebilir.

Gelir ve eğitim seviyesi arttıkça, son yıllarda, organik/sağlıklı ürünlerin tüketimi de artmaktadır. Organik kozmetik kullanımı da yaygındır. Obezite yaygınlığı nedeniyle, tüm gıda ürünlerinde gıdanın içerdiği, "tuz", "kalori" ve "şeker" oranına göre etiketlemenin zorunlu olduğu ülkede, düşük kalorili/light ürün kullanımı da yaygınlaşmaktadır.

Santiago Ticaret Odası (CCS) E-ticaret Komitesi tarafından yapılan bir çalışmaya göre Şili'de online alışverişte tüketici tercihlerinde etkili olan unsurların başında ise, mağaza güncel stok durumu, farklı ödeme yöntemlerinin bulunması, websitenin kullanım kolaylığı ve güvenilirliği gelmektedir.

3.4. Perakende Ticaret

Ülkede yaygın ağlarla "hipermarket" veya "süper market", "çok katlı mağaza", "zincir mağaza" şeklinde yapılarla faaliyet gösteren perakende sektörünün önemli aktörleri (Falabella, Cencosud Group, Ripley) aynı zamanda Arjantin, Peru, Brezilya gibi diğer Latin Amerika ülkelerinde de varlık göstermektedir. Söz konusu firmalar kendilerine ait "marketplace/e-ticaret platformları" vasıtasıyla da Şili'de e-ticaret alanında pazar hakimiyetini elinde bulundurmaktadır. Büyük marketler, doğrudan üreticiden ya da distribütör firmalardan alım yapmaktadır. Küçük alıcılar ithalat yoluyla alım yapmaktan ziyade distribütör firmalardan alım yapmayı tercih etmektedir. Tüketim oranının ve nüfusun en yüksek seyrettiği Santiago'da, şehrin zengin kesimlerinde yeni ve uluslararası markalar dominant durumda olup "butik" türü mağazalar da yaygındır. On-line satış kanalları da son yıllarda oldukça gelişme göstermiş olup

kişisel bilgisayar ve internet kullanımındaki artış, mobil telefon kullanımının yaygın olması da bu eğilimi güçlendirmiştir.

Şili’de e-ticaret pazaryerlerinin %62.8’ine halihazırda fiziki olarak perakende sektöründe varlık gösteren ve aynı zamanda kendi e-ticaret platformlarına sahip olan zincir mağaza devleri (Falabella, Cencosud ve Ripley) hakim iken “pure online players” olarak bilinen ve yalnızca digital ortamda varlık gösteren firmaların (MercadoLibre gibi) oranının %37.2 olduğu bilinmektedir. Bu durumda, anılan firmaların yukarıda bahsi geçen ürün çeşitliliği, depolama, dağıtım, lojistik, teknoloji ve marka üstünlüklerini avantaja çevirdikleri açıkça görülmektedir. Ülkede son yıllarda gelişmeye başlayan e-ticaret sektöründe tüketiciler, pure players olarak bilinen elektronik platformlardan ziyade, gerek web-sitesi güvenliği, gerek kendilerine ait dağıtım hizmetlerinin bulunması ve fiziki mağazalarında yaratmış oldukları tanınırlık sayesinde kendilerine daha çok güven veren zincir mağazaların e-ticaret platformlarını tercih etmektedir.

3.5. Kamu İhaleleri

Şili Sağlık Bakanlığına bağlı CENABAST (La Central de Abastecimiento del Sistema Nacional de Salud), her tür medikal malzeme ve koruyucu sağlık ekipmanlarının yanı sıra, piyasada ihtiyaç duyulan ilaçların, kaliteli ve güvenli ve en uygun fiyatla bir şekilde temininden sorumludur. 2003 yılından bu yana Kamu Alımlarından sorumlu ChileCompra ile ortak çalışmaktadır.

Sağlık sektörüne yönelik ihalelere yerli-yabancı tüm firmaların katılımı mümkün olup ilgili tüm firmaların ulusal ihale sistemine (www.mercadopublico.cl) adresine kaydolması gerekmektedir. Ancak, yabancı firmaların bu ihale süreçlerini kendileri adına temsilci olarak atadıkları firmalar aracılığıyla katılması yaygındır. Nitekim, yerli firmaların bazı kamu ve özel sektör çevrelerine erişim imkanı çok daha yaygın olabilmektedir.

Kamu-özel sektör işbirliği (Public Private Partnerships-PPPs) ve yap işlet devret modeli ile son 30 yıldır Şili’de kamu altyapı projeleri 16 farklı ülkeden çokuluslu şirketlerce yürütülmekte olup Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı Invest Chile tarafından hazırlanan “Şili’de Altyapı Alanında Yatırım Fırsatları” Kataloğuna göre 54 adet proje kapsamında toplam yatırım değeri 53 Milyar Dolar üzerinde olan altyapı projeleri listelenmiştir (Detaylar için Bkz: https://tools.investchile.gob.cl/oportunidades-de-inversion-en-chile-infraestructura-2023?_ga=2.83813909.2062515041.1686066943-1541322323.1685732908).

Şili Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde yürütülen 2024-2026 Dönemi İhale Planı otoyol, havalimanı terminalleri, baraj, demiryolu vb. projeleri içermekte olup ihale takvimi ve detaylarına aşağıdaki link üzerinden erişim sağlanabilir:

https://concesiones.mop.gob.cl/proyectos/Paginas/Cartera_de_Concesiones_2022_2026.aspx

İlave olarak, Şili Ulusal Varlıklar Bakanlığı (Ministerio de Bienes Nacionales) ülkenin ulusal varlıklarının tanınması, yönetimi ve idaresi; özel mülkiyetin düzenlenmesi, diğer kamu kurumları ile koordinasyon halinde devlete ait arazilerin sicilinin tutulması ve ülkenin kültürel ve doğal varlıklarının korunması amaçları doğrultusunda faaliyet göstermekte olup Bakanlığın idaresinde 75 Milyon hektarlık ulusal arazinin %54’ü (43 Milyon hektar) bulunmaktadır. İlgili kurum bünyesinde halihazırda biten, mevcut ve planlanan ihalelere ilişkin bilgiye <http://licitaciones.bienes.cl/> linkinden erişim sağlanabilmektedir.

2003 yılından itibaren kamu mal ve hizmet alımlarında, oluşturulan elektronik platform (ChileCompra-<http://www.chilecompra.cl>) yoluyla hizmet verilen Şili’de, kamu ihale süreci genel anlamda şeffaf ve etkin bir şekilde işletilmektedir. Hem mal hem de hizmet alımlarında, farklı düzeylerde yaklaşık 850 kamu biriminin dahil olduğu "ChileCompra", kamu alımları sürecini hem alıcılar hem de tedarikçiler açısından kolaylaştırmak adına Maliye Bakanlığı gözetiminde ancak bağımsız çalışan bir kamu ajansı niteliğindedir. 16 adet bölgesel ofis aracılığıyla hizmet sunmaktadır. ChileCompra bünyesindeki MercadoPublico platformu üzerinden (<https://www.mercadopublico.cl>) tüm ihale ilanlarına ve ilgili dokümanlara ulaşabilmek mümkündür.

4. ÜLKENİN DIŞ TİCARETİ

4.1. Genel Ekonomik Görünümü

Dünyanın en dışa açık ve liberal ekonomilerinden Şili’nin mevcut dış ticaret ve ekonomik büyüme politikaları arasında son dönemde öne çıkan en yenilikçi yaklaşım kadınların, kobi ve mikro ölçekli işletmeler ile yerli halkların ekonomik alanda güçlendirilmesine yönelik izlenen politikalarlardır.

Genel olarak, Şili dış ticareti yıllar itibariyle istikrarlı bir seyir izlemektedir. Önümüzdeki dönemde de Şili’nin dış ticaret rakamlarında ve politikalarında kayda değer bir değişim beklenmemektedir. Bununla birlikte Şili son yıllarda madencilik ve tarım sektörleri dışındaki “geleneksel olmayan ürünler”e yönelik ihracatını ve hedef pazarlarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. İthalatta ise oldukça liberal ve dışa açık bir tutum segileyen Şili, özellikle Pandemi sonrasında Çin’e karşı pek çok sektörde alternatif tedarikçi arayışına girmiştir. Hiç şüphesiz, dış ticaret, Şili ekonomisinin itici gücü olmaya ilerleyen dönemlerde de devam edecektir.

4.2. İhracat İthalat

Dış ticaret verilerine bakıldığında ise, 2023 yılında bir önceki yıla göre ihracatında %2’lik ithalatında ise % 19’luk bir gerileme yaşayan Şili’de, 2024 ilk yarısında, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla ihracatta %4’lük, ithalatta ise %5’lik bir düşüş gerçekleşmiş olup 2024 yılının ilk yarısında ulaşılan toplam dış ticaret hacmi 88 Milyar ABD Dolarına yaklaşmıştır.

	Ülkenin Toplam İhracatı (\$)	Türkiye'nin Ülkeden İthalatı (\$)	Türkiye'nin Payı (%)	Ülkenin Toplam İthalatı (\$)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı (\$)	Türkiye'nin Payı (%)	İkili Dış Ticaret Hacmi (\$)
2019	68.938	222.3	0.6	63.801	405.7	0.6	628
2020	67.858	229.4	0.6	55.734	335.2	0.6	564.6
2021	90.065	234.1	0.2	87.434	631.9	0.7	866
2022	100.330	159.4	0.1	98.565	629.9	0.6	789.3
2023	98.173	178.4	0.1	80.036	364.9	0.4	543.3
2024 (9 aylık)	58.623	104	0.1	45.233	253.6	0.4	357.6

4.3. Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA)

Latin Amerika'nın en müreffeh ülkelerinden biri olan Şili'de, ekonomik gelişmenin temelinde yatan unsurların başında, ülkenin dış ticarete açık yapısı gelmektedir.

Dünya gayrisafi hasılasının %88'ini, dünya nüfusunun %65'ini temsil eden 65 ülke/ticari blok ile arasında toplam 34 ticari-ekonomik anlaşmanın (<https://www.subrei.gob.cl/acuerdos-comerciales/acuerdos-comerciales-vigentes>) yürürlükte olduğu Şili, dünyada en fazla sayıda serbest ticaret anlaşması imzalamış ülke olup gayrisafi yurtiçi hasılasının yaklaşık %60'ını, ihracatının ise %95'ini Serbest Ticaret Anlaşmalarının kapsadığı ürün ve hizmetlerin ticaretinden karşılamaktadır. Dış ticareti, ekonomisinin itici gücünü oluşturan ülkede son yıllarda hem halihazırda yürürlükte olan ticaret anlaşmalarını modernize etme (yatırım, dijitalleşme, çevre dostu enerji, kadın girişimciliği, e-ticaret, telekomünikasyon vb. konuları da dahil etme) hem de henüz pazarına çok hâkim olamadığı farklı ülkeler/ticari bloklarla yeni ticari anlaşmalar müzakere ederek ticaretini derinleştirme çabaları hızlandırılmıştır.

Şili ile ülkemiz arasında 2009 yılında imzalanarak 2011 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında aşağıda listelenen kauçuk lastiklere ilişkin 6 kalem ürün haricinde sanayi ürünlerinin tamamında tarım ürünlerinin ise bir kısmında gümrük vergileri sıfırlanmıştır:

Şili, son dönemde pek çok ülke ve ekonomik blok ile halihazırda yürürlükte olan ticaret anlaşmalarını modernize etme girişimlerini hızlandırarak bu kapsamda ilgili STA'larda mal ve hizmet ticareti dışında yatırım, küresel değer zincirleri, dijitalleşme, çevre dostu enerji, kadın girişimciliği, e-ticaret, telekomünikasyon, KOBİ ve mikro işletmeler vb. başlıkları da ayrı fasıllar altında detaylı düzenleme politikası izlemektedir.

5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

5.1. Dış Ticaret Mevzuatı (İhracat-İthalat Rejimi)

Gümrük Mevzuatı gereği, ithalatı kanunen yasak olan asbest içeren ürünler, pornografik ürünler, kullanılmış araç ve motosiklet, kullanılmış lastik gibi ürünlerin haricinde her ürünün ithali mümkün olup bazı ürünlerin ithali ise ilgili kamu kurumlarının ön incelemesine ve lisansına tabiidir. İthalat izne tabi ürünlere ilişkin detaylı bilginin aşağıdaki adresten görüntülenmesi mümkündür: https://www.aduana.cl/importaciones-de-productos/aduana/2007-02-28/161116.html#vtxt_cuerpo_T0

İthalat yasakları çevre, insan, hayvan ve bitki sağlığı mülahazalarına bağlı olarak uygulanmakta olup keyfi ve ayrımcı nitelikte teknik engel bulunmamaktadır. Ateşli silahlar, canlı hayvan, bitkisel ve hayvansal ürünler, alkollü ve alkolsüz içkiler, gübreler ve tarımsal ilaçlar, gıda, ilaç ve kozmetik gibi ürünlerin ithali ise ilgili kamu kurumlarının ön incelemesine ve lisansına tabiidir.

Her ne kadar mevcut Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında mücevher sektöründe gümrük vergileri sıfırlanmış olsa da ithalatta malın gümrük değeri + KDV bedeli üzerinden %15 oranında ek vergi alınmaktadır. Benzer şekilde, aynı uygulama Şili Gelir İdaresi (SII) tarafından belirlenen kaliteli halılar, kilimler ve kaliteli deriler için de geçerlidir.

Bazı tarımsal ve hayvansal ürünlerin ithalatı ise ilgili ülke ile pazar açılış sürecinin tamamlanmasını müteakip mümkün olabilmektedir. Örneğin, ülkemizden Şili'ye kanatlı eti, süt ürünleri, sığır eti, kümes hayvanları eti, domuz eti, her türlü işlenmiş et ürünleri, bal, yumurta, genetik materyal ve canlı hayvanlara ilişkin ihracat halihazırda gerçekleştirilememektedir. Ülkemizin söz konusu ürünlere yönelik Şili'ye ihracatının başlayabilmesi için her bir sektöre ilişkin pazar açılış sürecinin başlatılması ve tamamlanması gerekmekte olup ilk olarak bu hususta ülkemizin yetkili bitki ve hayvan sağlığı otoritesince Şili Tarım Bakanlığına bağlı Tarımsal ve Hayvansal Koruma Genel Müdürlüğüne (SAG) ihraç edilecek ilgili ürünlere ilişkin talebin resmi olarak iletilmesi, Türkiye'deki ilgili endüstrinin sıhhi durumunun değerlendirilmesini müteakip, olumlu sonuç alınması halinde, Şili'nin ön koşullarına göre bir sağlık sertifikası anlaşması imzalanması, son adımda ise, ilgili ürünleri ihraç etmek isteyen her bir firmanın yetkilendirilerek fiili olarak ihracata başlayabilmeleri için SAG ve Türkiye resmi veterinerlik birimlerinin bizzat bu firmaları/tesisleri yerinde denetlemeleri gerekmekte olup denetleme masraflarının ise bu konuda talepte bulunan şirketler tarafından karşılanması beklenmektedir.

1000 ABD Doları (FOB) üzerindeki ithalatta gümrük komisyoncusuyla çalışmak yasal bir zorunluluk olup ithalat prosedürlerine ilişkin bilginin Şili Gümrük idaresinin aşağıda not edilen web sitesinden incelenmesi yararlı olacaktır.<https://www.aduana.cl/preguntas-frecuentes-importaciones/aduana/2007-02-28/161116.html>

İhracat vergisi uygulaması olmayıp ihracat lisansı veya kotası uygulamasına da başvurulmamaktadır. Bu anlamda, uluslararası anlaşmalardaki mükellefiyetlerine uygun olarak arkeolojik, paleontolojik değer taşıyan ürünlerin çıkışına izin verilmemekte, çam ağacı "Chilean pine (Araucario Araucana)" gibi bazı ürünlerde kısıtlama ve prosedürler devreye girebilmektedir. Ayrıca, ihracat rejiminin bir parçası olarak ihraç edilecek tüm mallarda Gümrük İdaresinin evrak bazlı kontrolü gerekmekte olup "Documento Unico de Salida -(DUS)" adlı belgenin ihracatın yasal nitelik taşıdığını teminen gerekli onay alınmak üzere ihracatçı tarafından Gümrük İdaresine ibrazı gereklidir. Yine, 2000 ABD Doları (FOB) üzerindeki ihracatlarda gümrük komisyoncusuyla çalışmak yasal bir zorunluluktur.

Öte yandan, ihracatta vergisel bazlı bazı teşvik mekanizmaları mevcuttur. Şili'de "dahilde işleme" amaçlı ülkeye geçici giriş yapan mallara yönelik basitleştirilmiş Dahilde İşleme Rejimi olarak nitelenebilecek bir rejim (Declaración de Admisión Temporal para Perfeccionamiento Activo-DATPA) uygulanmakta olup bu kapsamda, ihracatçılar hammadde niteliği taşıyan ya da ihraç edilecek bir malda kullanılacak yedek parça niteliği taşıyan malların ithalatında ödedikleri vergilerin iadesi imkanına sahiptir. Ayrıca DATPA kapsamında, ihraç koşulu aranmak suretiyle, imalatçı firmaların, yurtdışından vergi ve KDV'den muaf hammadde, yarı mamul madde ya da yedek parça ithalatına imkan tanınmaktadır.

5.2. İthalat için Gerekli Belgeler

Genel olarak 1000 ABD Doları (FOB) üzerindeki ithalatta gümrük komisyoncusu ile çalışılması zorunlu olup sunulması gereken belgeler aşağıda listelenmiştir: Orijinal konşimento, orijinal ticari fatura eşyanın kıymetine ilişkin gümrük komisyoncusu tarafından sağlanan beyan vekaletname şeklinde sıralanabilir.

Bazı durumlarda ilave olarak talep edilen belgeler: Menşe Veya Dolaşım Belgesi Çeki Listesi Sigorta Poliçesi (Ticari Faturaya Dahil Edilmemiş İse) Gider Pusulası Talep Edilen İzinler, Vizeler, Sertifikalar Vb.

5.3. Gümrük Giriş Beyannamesi, Gümrük Değeri ve Gümrük Vergileri

Tarife yapısı oldukça homojen olan Şili’de, MFN bazlı gümrük vergisi oranı (Derecho Ad Valorem/Arancel Aduanero) sabit %6 oranında uygulanmaktadır. Buğday, buğday unu ve şekerde ise fiyat bandı uygulaması mevcuttur. Bağlı tarife (bound tariffs) oranı genelde %25 olup bazı ürünlerde %31.5 ve %98 olarak uygulanmaktadır.

Uyumu Sağlanmış (Armonize) Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi Hakkında Uluslararası Sözleşme uyarınca uluslararası ticarete konu olan malların tek tip sınıflandırması için dünya çapında kullanılmakta olan HS 2017’de yapılacak 351 adet değişiklikle 2022 yılında uygulanmaya başlanması planlanan HS 2022’ye ilişkin tarife korelasyonlarının Dünya Gümrük Örgütü (WCO) tarafından yayınlanması akabinde Şili Maliye Bakanlığınca hazırlanan 473 sayılı ve 26.10.2021 tarihli Kararnamenin Resmi Gazete’de 10.12.2021 tarihinde yayımlanması ile HS 2022 ulusal mevzuata aktarılmış ve 1 Ocak 2022 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir (Bkz: <https://www.aduana.cl/arancel-aduanero-vigente/aduana/2016-12-30/090118.html>).

5.4. İç Vergiler ve Oranları

Şili’de biri kuzey limanındaki Iquique (Bölge I) ve diğeri bir güney şehri olan Punta Arenas(Bölge XII) olmak üzere iki adet serbest bölge bulunmaktadır. Bu bölgelerde kurulu olan imalat şirketleri kurumlar vergisinden, KDV ve gümrük vergisinden muaf tutulmaktadır. Reeksport edilecek mallar vergiden muaf olmakla beraber, Şili piyasasında satılacak ürünler %19 oranında KDV’ye ve bölgeden çıkarılırken ithalat vergisine tabidir (yakın bölgelere yapılacak satışlar üzerinden CIF değerinin %0,8’i oranında alınan düşük vergiler hariç olmak üzere). Aynı istisnai hükümler Arica’da (Bölge XV) bulunan ve 2007 yılında kurulan Chacalluta ve Las Americas Sanayi Parklarındaki imalatçılar için de geçerlidir. Madencilik, balıkçılık ve finansal hizmetler gibi sektörlerde serbest bölge ayrıcalıkları uygulanmamaktadır. Serbest bölgelerde kurulu yönetim şirketleri gümrük tarifesi, KDV ve diğer ithalat vergileri, Gelir Vergisi Kanunu’nda gösterilen ilk kategori gelir vergisinden ve serbest bölgedeki faaliyetlerinde kullandıkları mal ve hizmetler üzerinden alınan KDV’den muafırlar.

Latin Amerika’nın Panama-Colon Serbest Bölgesinden sonra ikinci en büyük, Güney Amerika’nın ise en büyük Serbest Bölgesi olan Iquique Serbest Bölgesi (Zona Franca de Iquique-ZOFRI)’de yaklaşık 15 adet Türk vatandaşlarınca işletilen firma bulunmakta olup tümünün iştiğal konusu ikinci el eşya ticaretidir. Latin Amerika’nın en büyük ikinci el giysi ithalatçısı olan Şili’de söz konusu ticaretin yapıldığı başlıca noktalardan olan Iquique Serbest

Bölgesine AB, ABD, Kanada ve Uzak Doğu'dan serbest bölge avantajı ve maliyetlerin düşük olması sebebiyle çok büyük miktarlarda ikinci el eşya giriş yapmaktadır.,

5.5. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Kalite Altyapısı INN (Instituto Nacional de Normalizacion-www.inn.cl), Şili'de standartların (Normas Chilenas-NCHs), teknik düzenlemelerin (normativo tecnico) geliştirilmesi ve uygulanması, uygunluk değerlendirme, akreditasyon ve metroloji alanlarında faaliyet göstermektedir. Şili Kalkınma Kurumu (CORFO) tarafından 1973'te kurulan INN, 1944 yılında kurulan "Instituto Nacional de Investigaciones Technologicas y Normalizacion-INDICTECNOR"un yerini almıştır. INN tarafından geliştirilen 4000'in üzerinde standart olup, uygun bulunan tüm standartlara (Normas Chilenas Aprobadas) INN sayfasından ulaşmak mümkündür (<http://www.inn.cl/nch-aprobadas>).

Şili kalite ve standartlar sistema yerel ve uluslararası anlayış arasında dengeli bir yaklaşım izlemekte olup devlet tarafından özellikle inşaat, binaların depreme dayanıklılığı, içme suyu, atık su arıtma ve enerji gibi alanlarda ülkenin kendi standartlarını geliştirmesi teşvik edilmekte gıda gibi diğer sektörlerde ise piyasa tarafından tercih edilen standartlar uygulanmaktadır.

Şili'nin standart geliştirilmesi süreci doğrudan INN inisiyatifi ile olabileceği gibi, bu hususta, kamu ya da özel sektör tarafından INN'ye yapılan başvuru ile de başlatılabilmektedir. Standart geliştirilmesi sürecinde, eğer ilgili alanda geliştirilmiş bir uluslararası standart var ise, bu büyük ölçüde esas alınmakta, mevcut değilse, bölgesel standartlar, özel sektör kuruluşlarınca geliştirilmiş standartlar taranabilmektedir.

Hazırlanan standart INN websitesi üzerinden kamuoyunun dikkatine sunulmakta, toplanan kamuoyu görüşleri, ilgili standardı geliştirmek üzere INN bünyesinde oluşturulmuş teknik komitenin dikkatine taşınmaktadır. Esasen kalite standart uygulaması gönüllülük esasında olmakla birlikte, rekabetçi bir pazar olan Şili pazarında, pek çok şirketin bu konuda duyarlı olduğu gözlemlenmektedir. Standartların belirlenmesinde, insan, hayvan ve bitki sağlığı, çevre mülahazaları etkili olmaktadır.

ISO 14000 ve ISO 9000 standartlarına uyum konusunda INN'nin de teşvik edici bir tutum aldığı görülmektedir. Yine, ISO yanında IEC standartları da tercih edilmekte olup konu ve sektör özelinde tercih edilebilecek ulusal, bölgesel ve uluslararası standartlar dikkate alınmaktadır. Örneğin, otomotiv sektöründe Latin Amerika'da Eylül 2022 itibari ile Euro 6b, Eylül 2024 itibari ile Euro 6c emisyon standartlarının uygulanacağı ilk ülke Şili olmuştur.

Madencilik sektöründe iş sağlığı ve güvenliği (OHSAS 18001) ve enerji verimliliğine yönelik standartlar uygulanırken özellikle çevre kirliliğinin yoğun olduğu Metropoliten Bölgede, iş makinelerinde parçacık fitresi bulunması zorunlu tutulmaktadır. Test, muayene ve belgelendirme süreçleri için INN tarafından akredite edilmiş ulusal belgelendirme kuruluşları kategorilerine göre <https://acreditacion.innonline.cl/> linki vasıtasıyla listelenebilir.

Şili Dış Ekonomik İlişkiler Müsteşarlığına (SUBREI) bağlı Ticarete Düzenleyici Hususlar Birimi (La División de Aspectos Regulatorios del Comercio) Şili'nin dış ticaretinde teknik düzenlemelerin şeffaf ve verimli bir şekilde dizaynı ile mevzuatın yasal kesinlik sağlaması, anlaşılır olması ve ticarete teknik engel oluşturulmaması hususunda çalışmalar yürütmektedir.

Ticarette Teknik Engeller Ulusal Komisyonuna başkanlık etmekte ve diğer bakanlıklar, ilgili paydaşlar ve kurumlar ile koordinasyonu sağlamaktadır. Aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü'nün Ticarette Teknik Engeller Komitesinin resmi irtibat noktasıdır (tbt_chile@subrei.gob.cl).

5.6. İthalat Lisansları ve İthalatı Kontrole Tabi Ürünler

Gümrük Mevzuatı gereği, ithalatı kanunen yasak olan asbest içeren ürünler, yasadışı, toksik veya sahte ürünler, sağlık kaydı bulunmayan farmasötik ürünler, pornografik ürünler, havai fişekler, kültür varlıkları, kullanılmış araç ve motosiklet, kullanılmış lastik gibi ürünlerin haricinde her ürünün ithali mümkün olup bazı ürünlerin ithali ise ilgili kamu kurumlarının ön incelemesine ve lisansına tabiidir. İthalat izne tabi ürünlere ilişkin detaylı bilginin aşağıdaki adresten görüntülenmesi mümkündür: https://www.aduana.cl/importaciones-de-productos/aduana/2007-02-28/161116.html#vtxt_cuerpo_T0

İthalat yasakları çevre, insan, hayvan ve bitki sağlığı mülahazalarına bağlı olarak uygulanmakta olup keyfi ve ayrımcı nitelikte teknik engel bulunmamaktadır.

Aşağıdaki ürünlerin Şili'ye girişi ilgili kurum ve kuruluşların onayına tabidir:

- Ateşli silahlar, mühimmat, patlayıcılar, kimyasal ve yanıcı maddeler, dövüş sanatlarına ilişkin aletler ile öğretim amaçlı yazılı-görsel-işitsel medya (Milli Seferberlik Genel Müdürlüğü- [www.dgmn.cl])
- Alkollü İçkiler, bitkisel ve hayvansal ürünler, gübre ve zirai ilaçlar, bitkisel ve hayvansal içerikli gıda ürünleri-Bitkisel ve Hayvansal Koruma Genel Müdürlüğü- [www.sag.gob.cl])
- Her türlü gıda ürünleri, tıbbi ve/veya kozmetik kullanıma yönelik ürünler, ilaçlar – Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Enstitüsü-[www.ispch.gob.cl])
- Radyoaktif maddeler-Şili Nükleer Enerji Komisyonu [www.cchen.cl])
- Su ürünleri-Su Ürünleri Müsteşarlığı [www.subpesca.cl])
- Radyo İletişim Ekipmanları-Telekomünikasyon Müsteşarlığı [www.subtel.cl])

Bazı tarımsal ve hayvansal ürünlerin ithalatı ise ilgili ülke ile pazar açılış sürecinin tamamlanmasını müteakip mümkün olabilmektedir. Örneğin, ülkemizden Şili'ye kanatlı eti, süt ürünleri, sığır eti, kümes hayvanları eti, domuz eti, her türlü işlenmiş et ürünleri, bal, yumurta, genetik materyal ve canlı hayvanlara ilişkin ihracat halihazırda gerçekleştirilememektedir. Ülkemizin söz konusu ürünlere yönelik Şili'ye ihracatının başlayabilmesi için her bir sektöre ilişkin pazar açılış sürecinin başlatılması ve tamamlanması gerekmekte olup ilk olarak bu hususta ülkemizin yetkili bitki ve hayvan sağlığı otoritesince Şili Tarım Bakanlığına bağlı Tarımsal ve Hayvansal Koruma Genel Müdürlüğüne (SAG) ihraç edilecek ilgili ürünlere ilişkin talebin resmi olarak iletilmesi, Türkiye'deki ilgili endüstrinin sıhhi durumunun değerlendirilmesini müteakip, olumlu sonuç alınması halinde, Şili'nin ön koşullarına göre bir sağlık sertifikası anlaşması imzalanması, son adımda ise, ilgili ürünleri ihraç etmek isteyen her bir firmanın yetkilendirilerek fiili olarak ihracata başlayabilmeleri için SAG ve Türkiye resmi veterinerlik birimlerinin bizzat bu firmaları/tesisleri yerinde denetlemeleri gerekmekte olup

denetleme masraflarının ise bu konuda talepte bulunan şirketler tarafından karşılanması beklenmektedir.

Şili Milli Savunma Bakanlığı Silahlı Kuvvetler Müsteşarlığı Milli Seferberlik Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 23.02.2022 tarihli ve 433 sayılı İstisnai Karar ile konvansiyonel silah modellerine, mühimmatının kalibresine ve çalışma mekanizmalarına benzerliği nedeniyle mühimmat veya kartuş ateşlemek için kolay adapte edilebilen veya dönüştürülebilen silahlar olmaları dolayısıyla, markaları aşağıda verilen kurusıkı silahların ülke içinde pazarlanması yasaklanmıştır:a. Bruni (BBM) b. Ekol c. Zoraki d. Blow e. Leo f. Kusey g. Carrera h. Ceonic i. ISSC j. Kimar.

Karantina İşlemleri:

Ulusal Bitki ve Hayvan Sağlığı İdaresi-SAG, gerekli sağlık kontrollerini/denetimlerini yerine getirmek üzere CPE-Cuarentena Posentrada-giriş sonrası karantina tedbiri de uygulamakta, bitki ve tohumların ithalatındaki denetimler IPPC (Uluslararası Bitki Koruma Konvansiyonu) uyarınca yerine getirilmektedir.

Canlı hayvan ithalatında da, bir süre karantina uygulaması yapılarak klinik ve patolojik testler uygulanmaktadır.

5.7. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Etiketleme:

Şili'ye ithal edilen birçok ürün, ortak etiketleme şartlarına tabidir. Etiketler İspanyolca dilinde düzenlenmeli ve metrik ölçüler kullanılmalıdır. Tüketim mallarının etiketi üzerinde ürünün menşei belirtilmeli, ambalajlı ürünlerde ürünün kalitesi, saflığı, içerik bilgileri ve net ağırlığı/ölçüleri açık bir şekilde gösterilmelidir. Bu şartları sağlamayan ürünler ülkeye ithal edilse dahi, nihai tüketiciye satışa sunulmadan önce gerekli işlemlerin yerine getirilmesi şart koşulmaktadır.

Konserve gıda, ayakkabı, gıda ürünleri, elektrikli makineler, likit ya da sıkıştırılmış doğal gaz ekipmanları (LNG ve CNG), plastik, şarap ve diğer alkollü içecekler, tekstil ve hazır giyim, buğday unu, deterjan ve tarımda kullanılan böcek ilaçları gibi ürünler için spesifik düzenlemeler mevcuttur.

2016 yılı Haziran ayından bu yana gıdaların içerdikleri yağ, tuz, şeker ve kalori miktarına göre etiketlenmesi zorunlu hale gelmiştir. Spesifik olarak çikolata-şekerleme sektörünü de yakından ilgilendiren, 27 Haziran 2016 tarihi itibarıyla yürürlük kazanan Gıda Etiketlemesine ilişkin düzenleme (Law No 20.606), tüm gıda ürünleri etiketlerinin, katkı maddeleri dahil tüm muhteviyatı içerecek şekilde düzenlenmesini, besin değerlerine ilişkin bilgi ihtiva etmesini, eğer bu öğeler Sağlık Bakanlığınca belirlenmiş limitlerin üzerinde ise de, ayrıca belirtilmesini öngörmektedir. İlgili mevzuat gereği, şeker ve yağ oranı ile kalori açısından yüksek gıda ürünlerinin bu özelliklerinin üründe ayrıca İspanyolca ve diğer dillerde gösterilmesi, bu nitelikteki ürünlerin 14 yaş altındaki çocuklara satışının yasaklanması da söz konusu olmuştur. Mevzuata bağlı olarak, çocuklar açısından ürünü cazip kılacak paket dizaynı ile satış yapılması ile ilk ve orta öğrenim düzeyindeki eğitim kurumlarında bu tür ürünlerin satışı yasaklanmıştır,

bu tür ürünlere ilişkin TV reklamlarının saati bu yaş grubunun TV izleme sıklığına göre ayarlanmıştır (<https://www.minsal.cl/reglamento-de-la-ley-de-etiquetado-de-alimentos-introduccion/>).

Diğer taraftan, 977/96 sayılı Kararname ile yürürlüğe giren Gıda Sağlığına İlişkin Yönetmeliğin 534 ila 542 inci maddelerinde takviye edici gıdalara ilişkin düzenlemeler hüküm altına alınmıştır. İlgili Yönetmelikte, takviye edici gıdaların tanımı, içeriği, etiketleme ve pazarlama standartlarına yer verilmiş olup tüm takviye edici gıdaların tüketiminin herhangi bir hastalığın teşhisi, tedavisi veya önlenmesi amaçlarıyla özendirilmesi yasaklanmıştır. İlave olarak, takviye edici gıdaların ambalajının ön yüzünde ve ürün adının hemen altında belirgin bir şekilde "takviye edici gıda" ibaresinin bulunması, ve devamında da "Bu ürünün 8 yaş altındaki çocuklar, hamileler ve emzirenler tarafından tüketilmesi önerilmez. Yetkili bir profesyonel tarafından belirtilmediği sürece dengeli beslenmenin yerini almaz." ifadelerinin eklenmesi zorunludur. Anılan Yönetmeliğin 539 uncu maddesinden itibaren ise "Sporcular İçin Takviye Edici Gıdalar" a yönelik özel hükümler bulunmaktadır.

5.8. Bitki Sağlığı Önlemleri:

Şili'nin, fiziki ve coğrafi konumu sebebiyle hemen hemen izole (doğuda 5.000- 7.000 m yüksekliğinde And Dağları, batıda Pasifik Okyanusu, Kuzeyde Atacama Çölü, Güneyde ise buzullar ve Antartika) bir ülke olması ülkeyi pek çok zararlıdan arı kılmaktadır. Coğrafi avantajı ve çoğunlukla ada iklimi gösteren iklim koşullarının dışında, ülkede bitki ve hayvan sağlığına ilişkin olarak çok sıkı kurallar uygulanması da mevcut üretim ve ihracat kapasitesini olumlu yönde etkilemektedir. Nitekim, sınır geçişlerinde, havaalanı ve limanlarda, ülke tarımını hastalık ve zararlılardan koruma amaçlı sıkı tedbirler uygulanmakta, "Phylloxera" gibi, büyük zararlılara yol açabilen organizmalardan ülke arı tutulmaktadır. Keza Akdeniz Meyve Sineği de Şili'de hiç gözlemlenmemiştir. Bu özelliğin korunması amacıyla canlı hayvan, hayvansal ve bitkisel ürünlerin ithalatında ve transitinde Tarım Bakanlığı 'na bağlı "Servicio de Agricola y Ganadero-SAG" denetimi sıkı bir şekilde uygulanmakta olup tüm hayvansal ve bitkisel ürünlerin ithalatında, menşe ülkesi tarafından düzenlenmiş geçerli hayvan ve bitki sağlığı sertifikalarının mevcudiyeti aranmaktadır.

5.9. Helal Belgelendirme:

Şili'nin, gayrimüslim bir ülke olması sebebi ile zorunlu helal standartları bulunmamaktadır. Ülkemizden alınan helal sertifikaları dahil her türlü helal belgesi Şili'de talep olması durumunda kabul görmektedir.

Şili içerisinde 3 adet kurum helal belgelendirme hizmetleri vermekte olup bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- Şili İslam Merkezi Helal Akreditasyon Birimi
- Şili Helal Sertifikasyon Merkezi
- Halal Food & Quality Chile (HAK Tarafından Akredite)

Yukarıda sayılan kurumlardan yalnızca ülkemiz Helal Akreditasyon Kurumu-HAK tarafından akredite edilmiş olarak Halal Food & Quality Chile faaliyet göstermektedir.

Diğer Önemli Hususlar Ticarete açık bir yapı arz eden Şili pazarına girişte, keyfi- ayrımcı nitelikte “teknik engel” olarak nitelenebilecek bir uygulama bulunmayıp gümrük işlemleri açık ve öngörülebilir kurallara bağlanmıştır.

İthalatta özel izin ve onay gereken işlemler ve prosedürler genellikle her bir ilgili kurumun web sitesinde açık olarak ilan edilmektedir. İthalatçılar veya gümrük komisyoncuları tarafından yürütülmesi gereken işlemler esasen elektronik ortamda yerine getirilmektedir. Bununla birlikte, Şili’de bürokrasi ve İspanyolca dilinden kaynaklanan engeller ve pazara girişte yaşanması muhtemel sorunlar mevcuttur. Bu kapsamda, pazara ilk girişte yerel bir temsilci ile çalışılması, gümrük mevzuatı ve teknik konuların yerel partnerler vasıtasıyla takip edilmesi tavsiye edilmekte olup 1000 ABD Doları üzerindeki ithalatın Şili’de gümrük komisyoncusu tarafından yürütülmesi halihazırda bir zorunluluktur. Beyanlarda malın kıymetinin TL cinsinden değil ABD Doları üzerinden belirtilmesi önem arz etmektedir.

5.10. E-Ticaret

Şili’de e-ticaret sektörü son yıllarda ve özellikle Covid-19 Pandemisinin yarattığı ivme ile geri dönülemez bir gelişme trendi yakalamıştır. Latin Amerika ülkeleri incelendiğinde Pandemi başlangıcında 2020 yılı içerisinde e-ticaret sitelerinden alışveriş yapanların en fazla artış gösterdiği ülke Şili olmuş olup 2020 yılında e-ticaret yoluyla alışveriş yapanların sayısı bir önceki yıla göre %66.5 oranında artış göstermiştir. Bu durumda, devletin ve sivil toplum kuruluşlarının e-ticareti özendirici politikaları da oldukça etkili olmuştur. Yapılan çalışmalarda Şili halkı arasında pandeminin pekiştirdiği e-ticaret kullanım alışkanlıklarının kalıcı olacağı ve giderek artış göstereceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, her ne kadar Covid-19 Pandemisinin etkileri ile birlikte Şili’de e-ticaret kullanımında artış yaşansa da Şili genel olarak e-ticaret alanında bir takım eksikliklere de sahiptir.

Şili’de e-ticaret pazaryerlerinin %62.8’ine halihazırda fiziki olarak perakende sektöründe varlık gösteren ve aynı zamanda kendi e-ticaret platformlarına sahip olan zincir mağaza devleri (Falabella, Cencosud ve Ripley) hakim iken “pure online players” olarak bilinen ve yalnızca digital ortamda varlık gösteren firmaların (MercadoLibre gibi) oranının %37.2 olduğu bilinmektedir. Bu durumda, anılan firmaların yukarıda bahsi geçen ürün çeşitliliği, depolama, dağıtım, lojistik, teknoloji ve marka üstünlüklerini avantaja çevirdikleri açıkça görülmektedir. Ülkede son yıllarda gelişmeye başlayan e-ticaret sektöründe tüketiciler, pure players olarak bilinen elektronik platformlardan ziyade, gerek web-sitesi güvenliği, gerek kendilerine ait dağıtım hizmetlerinin bulunması ve fiziki mağazalarında yaratmış oldukları tanınırlık sayesinde kendilerine daha çok güven veren zincir mağazaların e-ticaret platformlarını tercih etmektedir.

Yaklaşık 20 milyon nüfusa sahip Şili Latin Amerika’da GSYİH bakımından 5. büyük ekonomi konumunda iken kişi başına düşen milli gelir bakımından bölgede zirvede yer almaktadır. Ülkede yaygın ağlarla “hipermarket” veya “süper market”, “çok katlı mağaza”, “zincir mağaza” şeklinde yapılarla faaliyet gösteren perakende sektörünün önemli aktörleri (Falabella, Cencosud Group, Ripley) aynı zamanda Arjantin, Peru, Brezilya gibi diğer Latin Amerika ülkelerinde de varlık göstermektedir. Söz konusu firmalar kendilerine ait "marketplace/e-ticaret

platformları" vasıtasıyla da Şili'de e-ticaret alanında pazar hakimiyetini elinde bulundurmaktadır. Büyük marketler, doğrudan üreticiden ya da distribütör firmalardan alım yapmaktadır. Küçük alıcılar ithalat yoluyla alım yapmaktan ziyade distribütör firmalardan alım yapmayı tercih etmektedir. Tüketim oranının ve nüfusun en yüksek seyrettiği Santiago'da, şehrin zengin kesimlerinde yeni ve uluslararası markalar dominant durumda olup "butik" türü mağazalar da yaygındır. On-line satış kanalları da son yıllarda oldukça gelişme göstermiş olup kişisel bilgisayar ve internet kullanımındaki artış, mobil telefon kullanımının yaygın olması da bu eğilimi güçlendirmiştir.

Ulaşım ve Telekomünikasyon Bakanlığına bağlı Telekomünikasyon Müsteşarlığının (SUBTEL) temel önceliklerinden biri, ülkede 5G Ağı ve Hizmetlerinin dağıtımını sağlamak olarak açıklanmıştır. 5G Teknolojisinin başlıca faydaları arasında, yüksek hız, yüksek kapasite, farklı ağlar arasında doğrudan bağlantı, ulaşım ve altyapı sistemlerinde verimlilik, e-ticarette gelişim sıralanmıştır. Ulusal 5G Planı ülkede, teknoloji ve altyapı alanında bir dizi proje ve yatırımı da beraberinde getirmektedir.

5.11. E-Ticarete Yönelik Düzenlemeler

Esas itibarıyla Şili'de iç ticaret, elektronik ticaret, kooperatifçilik ve tüketicinin korunmasına ilişkin mevcut düzenlemeler ülkemiz ile kıyaslandığında öne çıkan çok farklı noktalar bulunmamakta, hatta bazı alanlarda kapsamlı yasal düzenlemeler (örneğin e-ticaret) son yıllarda yeni yeni hayata geçirilmektedir.

6. ÜLKE ÖNEMLİ SEKTÖRLER

6.1. Madencilik

Son yıllarda ekonominin çeşitlendirilmesi yönünde atılan adımlara rağmen, Şili'de öne çıkan sektörlerin başında gelen madencilik, ülkede üretim ve ihracatın temel taşını oluşturmaktadır. Başta bakır olmak üzere, lityum, molibden, potasyum, gümüş, iyot gibi maden ve minerallerin önemli üreticisi olan Şili'de 13 bölgede madencilik üretimi yapılmakla birlikte geniş çaplı madencilik başta kuzey bölgeler olmak üzere Tarapaca, Antofagasta, Atacama, Coquimbo, Valparaiso, Metropolitan Bölge ve O'Higgins bölgelerinde yapılmaktadır.

Şili'de madencilik alanında faaliyet gösteren büyük firmaların %99'u molibden, %96'sı demir, %95'i bakır, %66'sı gümüş ve %59'u altın madenciliğinde faaliyet göstermektedir.

Şili Maden Konseyi tarafından 2022 Mart ayında hazırlanan bir yayına göre Şili, %26'lık pay ile dünya bakır üretiminde 1., %17'lik pay ile dünya molibden üretiminde 2., %7'lik pay ile dünya gümüş üretiminde 4. Sırada gelmektedir. Bakır üretiminin %29'u devlet işletmesi CODELCO, %71'i ise özel sektörde faaliyet gösteren firmalar tarafından karşılanmaktadır. Dünyanın en önemli 10 bakır madeninden 6'sı Şili'de bulunmakta olup bunlar Escondida, Collahuasi, El Teniente, Pelambres, Radomiro Tomic ve Los Bronces'dir.

Dünya maden rezervleri bakımından Şili'nin sahip olduğu paylara bakıldığında %54 ile renyum, %44 ile lityum, %23 ile bakır, %10 ile iyot, %9 ile molibden ve %5 ile gümüş öne

çıkılmaktadır. Üretimde bakır, renyum, iyot ve doğal nitratlarda dünya birincisi olan Şili, lityum ve bor bileşikleride üretiminde dünyada ikinci, gümüşte dördüncü ve potasyum bileşiklerinde sekizinci sırada gelmektedir. Dünya doğal nitratlar üretiminde tamamı, iyot üretiminde %67'si, renyum üretiminde %57'si, bakır üretiminde %26'sı, lityum üretiminde %22'si ve molibden üretiminde %17'si Şili tarafından karşılanmaktadır.

Madencilik Bakanlığı ve Şili Bakır Komisyonu (COCHILCO) tarafından ortak yayınlanan 2021-2030 Madencilik Yatırımları Portföyünde 51 adet projeden oluşan toplam 68.9 Milyar Dolarlık bir yatırım seviyesine ulaşılmıştır. Sürdürülebilir ve verimli madencilik yatırımlarının yapılmasını ilke edinen Şili, aynı zamanda, Peru, ABD ve Meksika gibi bölge ülkelerine yılda 100 Milyon ABD Doları değerinde madencilik teknolojisi hizmeti de ihraç etmektedir. Ayrıca, ülkede faaliyet gösteren madencilik şirketlerinin, makina vb. ekipman, teknoloji ve hizmet alımlarının yıllık ortalama 15 Milyar Dolar düzeyinde olduğu hesaplanmaktadır. 2018-2022 Hükümet Programında olduğu gibi Mart 2022 itibariyle göreve başlayan Boric Hükümetine ait yeni programda da madencilik sektörüne önemli yer ayrılmış olup madencilik faaliyetlerinin ekonomik ilerlemenin motor gücü olmaya devam edeceği açıktır. Madencilik sektörü 2021 yılı içerisinde, toplam 717.000 kişiye istihdam yaratmış olup GSYİH'ya %12.5 oranında katkı sağlamıştır.

2022 yılında da daha önce olduğu gibi madencilik en önemli ihracat kalemi olarak öne çıkmış olup bu sektörde geçtiğimiz yıla kıyasla %5.3'lük bir azalma ile 55.5 Milyar Dolar düzeyinde ihracat gerçekleştirilmiştir. Yalnızca 43.8 Milyar Dolar değerinde bakır ihracatı gerçekleştirilmiştir. Nitekim, dünya bakır üretiminde üçte birini karşılayan Şili, toplam küresel üretimin yarısından fazlasını (%54) satın alan Çin'in bu alandaki en büyük tedarikçisi konumundadır. Şili, bakır ihracatının toplam %44'ünü rafine, %56'sını ise konsantre olarak gerçekleştirmektedir.

Şili, son dönemde, değerli lityum kaynaklarının yarattığı fırsatlarla da dikkat çeker hale gelmiştir. "Lityum Üçgeni" olarak bilinen Şili (Salar Atacama), Bolivya (Salar de Uyuni), Arjantin (Salar de Arizaro) arasındaki bölge dünya lityum rezervinin %75'ini ihtiva etmektedir. Şili'de deniz seviyesinden 1.4 mil yükseklikteki "Salar Atacama" gölü yatağı, dünya lityum rezervinin %27'sini barındırmakta olup dünyanın kanıtlanabilmiş en büyük lityum kaynağıdır. Dolayısıyla, "Beyaz altın" olarak bilinen lityumda, 7.5 Milyon tonluk, dünyanın en büyük rezervine sahip olan Şili, esasen dünyanın en büyük lityum üreticisi olan Avustralya'nın sahip olduğu rezervlerin 5 katı büyüklüğünde bir lityum rezervine sahip bulunmaktadır. Ancak 2016 yılına kadar dünyanın lider lityum üreticisi konumunda olan Şili, mevcut durumda liderliği Avustralya'ya bırakmıştır. Şili Bakır Komisyonu-Comisión Chilena del Cobre (Cochilco) verilerine göre, dünya lityum üretimi sıralamasında %46'luk pay ile Avustralya ilk sırada iken onu %32'lik pay ile Şili, %10'luk pay ile Çin ve %8'lik pay ile Arjantin takip etmektedir. Sıcağa dayanıklı cam ve seramik ürünleri üretiminden ilaç sanayiine yaygın bir kullanım alanı olan lityum, özellikle şarj edilebilir pil üretiminde kullanılmakta olup elektrikli araç endüstrisinin en büyük ihtiyaçlarından birini teşkil etmekte, temiz ulaşım teknolojileri açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Şili Enerji Bakanlığının da, 2050 yılı itibarı ile kamu taşımacılığının tamamını elektrikli araçlarla sağlama gibi bir hedefi bulunmaktadır. Artan talep karşısında lityum fiyatlarında da son yıllarda artış kaydedilmiştir.

6.2. Tarım ve Hayvancılık

Üretim, ihracat ve istihdama katkısı ile Şili ekonomisinin önemli bileşenlerinden birini tarımsal üretim teşkil etmektedir. Şili, tarımsal üretimde, ülkenin Kuzeyden Güneye 4300 km boyunca uzanan coğrafi koşullarına bağlı iklim çeşitliliğinin avantajını yaşamakta, bu çerçevede tarımsal ürünlerde çeşitlilik ve farklı/çoklu üretim sezonlarının yanı sıra büyük alıcıların yer aldığı Kuzey Yarıküre ile ters sezon üretime sahip olma (seasonality) imkanı nedeniyle, üretim ve ihracat anlamında şanslı bir konumda bulunmaktadır. Tüm dünyada Akdeniz iklim koşulları özelliklerini gösteren sınırlı sayıda iklim bölgelerinden de birini teşkil eden coğrafi konumu, tarımsal üretim koşullarını desteklemektedir. Aynı zamanda, And Dağlarının yarattığı doğal bariyer tarafından ülkeye zararlıların gelmesi önlediği için meyve ve sebze yetiştiriciliği anlamında ülkede son derece avantajlı koşullar hakimdir. Gece ve gündüz arasındaki “thermal oscillation-termal salınım” farkına bağlı olarak meyvelerde doğal olarak gelişen şeker ürünlere farklı bir aroma, koku ve renk vermektedir. Bu durum özellikle yaş meyve üretiminde Şili’yi ön plana çıkarmaktadır.

Yaban mersini, sofralık üzüm, erik, kiraz, kurutulmuş elma, midye, alabalık ve somonda dünyanın lider üreticisi ve ihracatçılarından olan Şili, güney yarım kürenin en büyük meyve, sert kabuklu meyve, salça ve dondurulmuş üzümü meyve ihracatçısıdır. Yine, balık unu, ceviz, kuru üzüm ve dondurulmuş hindi eti ve dondurulmuş istavrit ülkenin tarım ve hayvancılık alanında öne çıkan başlıca ihraç ürünleri arasında yer almaktadır. Ülkedeki tarımsal üretim zenginliği nedeniyle, gelişmiş bir gıda işleme sanayiine de sahip olan Şili, 2030 yılında gıda ihracatının 62 Milyar Dolara çıkacağı ve her üç Şilili’den birinin gıda sanayiinde çalışacağı öngörülen oldukça iddialı bir senaryo ile ilerlemektedir.

Coğrafi avantajı ve çoğunlukla ada iklimi niteliğindeki iklim koşullarının dışında, ülkede bitki ve hayvan sağlığına ilişkin olarak çok sıkı tedbirler uygulanması da mevcut üretim ve ihracat kapasitesini olumlu yönde etkilemektedir. Nitekim, sınır geçişlerinde, havaalanı ve limanlarda, ülke tarımını hastalık ve zararlılardan koruma amaçlı sıkı tedbirler uygulanmakta, “Phloxera” gibi, büyük zararlara yol açabilen organizmalardan ülke ari tutulmaktadır. Keza Akdeniz Meyve Sineği de Şili’de çok nadir gözlemlenmiştir.

Üretim ve pazarlamaya yönelik hizmet kalitesinin de tarım ve gıda sektörünü destekler mahiyette olduğu ayrıca not edilmelidir. Nitekim, gıda işleme ve paketlenme gibi bağlantılı sektörlerde hizmet veren yabancı firmalar, ülkedeki sağlıklı ve istikrarlı finansal sistem, cazip yatırım ve iş yapma koşullarından olumlu etkilenmekte, ayrıca uluslararası pazarlarla kurulan sıkı bağ nedeniyle, pazar erişimi konusunda da sıkıntı yaşamamaktadırlar.

GSYİH’nın yaklaşık %3.8 ini doğrudan tarım sektörü oluşturmakla birlikte sektörün bağlı olduğu diğer hizmetler de dikkate alındığında bu payın dolaylı olarak yaklaşık %15’e yükseldiği düşünülmektedir. 2022 yılı içerisinde Şili, 5.9 Milyar Dolar değerinde meyve, 6.6 Milyar Dolar değerinde gıda, 6.2 Milyar Dolar değerinde somon, 1.5 Milyar Dolar değerinde ise şarap ihracatı gerçekleştirmiştir. Şili’nin tarım ürünleri ihracatında, geniş STA ağının önemli bir katkısı bulunduğu belirtilmelidir. 2022 yılı sonu itibarıyla tarım ve hayvancılık sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içerisindeki oranı %5.8’dir.

6.3. Sanayi

Temel olarak uluslararası ticarete dayalı bir yapı arz eden Şili’de temel sınıai üretim başta madencilik olmak üzere, gıda-tarım, su ürünleri, ormancılık, ambalaj, tıbbi cihaz-malzeme ve ilaç sektörlerine dayalıdır. Sanayi ve imalat sektörünün GSYİH’ya katkısı %56.5 seviyesinde olup bunu %31.4 ile hizmet, %3.8 ile tarım sektörleri izlemektedir.

Şili İhracatı Geliştirme Ajansı ProChile tarafından belirlenen 4 adet üretken sektör arasında bulunan sanayi ve imalat sektöründe ihracatın %58’i Asya, %15’i Kuzey Amerika, %13’ü Latin Amerika, %13’ü Avrupa ve %1’i Afrika’ya yapılmaktadır. Birincil sektörlerle dayalı deneyim, ülkenin karşılaştırmalı avantajları, katma değer yaratılması, yenilikçilik, değişen arz ve talebe bağlı olarak yönetim kapasitesi söz konusu sektörde ülkenin güçlü yönlerini oluşturmaktadır.

Şili Sanayiciler Federasyonu-SOFOFA verilerine göre, Kasım 2022 verilerine göre 2022 yılında üretime en fazla katkı sağlayan sektörler ilaç, kok kömürü ve metal ürünler olmuştur. Kimyasal ürünler, kağıt ürünleri ve gıda ürünlerinde ise bir önceki yıla kıyasla üretimde düşüş yaşanmıştır.

6.4. Hizmetler

Şili ekonomisine sanayi sektöründen sonra %31.4 oranında katkı sağlayan hizmet sektöründe son 15 yıl içerisinde yıllık ortalama %13’lük büyüme ile önemli bir ihracat potansiyeli yakalanmıştır.

Son yıllarda, küresel hizmetler alanında sahip olduğu teknoloji ve yetenek ağı ile kendisini Latin Amerika’da bir üs (hub) olarak pazarlayan Şili, uygulamaya koyduğu “Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program” kapsamında teknoloji sektöründe faaliyet gösteren girişimcilerin hızlı ve kolay şekilde (15 iş günü) çalışma vizesi alabilmesinin önünü açarak ülkenin beşeri ve entelektüel sermayesini artırmayı hedeflemektedir (Bkz. <https://tramitesonline.inversionextranjera.cl>).

Sonuncusu 2019 yılında hazırlanan GEDI Küresel Girişimcilik Endeksinde 138 ülke arasında 19. sırada yer bulan ülke Tholons Top Digital Nations sıralamasında da 12. sırada yer almıştır. OECD PISA sonuçlarına göre ise eğitim seviyesinde Latin Amerika’da lider konumdadır. Benzer şekilde, 2021 Küresel Yetenek Girişimciliği Endeksinde de 134 ülke arasında Şili 33. Sırada gelmiş olup Latin Amerika ve Karayiplerde bu alanda ilk sırada yer almıştır.

Nitekim, 2020 yılı sonunda Şili Dışişleri Bakanı Andres Allamand tarafından, Şili’yi diğer Latin Amerika ülkelerinden ayıştıracak yeni bir ülke imajı stratejisi açıklanmıştır. Ülkenin 2020-2030 marka stratejisi olarak lanse edilen proje kapsamında Şili paradigmasının ve imajının artık değişmesi gerektiği, geçmişte manzarası ve doğasıyla tanınan ülkenin bugün itibarıyla, aynı zamanda insanları ve dünyaya katkıda bulunabilecek yetenekleri ile öne çıkacağı belirtilmiştir. Yabancıları Şili’yi ziyaret etmeye davet etmenin ötesinde, Şili’nin dünyaya neler sunabileceğine odaklanılacağı ifade edilmiştir. "Şili Geleceği Yaratıyor" (#ChileCreatingFuture) kampanyası kapsamında, önceki uluslararası tanıtım stratejilerinden bir sapma olarak odak noktası “manzaradan insana, coğrafyadan yeniliğe, büyümeden sürdürülebilirliğe ve ülkenin alabileceklerinden ziyade verebileceklerine” kaydırılmıştır. Aşılınmaya çalışılan fikrin; Şili’nin

uluslararası güce sahip, dünyayı önemseyen, bu dünyayla bütünleşmiş ve bu dünyanın bir parçası olduğunu hisseden ve katkıda bulunmayı amaçlayan bir ülke olduğunun altı çizilmiştir.

Şili İhracatı Geliştirme Ajansı ProChile tarafından ihracatta 4 kilit sektör arasında gösterilen hizmetler sektörünün tanıtımına ilişkin olarak hazırlanan platform “Chile, un Mundo de Servicios-Şili: Hizmetler Dünyası” (<https://chileservicios.com>) üzerinde bilgi teknolojileri, mühendislik, mimarlık, video oyunları ve görsel-işitsel prodüksiyon öne çıkan sektörler olarak belirtilmiştir.

2021 yılında Trade Map verilerine göre Şili’de hizmet ihracatı 6.6 Milyar Dolar, hizmet ithalatı 15.7 Milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Şili, DTÖ Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) taahhütlerinin açıklık düzeyi ve üstlenilen taahhüt sayısı (140) bakımından, Latin Amerika ortalamasının (119) üzerinde olmakla birlikte, OECD ortalamasının (330.4) altındadır. Bir kısmı -hizmet sunuculara çalışma izni ile ilgili uygulanan süre kısıtları veya arazi ve emlak alımlarında, sahilden veya sınır noktalarından belirli bir mesafe uzaklığın gözetilmesi gibi- yatay nitelikli olan kısıtların ötesinde, sektör-spesifik kısıtlar da mevcuttur. Ayrıca, yabancı yatırımcılara ayrımcı bir uygulama şeklinde olmaktan ziyade, düzenleyici engel niteliğinde olan mevcut düzenlemelerin dijital hizmetler, deniz taşımacılığı, telekomünikasyon hizmetleri gibi sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir.

OECD Hizmet Ticareti Kısıt Endeksi (OECD Services Trade Restrictiveness Index-STRI) 2021 verilerine göre, Şili, indeks kapsamında ele alınan 22 sektörde genel olarak OECD ortalamasından ve pek çok üye ülkeden düşük seviyede kısıta sahip ülke olarak değerlendirilmiş olup muhasebe, hava taşımacılığı, yasal hizmetler ve mimarlık en az kısıta sahip sektörler olurken, radyo ve televizyon yayıncılığı, iletişim, gümrük komisyonculuğu ve kurye hizmetleri en fazla kısıtın görüldüğü sektörler olarak öne çıkmıştır.

Pazar açıklığının OECD ortalamasının altında kaldığı hizmet sektörlerinin başında gelen, Kurye Hizmetleri ve Posta Dağıtım Hizmetlerinde, ilgili hizmet sunumunun, tamamının devlete ait “Correos de Chile” eliyle yapılıyor olması, ayrımcı olmaktan ziyade, mevzuat alt yapısından kaynaklanan düzenleyici engel niteliği taşımakta iken, mal ihracatının %97’sinin yapılmasına araç teşkil eden deniz taşımacılığında, yabancı sermaye katılımı (capital extranjero) üst limiti, kabotaj hakkının Şili bayrağı taşıyan gemilere tanınması, gemicilik şirketlerinde yönetim kurulu üyelerinin tamamının Şili vatandaşı olması gibi “ayırıcı” olarak nitelenebilecek bazı uygulamalar da göze çarpmaktadır. Yine, gümrük komisyonculuğu hizmetinde, yabancı katılımı %49 ile sınırlandırılmakta olup gümrük komisyoncularının Şili vatandaşı olması gerekmektedir.

6.5. Enerji

Enerji alanında net ithalatçı konumunda bulunmakta olan Şili, büyük oranda ithal enerjiye bağımlıdır. Maden açısından çok zengin olmakla beraber (bakır ve lityumda dünyanın önde gelen üreticisi ve ihracatçısı) petrol ve doğal gaz kaynakları yetersiz olan Şili enerji ihtiyacının yaklaşık %60’ını ithalat yoluyla karşılamaktadır. Arjantin, Peru, Bolivya gibi komşu ülkelere önemli miktarda petrol ve doğal gaz ithal edilmekte, nükleer enerji üretimi ise sismik hareketliliğin yarattığı hassasiyet nedeniyle en azından mevcut aşamada bulunmamaktadır.

Enerji sektöründe özel sektör kuruluşları yerli ve yabancı ayrımı gözetilmeksizin faaliyet gösterebilmektedir. Bununla birlikte, enerji sektöründe ENAP (Empresa Nacional del Petroleo) gibi %100 devlet sermayesine sahip şirketler de bulunmaktadır.

Şili enerji politikası Enerji Bakanlığı tarafından belirlenmekle birlikte bu alanda Ulusal Enerji Komisyonu (CNE), Elektrik ve Doğal Gaz Gözetim İdaresi (SEC) ve Şili Nükleer Enerji Komisyonu (CCHEN) ve sürdürülebilir enerji alanında faaliyet gösteren Sürdürülebilir Enerji Ulusal Merkezi gibi yardımcı kamu tüzel kişilikleri de faaliyettedir.

Her ne kadar konvansiyonel enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı olsa da, son yıllarda ülke, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelerek bu açığı kapatma gayreti içerisinde girmiştir. Şili, sahip olduğu doğal kaynaklar ve coğrafi özellikler ile kendisini dünyanın “doğal enerji laboratuvarı” olarak konumlandırmaktadır. Yılda 4 bin saatlik güneş ışığı potansiyeli ve yüksek radyasyon seviyesi ile güneş enerjisi üretiminde uygun koşullara sahip olmakla birlikte, ülkenin Antofagasta, Coquimbo, Biobio, Los Lagos ve Magallanes bölgeleri başta olmak üzere neredeyse tamamında rüzgar enerjisi de üretilebilmektedir. Esasen, 4300 km uzunluğunda ve 177 km genişliğinde bir ülke olmasının başlı başına enerji politikaları açısından zorluklar yarattığı Şili, aynı zamanda dünyanın en büyük solar enerji potansiyeline sahip bölgesi Atacama Çölü nedeniyle avantajlara da sahiptir. 140.000 km² büyüklüğündeki Atacama Çölü, metrekaşe başına günde, 9kWh radyasyon salınımıyla, dünyanın en güçlü güneş enerjisi kaynağına sahip bölgesi olarak bilinmektedir.

Nitekim, son 10 yılda Şili'nin başta rüzgar ve güneş enerjisi olmak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimiyle bu alanda sağlanan gelişmeler, Şili'yi yenilenebilir enerji konusunda dünya çapında bir konuma getirmiştir. Temiz enerji alanındaki yatırımlarda en çekici pazarları ölçen Climatescope 2022 değerlendirmesine göre enerji sektöründe Şili 136 ülke arasında 22. sırada, gelişen pazarlar arasında ise 4. sırada yer almıştır. Bölgesinde ise Kolombiya'dan sonra 2. Sırada gelmektedir.

2025 yılına kadar kömür yakıtlı enerji santrallerinin yarısının, 2040 yılına kadar ise tamamının kapatılmasını hedefleyen Şili, 2025 yılına kadar elektrik üretiminin %20'sini yenilenebilir enerji kaynaklarından elde etme hedefini ise erkenden gerçekleştirmiş olup 2020 yılı itibarıyla elektrik üretiminin %25'inin temiz enerji kaynaklarından sağlandığı tespit edilmiştir. Ember Climate tarafından ortaya konulan bir araştırma sonucuna göre ise, Şili'de Eylül 2022 itibarıyla ilk kez elektrik enerjisi üretimindeki yenilenebilir enerji kaynaklarının payı geleneksel enerji kaynaklarından olan kömürden üretimin payını aşmıştır. Araştırmaya göre, 2018 yılından bu yana ilk kez güneş ve rüzgar enerjisinden elektrik üretiminin payı iki katına çıkmış olup Eylül 2022'de yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam payı %27.5 seviyesine yaklaşmış iken kömürden enerji üretiminin payı %26.5 düzeyinde kalmıştır.

Ayrıca Şili, Nisan 2020 itibarıyla güncellenmiş olduğu Ulusal Katkı Beyanını (NDC) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Paris Anlaşması) kapsamında sunmuş olup sera gazı (GHG) bütçesinin 2020 ile 2030 arasında 1,100 milyon metrik ton karbondioksit eşdeğerini (MtCO_{2e}) aşmamasını hedeflemektedir.

Son yıllarda, Şili'de enerji sektöründe yenilikçi yaklaşımlar içeren projeler ve yatırımlar hız kazanmıştır. Ayrıca, Şili'nin temiz ve yenilenebilir enerji alanında ihracat kapasitesini de artırma niyetiyle çevre dostu yakıtlara ve ulaşımda elektrikli araçların kullanımına yöneleceği ve 10 yılda 230 bin hektar alanın ağaçlandırılacağı da ifade edilmiştir. Ülke, 2050 yılı itibarıyla “Carbon-neutral Country” olmayı hedeflemektedir.

Benzer şekilde, Şili Üretim Teşvik Ajansı (Corporación de Fomento de la Producción- CORFO) tarafından yapılan açıklamada, hükümet tarafından Atacama Çölü'nde ayrılan 12.000 hektarlık alanda 12 milyar ABD Doları değerindeki 18 farklı proje ile Şili'nin yeşil hidrojen pazarında önemli bir oyuncu ve Güney Amerika'da yeşil hidrojenin ihracat merkezi olma hedeflerinin altı çizilmiştir. Şili'nin özellikle güneş ve rüzgar enerjisi gibi eşsiz yenilenebilir kaynaklarını değerlendirilerek 10 yıl içerisinde 25 gigawatt (GW)'lık hidroliz kapasitesi ile dünyanın en düşük maliyetli üreticisi olma gibi iddialı bir hedefi bulunmakta olup yeşil hidrojen yatırımlarının Covid-19 salgınının Şili ekonomisine olan etkilerini bertaraf etmede kilit rol oynayacağına inanılmaktadır. Mart 2022'de görevi devralan Gabriel Boric Hükümetinin de devlete ait lityum ve yeşil hidrojen üretim tesisleri kurulması hedefi bulunmaktadır.

Şili Sürdürülebilir Enerji Yol Haritası 2050 belgesine https://www.energia.gob.cl/sites/default/files/hoja_de_ruta_cc_e2050.pdf linkinden erişim sağlanabilir.

7. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

7.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Yatırım ortamı serbestisi anlamında şeffaf, öngörülebilir, kurallara dayalı ve açık bir pazar olan Şili, maden yataklarının zenginliği, hammaddeye kolay ve garantili ulaşım imkanları, istikrarlı ekonomik ve politik yapısı ile uluslararası sermayeyi kendine çekmeyi başaran bir ülkedir. Merkez Bankası tarafından açıklanan verilere göre, 2023 yılında bir önceki yıla kıyasla %19.2'lik bir artış ile 21.7 Milyar Dolara ulaşan doğrudan yabancı yatırımlar son 10 yılda kaydedilen en yüksek değer olarak kayda geçmiştir. Şüphesiz, çok uluslu sermaye açısından ülkedeki en cazip imkanlardan birisi, Şili'nin yaygın serbest ticaret anlaşmaları ve bölgesel anlaşmalar ağı ile Dünya Gayrisafi Hasılasının %88'ini teşkil eden ülkelere vergisiz veya daha düşük vergi ile ihracat yapma olanağı sunuyor olmasıdır. Bir başka deyişle, uluslararası sermaye Şili'yi, dünya nüfusunun %67'sini teşkil eden coğrafyaya erişme imkanı sunan bir üs olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, 60'dan fazla çok uluslu şirket, kendisine merkez olarak Şili'yi seçmiştir. Ayrıca, Şili'deki yerli ve yabancı yatırımcıya eşit muamele ilkesi, hukukun üstünlüğü, kar transferi ve sermaye girişinde herhangi bir kısıt olmaması gibi etmenler de Şili'nin bölgesinde istikrarlı bir yatırım üssü olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Şili Merkez Bankası verilerine göre, 2013-2023 yılları arasında ülkeye yıllık giren yabancı sermaye miktarlarına bakıldığında dalgalanmalar görülmekte olup örneğin 2014 yılında 25.5 Milyar Dolarlık önemli seviyede bir yabancı sermaye girişi görülmüştür. 2016 yılına kadar 11-25 Milyar Dolar arası yabancı sermaye çekmeyi başaran ülkede 2016 yılından sonra gözlemlenen sermaye girişi 12-16 Milyar Dolar arasında seyretmiştir. 2019 yılında ülkeye giren doğrudan yabancı yatırım miktarı bir önceki yıla göre %71'lik artışla 13.5 Milyar Doları bulmuşken bu oran 2020 yılında yine 9.2 Milyar seviyesine gerilemiştir.

Diğer taraftan, küresel salgının devam eden etkileri ile ülkedeki siyasi ve sosyal hareketliliğin (Başkanlık seçimleri, yeni Anayasa hazırlık süreci vb.) yarattığı belirsizliklere rağmen 2021 yılı içerisinde Şili'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar 2020 yılına kıyasla %65'lik bir artışla toplamda 15.2 Milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında bir önceki yıla kıyasla %19.2'lik bir artış ile 21.7 Milyar Dolara ulaşan doğrudan yabancı yatırımlar 2014 yılından

sonra kaydedilen en yüksek değer olarak kayda geçmiştir. Söz konusu veriler, Şili'nin bölgesinde görece istikrarlı ve kurumsal bir ekonomik ve finansal yapıya sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Şili Ekonomik Kalkınma Ajansı (CORFO) 2001 yılından bu yana, belirli sektörlere Doğrudan Yabancı Sermaye Miktarı girişini artırma yönünde politikalar izlemektedir. Özellikle, bilgi teknolojisi, biyoteknoloji, ar-ge, yenilenebilir enerji, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi, gibi geleneksel olmayan alanlarda yatırım teşvik edilmektedir. Yatırım Mevzuatı, Arica y Parinacota, Tarapaca, Magallanes ve Los Lagos Bölgesinde yer alan "Palena" gibi yerleşim merkezlerinden uzaktaki bölgelerde yapılan yatırıma da bazı vergi avantajları ve hibeler yoluyla teşvik etmektedir.

Esasen Şili'de doğrudan yabancı yatırımlar ağırlıklı olarak madencilik ve enerji sektörlerine yoğunlaşmakta (%60 oranında), mteahhithlik sektörü de dahil hemen her sektörde "sürdürülebilirlik" ilkesi doğrultusunda teşvik ve destek mekanizmaları tasarlanmaktadır.

2021 UNCTAD Dünya Yatırım Raporuna göre, pandemi Şartlarının hakim olduğu 2020 yılı verileri bağlamında Şili bölgesinde yabancı yatırım çekmeyi başaran ülkelerin başında gelmiş olup Meksika ve Brezilya'nın ardından 3. sırada yer almıştır. Şüphesiz, çok uluslu sermaye açısından ülkedeki en cazip imkanlardan birisi, Şili'nin yaygın serbest ticaret anlaşmaları ve bölgesel anlaşmalar ağı ile Dünya Gayrisafi Hasılasının %88'ini teşkil eden ülkelere vergisiz veya daha düşük vergi ile ihracat yapma olanağı sunuyor olmasıdır. Bir başka deyişle, uluslararası sermaye Şili'yi, dünya nüfusunun %67'sini teşkil eden coğrafyaya erişme imkanı sunan bir üs olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, 60'dan fazla çok uluslu Şirket, kendisine merkez olarak Şili'yi seçmiştir.

7.2. Yabancı Yatırımlara İlişkin lke Mevzuatı

1 Ocak 2016 tarihinden itibaren yürürlükte olan Yatırım Mevzuatı (Ley No 20.848) yabancı yatırımcı için ülkedeki kurumsal hukuki çerçeveyi çizmektedir. Söz konusu Kanun yabancı sermayenin çekilmesinde pro- aktif bir anlayışın benimsendiğinin göstergesi niteliğindedir. Kanuna dayanılarak hazırlanan Kararname ile (Decreto 56) Kalkınma ve Yabancı Yatırımı Teşvik Stratejisi belirlenmiştir.

Kanun, Bakanlar Kurulunun tavsiyesi ile Devlet BaŐkanına yabancı sermaye çekme konusunda uzun dönemli stratejiler belirleme yetkisi vermiŐ, düzenleme ile yabancı sermaye girişini özendirmeye yönelik politikalar belirlenmesinde koordinatör olarak, daha önce bu amaçla hizmet veren Yabancı Sermaye Komitesinin (CIEChile) yerine, Yabancı Sermaye Teşvik Ajansı olarak "InvestChile" adında yeni bir yapılanmaya gidilmiŐtir. Ancak Kanun, nceki mevzuatın da esas aldığı, yerli ve yabancı sermayedar ve/veya yatırım arasında keyfi/ayırımı bir uygulamanın olmaması temel anlayıŐını korumuŐtur. Kanuna göre, minimum 5 Milyon ABD Doları yatırıma sahip yabancı yatırımcıya özel bir sermaye rejimi uygulanmaktadır. Bu konumdaki yabancı yatırımcılara "InvestChile" tarafından 15 gün içinde verilen süresiz yabancı sermaye sertifikası (Foreign Investment Certificate) ile aralarında değeri 5 milyon ABD Dolarına kadar olan sermaye mallarının ithalatında KDV'den muafiyet dahil, döviz piyasasına girişte ve para transferinde belirli avantajlar söz konusudur.

Yeni yatırım rejimi çerçevesinde, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Şili'ye, Yabancı Yatırım Sertifikası veya Merkez Bankası Kambiyo Rejiminin 14. Bölümü uyarınca giriyor durumdadır. Merkez Bankası mevzuatı uyarınca ülkeye giren yabancı yatırımcı Şili Devleti ile

bir yatırım anlaşması imzalamamakta, bunun yerine, Merkez Bankası yabancı sermayenin bu çerçevede girmesine ilişkin bir izin düzenlemektedir. Bu kapsamda giren yabancı sermayenin döviz cinsinden olması gerekmekte, vergi oranları anlamında bir özel muameleden yararlanması mümkün bulunmamaktadır. Bu kapsamda yatırım yapan yatırımcı Merkez Bankasını yetkili bir finansal kurum ya da ticari banka aracılığıyla bilgilendirmesi gerekmektedir.

Şeffaf ve ayrımcı olmayan bir anlayışın hakim kılındığı Şili'ye, yabancı sermayenin, Şili Merkez Bankası Kambiyo Mevzuatı ya da Yatırım Destek Ajansı "InvestChile" tarafından verilen FIC-Yabancı Sermaye Sertifikası kapsamında giriş yapması mümkün olup, 10.000 ABD Dolarının altında kalan yabancı sermaye girişi için Merkez Bankası onayı aranmamaktadır.

2014 tarihli Vergi Reformu satın alma yoluyla birleşmelerde uygulanacak vergiler konusunda yasal bir değişiklik getirmiş daha önce var olan ve yabancı yatırımcının birleşme yoluyla şirket sahibi olması halinde, satın alma fiyatı ve şirketin piyasa değeri arasındaki farkı 10 yıl boyunca daha az vergi ödemek için bir çeşit avantaj olarak kullanabildiği "good will" avantajını kaldırmıştır.

Öte yandan, Şili Ekonomik Kalkınma Ajansı (CORFO) 2001 yılından bu yana, belirli sektörlerde Doğrudan Yabancı Sermaye Miktarı girişini artırma yönünde politikalar izlemektedir. Özellikle, bilgi teknolojisi, biyoteknoloji, ar-ge, yenilenebilir enerji, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi, gibi geleneksel olmayan alanlarda yatırım teşvik edilmektedir. Değeri 2 Milyon ABD Doları üzerinde olan, stratejik yatırım niteliğindeki yatırımlar, fizibilite aşamasında maliyetin %70'ine varan oranlarda (azami 260.000 ABD Doları), proje bazlı finanse edilmekte, ayrıca yeni teknoloji yatırımı gerektiren, inovasyon merkezlerinin kurulmasını teşvik eden ve verimliliği artırmaya dönük projeler ise azami %30 oranında finansman olanaklarından yararlandırılmaktadır. Yatırım Mevzuatı, Arica y Parinacota, Tarapaca, Magallanes ve Los Lagos Bölgesinde yer alan "Palena" gibi yerleşim merkezlerinden uzaktaki bölgelerde yapılan yatırımı da bazı vergi avantajları ve hibeler yoluyla teşvik etmektedir.

AR-GE yatırımlarında da ilave teşvik unsurları devreye girmektedir. İlgili mevzuat gereği, AR-GE yatırımlarında, yatırımın %65'ine tekabül eden kısım, gerekli harcama telakki edilerek, kurumlar geliri vergisine esas teşkil eden vergi tabanından düşülmekte veya %35 oranında kurumlar vergisi indirimi sözkonusu olabilmektedir. Ayrıca, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler için ise, yüksek büyüme potansiyeli taşıyor olmak gibi bazı şartların yerine getirilmesi halinde, kredi teşviklerinden yararlandırma söz konusu olabilmektedir.

Yine 2050 Ulusal Madencilik Politikası, 2012-2030 Ulusal Enerji Stratejisi gibi politika araçları kapsamında sürdürülebilir madencilik, yenilenebilir/temiz enerji gibi belirli sektörlerle yönelik yatırım teşvik mekanizmaları öngörülmüştür.

Son olarak, Yeni Vergi Reformu (Ley N. 21.210) kapsamında yabancı yatırımcı için getirilen en önemli yeniliklerin başında "vergiden düşürülebilir harcamalar" tanımının 15 yıl aradan sonra revize edilmesi olmuştur. Bu kapsamda, nihai durumda gelir yaratıp yaratmadığına bakılmaksızın işletmenin menfaati, gelişimi ve iyileştirilmesi için kullanılan ve gelir yaratma "potansiyeli" olan her harcamanın vergiden düşürülebileceği hususu düzenleme altına alınmıştır.

Genel olarak Şili, yabancı yatırımcılara “ulusal muamele” ilkesi uygulamakta, bu anlamda yabancı yatırımcının yerli yatırımcıya kıyasla ayrımcı muameleye tabi olmaması yatırım mevzuat ve politikalarının temel ilkesi olarak görülmektedir. Nitekim pek çok sektörde %100 yabancı sermaye ile faaliyet gösterilebilmektedir. Bununla birlikte, spesifik kanunlar temelinde, bazı sektörlerde, “ulusal muamele” ilkesine istisna teşkil eden uygulamalar da mevcuttur. Örneğin, balıkçılık sektöründe “ulusal muamele” ilkesinin “karşılıklılık” esasında uygulanması prensibi benimsenmiş olup kural olarak, yalnızca Şilili özel ve tüzel kişiler ve Şili'de daimi ikamet izni bulunan yabancılar hasat ve avlama iznine sahip olabilir; balıkçı gemileri ruhsatı yalnızca Şilili özel ve tüzel kişilere verilir.

Şili Devleti yetkisi dahilindeki sıvı ve gaz haldeki hidrokarbonlar, lityum vb. denizaltı enerji kaynakları arama-çıkarma çalışmaları ile ulusal güvenlik açısından önemli olan denizaltı enerji kaynakları madencilik imtiyazlarına konu olamaz.

Devletin ekonomideki rolü kısıtlı olsa da, belirli stratejik sektörlerde sadece devletin ekonomik faaliyet göstermesi mümkündür. Örneğin, henüz nükleer enerjiye yönelik somut bir proje gündemde olmasa da nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımına yönelik üretim devletin tekeline alınmıştır. Başka bir deyişle, bu alanda ne yabancı yatırımcının ne de yerli yatırımcının doğrudan faaliyet göstermesi mümkün değildir. Ancak bu alanlarda “Başkanlık İzni” ile faaliyet gösterilmesi mümkün olabilmektedir.

Yabancı yatırımcının ilgili mevzuat gereği, sahile, 5 km'den daha yakın bir mesafede veya sınıra 10 km'den daha yakında bulunan “devlet arazisi” niteliğindeki toprakları edinmeleri mümkün değildir. Ancak, Savunma Bakanlığından alınacak özel bir izin ile Şili'de ikamet eden yabancıların bu topraklar üzerinde belirli haklar tesis edebilecekleri hususu istisnai olarak düzenlenmiştir. Şili'de yerleşik olmayan bireylerin gayrimenkul edinimlerinde de vergi kimlik numarası (RUT) alınması zorunludur.

Yabancı Sermayeli Şirketlere, şirket kurulumunda, vergi hukuku uygulamalarında ayrımcı bir uygulamada bulunulması kanunen mümkün değildir. Yabancı yatırımcının ulusal yatırımcı ile eşit muamele görme hakkı, serbestçe sermaye ve kar transferi hakkı, devletle bir anlaşmazlık yaşanması durumunda uluslararası hukuk yollarına başvurma hakkı gibi pek çok hak uluslararası normlara göre Şili iç hukukunda güvence altına alınmıştır.

7.3. Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar

7.3.1. Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri

Yabancı yatırımcının ilgili mevzuat gereği, sahile, 5 km'den daha yakın bir mesafede veya sınıra 10 km'den daha yakında bulunan “devlet arazisi” niteliğindeki toprakları edinmeleri mümkün değildir. Ancak, Savunma Bakanlığından alınacak özel bir izin ile Şili'de ikamet eden yabancıların bu topraklar üzerinde belirli haklar tesis edebilecekleri hususu istisnai olarak düzenlenmiştir. Şili'de yerleşik olmayan bireylerin gayrimenkul edinimlerinde de vergi kimlik numarası (RUT) alınması zorunludur.

7.4. Yatırım Teşvik Mevzuatı

Yukarıda bahsi geçen 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren yürürlükte olan Yatırım Mevzuatı (Ley No 20.848) yabancı yatırımcı için ülkedeki kurumsal hukuki çerçeveyi çizmektedir. Söz konusu Kanun yabancı sermayenin çekilmesinde pro- aktif bir anlayışın benimsendiğinin göstergesi niteliğindedir. Kanuna dayanılarak hazırlanan Kararname ile (Decreto 56) Kalkınma ve Yabancı Yatırımı Teşvik Stratejisi belirlenmiştir.

Bununla birlikte yine Yeni Vergi Reformu (Ley N. 21.210) kapsamında yabancı yatırımcı için getirilen en önemli yeniliklerin başında “vergiden düşürülebilir harcamalar” tanımının 15 yıl aradan sonra revize edilmesi olmuştur. Bu kapsamda, nihai durumda gelir yaratıp yaratmadığına bakılmaksızın işletmenin menfaati, gelişimi ve iyileştirilmesi için kullanılan ve gelir yaratma “potansiyeli” olan her harcamanın vergiden düşürülebileceği hususu düzenleme altına alınmıştır.

7.5. Serbest Bölgeler

Şili’de biri kuzey limanındaki Iquique (Bölge I) ve diğeri bir güney şehri olan Punta Arenas (Bölge XII) olmak üzere iki adet serbest bölge bulunmaktadır. Bu bölgelerde kurulu olan imalat şirketleri kurumlar vergisinden, KDV ve gümrük vergisinden muaf tutulmaktadır. Reeksport edilecek mallar vergiden muaf olmakla beraber, Şili piyasasında satılacak ürünler % 19 oranında KDV’ye ve bölgeden çıkarılırken ithalat vergisine tabidir (yakın bölgelere yapılacak satışlar üzerinden CIF değerinin %0,8’i oranında alınan düşük vergiler hariç olmak üzere). Aynı istisnai hükümler Arica’da (Bölge XV) bulunan ve 2007 yılında kurulan Chacalluta ve Las Americas Sanayi Parklarındaki imalatçılar için de geçerlidir. Madencilik, balıkçılık ve finansal hizmetler gibi sektörlerde serbest bölge ayrıcalıkları uygulanmamaktadır. Serbest bölgelerde kurulu yönetim şirketleri gümrük tarifesi, KDV ve diğer ithalat vergileri, Gelir Vergisi Kanunu’nda gösterilen ilk kategori gelir vergisinden ve serbest bölgedeki faaliyetlerinde kullandıkları mal ve hizmetler üzerinden alınan KDV’den muafırlar.

Latin Amerika’nın Panama-Colon Serbest Bölgesinden sonra ikinci en büyük, Güney Amerika’nın ise en büyük Serbest Bölgesi olan Iquique Serbest Bölgesi (Zona Franca de Iquique-ZOFRI)’de yaklaşık 15 adet Türk vatandaşlarınca işletilen firma bulunmakta olup tümünün işgal konusu ikinci el eşya ticaretidir. Latin Amerika’nın en büyük ikinci el giysi ithalatçısı olan Şili’de söz konusu ticaretin yapıldığı başlıca noktalardan olan Iquique Serbest Bölgesine AB, ABD, Kanada ve Uzak Doğu’dan serbest bölge avantajı ve maliyetlerin düşük olması sebebiyle çok büyük miktarlarda ikinci el eşya giriş yapılmaktadır.

7.6. Ülkedeki Türk Yatırımları: Sektörler ve Karşılaşılan Sorunlar

7.6.1. Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlar

Mevcut durum itibarıyla Şili’de Türk Yatırımlarının yok denecek kadar az olması nedeniyle Türk Yatırımcılar özelinde bir değerlendirme yapma imkânı kısıtlı olsa da genel olarak yatırım ortamına ilişkin bazı zorluklar bulunmaktadır.

Esasen, Şili pazarına yönelik gerek mal gerekse hizmet ticareti ile yatırımlara ilişkin olarak teknik veya mevzuatsal anlamda, keyfi ve ayrımcı nitelikte bir pazara giriş engeli bulunmamaktadır. Liberal ekonomik modelin benimsendiği Şili’de genel olarak mevzuat yerli

ve yabancı piyasa aktörlerinin serbestçe rekabet edebileceği bir ortamın yaratılması prensibi etrafında şekillenmektedir. Yabancı sermaye politikalarında da edilgen bir yapıdan ziyade, ülkeyi yabancı sermayedar açısından cazibe merkezi haline getirmeyi amaçlayan proaktif bir anlayış benimsenmiştir. Bununla birlikte, coğrafi uzaklık ve bununla da bağlantılı olarak navlun giderlerinin yüksekliği, iki ülke arasında doğrudan uçak seferlerinin olmaması ve ülkede iş yapma açısından İspanyolca'nın neredeyse bir zaruret arz etmesinin pazara giriş açısından ticaret erbabınca en sık gündeme getirilen engeller arasında olduğu bilinmektedir.

İlave olarak, Latin Amerika'nın en dışa açık ekonomisi olan Şili'nin, dünya ekonomisinin %88'ini teşkil eden 65 ülke/pazar ile toplam 34 adet STA/Tercihli Ticaret Anlaşması yürürlükte bulunmaktadır. Bu anlaşmaların bir kısmında hizmet ticareti, KOBİ'ler, Telekomünikasyon, Elektronik Ticaret, Çevre, Yatırım, İstihdam, Fikri Mülkiyet, Rekabetçilik, Kamu İhaleleri gibi alanlar da düzenlenmiş veya ilave edilme aşamasına gelinmiştir. Dolayısıyla, ülkemizle yürürlükte bulunan STA kapsamında yalnızca mal ticaretinin düzenlenmiş olması ve henüz hizmet ticareti ile yatırım başlıklarının düzenlenmemiş olması ülkemizin rekabet gücünü Şili'nin diğer ticari partnerlerine nazaran azaltmaktadır.

Başta Çin olmak üzere, Asya-Pasifik bölgesi ülkelerinin ve diğer Latin Amerika ülkelerinin Şili'ye yönelik bölgesel/karşılıklı çıkara dayalı olarak açıklanabilecek ticari ilgisinin yanısıra, tarihi ve etnik bağların da AB ülkeleri açısından (İtalya, İspanya, Almanya gibi) Şili ile ticari ilişkileri destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, tüm bu ülkeler kaynaklı yatırımların ülke içerisindeki varlığı giderek güçlenmektedir.

Yine, Şili ile ülkemiz arasında halen bir Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması (ÇVÖA) bulunmaması da ülkeye yatırım yapma arayışında olan firmalarımız ve iş insanlarımız açısından önemli bir sorun olarak gündeme getirilmektedir. Temel olarak ticaret erbabı ve yatırımcının kazancının hangi oranda ve neredeki kazancı üzerinden vergilendirileceği gibi temel bazı hususları bir çerçeveye oturtarak ticaret ve yatırım koşulları açısından öngörülebilirlik sağlayan bu tür anlaşmalar her iki ülke açısından da karşılıklı fayda sağlamakta olup bir an önce çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir.

İlave olarak, yabancı bir ülkede yatırım yapan yatırımcılar için büyük önem taşıyan; yatırımcıya ev sahibi ülke tarafından uygulanacak muamelenin sınırlarının belirlenmesi, yatırım yapılan ülkelerdeki temel hak ve menfaatlerin uluslararası hukuk temelinde korunması, kar transferlerinin güvence altına alınması, ev sahibi devletçe yapılması muhtemel kamulaştırma işlemlerinin şartlarının belirlenmesi ve uyuşmazlık halinde uluslararası tahkime başvurulması gibi hususların güvence altına alındığı Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması da Şili ile ülkemiz arasında henüz bulunmamaktadır.

Son olarak, Şili'de yürürlükte bulunan Şeffaflık ve Lobicilik Kanunları uyarınca özel/tüzel kişilerin (firma temsilcilerinin) kamu kurumları ile doğrudan temas kurmaları için ilk olarak "Ley del Lobby" Platformuna kayıt olarak randevu taleplerini buradan iletmeleri zorunlu tutulmaktadır. Talep sahiplerince <https://www.leylobby.gob.cl/solicitud/audiencia> linki vasıtasıyla ilgili kurum seçilerek temas talebi iletilmelidir.

7.7. Yatırımcılar için Yararlı Bilgiler

Şili vatandaşları gibi, yabancı gerçek veya tüzel kişinin herhangi bir ekonomik faaliyette bulunabilmesi için öncelikle, bir çeşit vergi kimlik numarası olan RUT (Rol Unico Tributario) sahibi olması gerekmektedir. Yatırımcılar Şili'de istedikleri şekilde (ister bir temsilci aracılığıyla ya da mevcut şirketin yerel bir şubesini açarak) bir engelleme olmaksızın faaliyet gösterebilirler. Tek şart Şili hukukuna göre yatırım başlamadan önce Şili Gelir İdaresi'nden (Servicio Impuestos Internos-SII) (www.sii.cl) bir Vergi Kimlik Numarası -RUT almalarıdır. SII'lar bölgesel olarak faaliyet göstermekte olup, müracaatın herhangi birine yapılması yeterli olmakta; akabinde, yine buraya müracaat edilerek ticari faaliyete başlanıldığı bildirilmelidir. Yabancı yatırımcılar için de RUT, yatırım türünden bağımsız olarak gerekmekte olup bir Şirkete ortaklık yoluyla veya hissedar olarak katılmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin de RUT tanımlatmaları gerekmektedir.

RUT alınmasını takiben şirket türünün belirlenmesi sonrasında Şili'de geleneksel yolla şirket kurulabileceği gibi "Tu Empresa en un Día-Bir Günde Şirket Kur" online platformu aracılığıyla da basit bir şekilde kurulabilmektedir. Detaylarına <https://www.registrolempresasysociedades.cl/> linkinden ulaşılabilecek sistemde kuruluş aşaması tüm ortakların sahip olduğu RUT bilgisi ile sistema kayıt olması sonrasında elektronik ortamda doldurulacak formların yine tüm ortaklar tarafından nitelikli elektronik imza ile imzalanması sonrasında sonuçlanmaktadır. Elektronik imzaya (Firma Electrónica Avanzada-FEA) sahip olunmaması durumunda sistema tarafından ortaklara verilen hizmet numarası (número de atención) ile bir notere fiziksel olarak imzaların bırakılması gerekmekte olup noter kendi elektronik imzasıyla süreci tamamlamaktadır. Küçük ölçekli şirketler için söz konusu online platform ücretsizdir. Sistem aracılığıyla kuruluş haricinde değişiklik, fesih gibi diğer süreçler de yürütülebilmektedir.

Şirket kurulumu sonrasında, Belediye izinleri ve diğer gerekli izinlerin alınması sonrasında fiilen faaliyete başlanmaktadır. Öngörülen ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla gerek sağlık gerekse çevre gibi projenin niteliğine bağlı olarak farklı alanlarda özel izin veya ön lisans gerekebilmektedir. Özellikle bu tür durumların son anda engel teşkil etmemesi için faaliyete başlamasına karar verilmeden önce mevzuatının iyice araştırılması ve varsa gerekli ön izinlerin önceden alınması önemlidir.

Her durumda, yabancı firmaların şirket kurulumu prosedürleri için hukuki destek alması tavsiye edilmektedir. Şirket kurulumları sırasında başlangıç sermayesinin binde biri oranında harç alınması ve nispeten yüksek olan Noterlik masrafları (6 bin ila 300 bin pezo arasında değişebilmektedir) göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, Resmi Gazete'de şirket kuruluşunun ilan edilmesi sonrasında nüshalarının ücret karşılığı basılması beklenmektedir. Genel olarak şirket kurulumu için gereken masraflar ortalama olarak avukatlık masrafları (1000-1500 ABD Doları) ve sicil/noter masrafları (100 ABD Doları) ile birlikte yaklaşık 1100-1600 ABD Doları düzeyindedir. Dünya Bankasına göre, Şili'de şirket kurulum süresi ortalama 4 gün olup maliyet ortalaması ise 1.043 ABD Dolarıdır.

Yerel şirketin, kendi hukuki hakları ve yetkileriyle hareket edecek bir **şube açması** da mümkündür. Ancak bu işlemin Noter kanalıyla tescillenmesi gerekmektedir. Noterde sunulan tüm belgelerin ayrıca Ticaret Siciline de tescil ettirilmesi ve 5.000 UF'den çok sermayeli şirketler için Şili Resmi Gazetesi'nin "web" bölümünde yayımlanması gerekmektedir. Resmi Gazete'nin "web" servislerinden yararlanma halka açık olup kullanımı ücretsizdir.

Yerel şirket adına, aralarında akdedilecek bir sözleşmeye göre hareket edecek olan “**temsilci**” özel ya da tüzel bir kişi olabilir. Tek koşul RUT sahibi olunmasıdır.

Şirket feshi ise, ilgilinin Ulusal Vergi İdaresine (Servicio de Impuestos-SII) şirkete ait bilanço kayıtlarıyla başvurmasını gerektirmekte olup şirketin faaliyetlerinin sona ermesini müteakip 2 ay içinde SII “web” sitesinden doldurulabilecek bir form yoluyla şirkete ait vergi bilgilerinin/durmunun da kayda alınması gerekmektedir.

SII onayı alınan belgenin noterde ayrıca tasdiki aranmakta, noterdeki imza sürecinde Şirketin varsa tüm ortaklarının hazır bulunması beklenmektedir. Üçüncü taraflara ilişkin herhangi bir hukuki sorunun yaşanmaması için noterde düzenlenmiş belgenin “Ticaret Sicilinde-Registro de Comercio”da ayrıca yayımlanması yararlı görülmektedir. Limited Şirketler için Resmi Gazetede ilan ayrıca gereklidir.

Şirket kurulumu kısmında bahsedilen online platform aracılığıyla da fesih işlemlerinin yapılmasına olanak sağlanmıştır.

Ayrıca Bkz: World Bank Business Enabling Environment (BEE)
<https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment>

8. TÜRKİYE İLE TİCARET

8.1. Genel Durum

İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin alt yapısını ülkemiz ve Şili arasında Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Mekanizmasını kuran 9 Ekim 1989 tarihli “Ticaret ve Ekonomik, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması” ile iki ülke arasında 2009 yılında imzalanarak 1 Mart 2011 yılından itibaren yürürlük kazanan Serbest Ticaret Anlaşması teşkil etmektedir. Metin teatisinde bulunulmuş olmakla birlikte, iki ülke arasında Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması mevcut değildir.

İki ülke arasında 1 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe giren “Türkiye-Şili Serbest Ticaret Anlaşması” iki ülke ticaretinin gelişiminde önemli rol oynamıştır.

Sanayi ürünleri itibarıyla, Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle, ülkemiz tarafından, Şili menşeli sanayi ürünleri için uygulanan gümrük vergileri altılı bazda 6 kalem ürün (kauçuktan dış lastikler) haricinde kaldırılmıştır. Şili tarafı ise, Türkiye menşeli sanayi ürünleri için uygulanan gümrük vergilerinin önemli bir kısmını STA'nın yürürlüğe girdiği tarih itibarı ile kaldırmış, Şili'ye ihracatımızın kısıtlı bir bölümüne tekabül eden ürünler için ise gümrük vergileri 4 yıllık bir indirim takvimi kapsamında 1 Ocak 2015 tarihinde kaldırılmıştır. Ayrıca, Türkiye tarafınca Anlaşma kapsamı dışında tutulan altılı bazda 6 kalem ürün (kauçuktan dış lastikler) Şili tarafınca da kapsam dışına alınmıştır. Tarım ürünleri açısından ise Türkiye, belirli sayıda Şili menşeli tarım ürünü için tarife kotaları kapsamında ve/veya dönemsel temelde tarife indirimi veya muafiyeti tanımıştır. Şili, sınırlı sayıda ürün için gümrük vergilerini 6 yıllık bir indirim takvimi kapsamında 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla kaldırmış, ayrıca, söz konusu tarım ürünleri dışındaki ürünlerin ithalatında uyguladığı gümrük vergilerini herhangi bir kota sınırı olmaksızın kaldırmıştır.

İki ülke arasında ticari ilişkilerin artırılması, özellikle ülkemiz kaynaklı ihraç ürünlerinin ilave pazar olanaklarına kavuşturulması açısından bir fırsat teşkil eden STA ile 2009 krizi sonrasında mümkün olmuştur. Şili'ye ihracatımız 2002-2010 yılları arasında genellikle 20-40 Milyon Dolar bandında gerçekleşmiş iken 2010 yılında 92 Milyon Dolar olan ihracatımızın, 1 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye-Şili Serbest Ticaret Anlaşması sonrası, dönemsel ve ihmal edilebilir oynamalar haricinde düzenli artış eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür.

8.2. Türkiye ile Dış Ticareti İkili Ticaretin Gelişimi (2018-2024)

Yıllar	Ülkenin Toplam İthalatı (\$)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı (\$)	Türkiye'nin Payı (%)	Ülkenin Toplam İhracatı (\$)	Türkiye'nin Ülkeden İthalatı (\$)	Türkiye'nin Payı (%)	Türkiye-Ülke Arası Toplam Dış Ticaret Hacmi (\$)
2018	67.400.780.000	416.917.000	0.5	74.205.910.000	330.613.000	0.5	747.530.000
2019	63.801.011.903	405.707.077	0.6	68.938.962.145	222.306.804	0.6	628.013.881
2020	55.734.808.462	335.229.806	0.6	67.858.077.726	229.428.631	0.6	564.658.437
2021	87.434.724.549	631.966.699	0.7	90.065.460.866	234.129.709	0.2	866.096.408
2022	98.565.005.145	629.938.124	0.6	100.330.565.488	159.436.969	0.1	789.375.093
2023	80.036.927.951	364.955.674	0.4	98.173.832.178	178.423.346	0.1	543.379.021
2023 (1-7)	46.843.851.834	196.679.211	0.4	59.983.058.575	89.641.553	0.1	286.320.764
2024 (1-7)	45.233.504.163	218.067.387	0.5	58.623.684.046	104.097.240	0.2	322.164.627

Kaynak: Şili Gümrük İdaresi (Aduanas de Chile)

8.3. Türkiye'nin İhracatında Başlıca Ürünler

Türkiye'nin Şili'ye İhracatında ve Şili'den İthalatında İlk 10 Ürün (2022-2023)

GTİP Kodu**	GTİP Adı (Türkçe)	2022	2023*	2022/2023 Değişim (%)
		Yıllık	Yıllık	
391620	Vinil klorür polimerlerinden monofil, çubuk, profiller	24.394.448,50	21.111.857,73	-13,45630245
870421	Dizel/yarı dizel motorlu taşıtlar	51.905.456,32	20.615.857,02	-60,28190776
870210	Motorlu Toplu Yolcu Taşıtları	19.677.534,10	9.258.911,06	-52,94679195
721420	Köşeli çubuklar	72.430.735,53	8.774.376,66	-87,88583797
190219	Pişirilmemiş Makarna; Yumurta İçermeyenler	71.123,94	7.570.169,69	10543,63095
940120	Motorlu Taşıtlarda Kullanılan Oturmaya Mahsus Mobilyalar	0,00	7.492.263,63	#SAYI/0!
721310	Demir veya alaşımsız çelikten filmaşın	14.442.159,54	7.466.907,75	-48,29784473
847490	Toprak, taş, maden ve minerallerin işlenmesinde kullanılan makine ve cihazlara ait aksam ve parçalar	372.385,14	6.399.320,62	1618,468309
321410	Camcı Macunu, Aşılama Macunu, Reçineli Çimentolar, Kalafatçı Bileşikleri Ve Diğer Macunlar	164.142,60	5.499.307,3	3250,322994
850710	Kurşun asitli akümülatörler-pistonlu motorlar için	9.260.895,52	5.497.221,9	-40,6404938

8.4. Türkiye'nin İthal Ettiği Başlıca Ürünler

GTİP Kodu**	GTİP Adı (Türkçe)	2022 Yıllık	2023* Yıllık	2022/2023 Değişim (%)
080231	Ceviz (kabuklu)	85.546.425,40	48.393.462,65	-43,43017558
260300	Bakır Cevherleri Ve Zenginleştirilmiş Bakır Cevherleri	0,00	46.072.293,65	#SAYI/0!
150420	Balıkların katı ve sıvı yağları ve bunların fraksiyonları	25.421.567,58	40.513.587,78	59,36699282
081320	Erik; kurutulmuş	2.721.566,9	7.705.062,3	183,1112559
080620	Üzümler, kurutulmuş	3.689.541	5.425.765,6	47,05800089
080232	Ceviz (kabuksuz)	3.418.789,64	4.960.510,4	45,09551369
481092	Çok Katlı Kağıt Ve Kartonlar; Kaolin Vb. Sıvanmış	2.994.234,09	4.681.936,9	56,36509235
160553	Kara kabuk midyesi	2.640.733,53	3.219.114,4	21,9022788
151610	Hayvansal Katı Ve Sıvı Yağlar Ve Bunların Fraksiyonları	1.746.575,52	2.806.672,5	60,69574249
841391	Pompalara Ait Aksam Ve Parçalar	386.938,78	1.607.948,1	315,5561947

Türkiye'nin Şili'ye İhracatında ve Şili'den İthalatında İlk 10 Ürün (2023-2024) (Ocak-Temmuz)

Türkiye'nin Ülkeye İhracatında İlk 10 Ürün				
GTİP Kodu	GTİP Adı (Türkçe)	2023		2023/2024 Değişim (%)
		Ocak-Temmuz	2024* Ocak-Temmuz	
870210	Motorlu Toplu Yolcu Taşıtları	1.493.006,99	10.891.798,26	629,5209154
391620	Vinil klorür polimerlerinden monofil, çubuk, profiller	11.216.439,21	9.194.865,56	-18,02331036
870421	Dizel/yarı dizel motorlu taşıtlar	12.908.313,34	8.905.288,39	-31,01121614
721420	Köşeli çubuklar	3.805.800,66	7.596.273,77	99,5972582

721310	Demir veya alaşımsız çelikten filmaşın	3.466.928,25	6.465.987,71	86,50480321
940120	Motorlu Taşıtlarda Kullanılan Oturmaya Mahsus Mobilyalar	2.524.883,98	6.439.848,32	155,0552172
271019	Diğer Yağlar Ve Müstahzarlar (Hafif Olmayan)	2.383.775,86	5.157.931,63	116,3765359
190219	Piştirilmemiş Makarna; Yumurta İçermeyenler	1.848.683,07	3.722.965,10	101,3847133
730890	Demir Veya Çelikten Diğer İnşaat-Aksamı;	1.939.983,74	3.357.471,8	73,06700674
721621	L Şeklinde Profiller	2.195.777,54	3.156.602,2	43,75783305

Türkiye'nin Ülkeden İthalatında İlk 10 Ürün

GTİP Kodu	GTİP Adı (Türkçe)	2023	2024*	2023/2024 Değişim (%)
		Ocak-Temmuz	Ocak-Temmuz	
260300	Bakır Cevherleri Ve Zenginleştirilmiş Bakır Cevherleri	0,00	47.741.399,50	#SAYI/0!
080231	Ceviz (kabuklu)	36.144.749,07	16.045.043,03	-55,608924
150420	Balıkların katı ve sıvı yağları ve bunların fraksiyonları	26.662.083,80	11.079.896,60	-58,44324591
481092	Çok Katlı Kağıt Ve Kartonlar; Kaolin Vb. Sıvanmış	1.938.724,2	5.842.596,6	201,362954
081320	Erik; kurutulmuş	2.835.935	5.199.437,5	83,34123202
151610	Hayvansal Katı Ve Sıvı Yağlar Ve Bunların Fraksiyonları	2.310.906,71	2.374.758,1	2,763044468
711890	Diğer Metal Paralar	0,00	2.286.992,0	#SAYI/0!
080620	Üzümler; Kurutulmuş	2.175.764,40	1.155.344,3	-46,89938626
080212	Bademler; Kabuksuz	913.873,00	1.057.049,9	15,66704236
441239	Her iki dış yüzü de iğne yapraklı ağaç levhalarından meydana gelen diğer kontrplaklar	1.175.736,90	930.022,6	-20,89874699
Kaynak:		Şili Gümrük İdaresi- Aduanas de Chile		

*Sıralamada 2024 verileri esas alınmıştır.

Özellikle pandemi döneminde uyguladığı kapanma politikası ile güvensizliğe yol açan Çin'e karşı son yıllarda alternatif tedarikçi arayışına giren Şili'de kaliteli ve uygun fiyatlı Türk malı ürünlere karşı pozitif bir algı oluşmuştur. Yine, Türk dizilerinin ülkede artan popülaritesi karşısında özellikle dizilerde sergilenen Türk malı hazır giyim, ev tekstili, mobilya ve dekorasyon ürünlerine ilgi ve merak artmaktadır.

Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde Venezuela haricinde ülkemiz ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) yürürlükte bulunan tek ülke konumundaki Şili'den Santiago Gümrük İdaresi verilerine göre, 2023 yılında ülkemize 178.4 Milyon ABD Doları değerinde ithalat, ülkemizden Şili'ye ise 364.9 Milyon ABD Doları tutarında ihracat gerçekleştirilerek 543.3 Milyon ABD Doları düzeyinde dış ticaret hacmine ulaşılmıştır.

Her ne kadar ikili ticaret hacmimiz pandemi sonrasında gerçekleşen değerlerin oldukça altında kalsa da ve 2023 yılı toplam ticaret hacmimizde bir önceki yıla kıyasla %31'lik bir daralma kaydedilse de, ihracat tutarımızın ithalat tutarımızdan yaklaşık 2 kat fazla olduğu, ülkemizin Şili karşısında ticaret fazlası veren ülke konumunu sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde, 2024 yılı ilk 7 ayı itibari ile de 322.1 Milyon Dolarlık toplam dış ticaret hacmine ulaşılmış olup Şili'ye ilgili dönemde yaklaşık 218 Milyon Dolar tutarında ihracat gerçekleştirilirken Şili'den 104 Milyon Dolar seviyesinde ithalat yapılmıştır.

Diğer taraftan, ikili ticarete önemli ithalat ve ihracat kalemlerine ilişkin verilere, ilgili tablolarda yer verilmiştir. Söz konusu tablolar incelendiğinde, 2023 yılı ticaret kalemlerimizde iki önemli değişiklik göze çarpmaktadır. Önceki yıllarda Şili'ye ihraç ürünlerimiz arasında ilk sırada gelen demir-çelik ihracatımızda ve ithal ürünlerimiz arasında ilk sıralarda gelen bakır ithalatımızda belirgin seviyelerde düşüş kaydedilmiş ve bu düşüş genel ikili ticaret hacmimizi etkilemiştir. Küresel düzeyde pandemi sonrasında yaşanan ekonomik durgunluk, küresel talebin ve tüketimin düşmesi, inşaat ve genel olarak sanayi sektörlerindeki yavaşlama, yüksek enflasyon, enerji maliyetlerindeki artış, ABD ve AB tarafından uygulanan korumacı politikalar, ülkemizde yaşanan deprem felaketi nedeniyle iç talepte artış gibi etmenlere ek olarak Şili'de de özellikle 2022 yılından itibaren kaydedilen ekonomik durgunluk ve inşaat sektöründe yaşanan kriz neticesinde anılan ülkeye yapılan çelik ihracatımızda önemli ölçüde gerileme yaşanmıştır.

Bununla birlikte, küresel olumsuz tablonun düzelmesi ve sanayi sektöründe canlanmanın başlaması ile başta demir-çelik ihracatımız ve bakır ithalatımızda yeniden eski seviyenin yakalanacağı ve bunun da genel ticaret hacmimize olumlu etki edeceği değerlendirilmektedir. Nitekim, 2024 yılı ilk 7 ayı itibari ile Şili'ye gerçekleştirilen ilk 10 ihracat kalemimize bakıldığında motorlu taşıtlar ve demir-çelik sektörlerimizin yine ilk sıralarda yer aldığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, ithalatta öne çıkan kalemler incelendiğinde de, 2024 yılı ilk 7 ayı içerisinde Şili'den gerçekleştirilen 47.7 Milyon Dolar seviyesindeki ithalat ile bakır cevherleri ilk sıraya yerleşmiştir. TİM tarafından hazırlanan ülkelere göre sektörel ihracat rakamları incelendiğinde de 2024 yılının ilk 8 ayında çelik sektörü bir önceki yılın aynı dönemine göre %31'lik bir artışla yeniden Şili'ye en fazla ihracat gerçekleştirdiğimiz sektör olma özelliğini geri kazanmıştır.

9. İHRACATTA POTANSİYEL ARZ EDEN SEKTÖR VE ÜRÜNLER

Türkiye ile Şili arasındaki ikili ticaretin sektörel yapısı, Türkiye'nin genel ihracat ve ithalatının sektörel bazda izlediği seyir, Şili'nin genel ithalatının sektörel yapısı ve hacmi, Şili'nin ürün grupları itibarıyla en çok ithalat yaptığı ülkeler, dış ticaret mevzuatı ve gümrük vergileri gibi unsurlar dikkate alınarak hazırlanan sektörel bazda ülkemizin Şili'ye yönelik ihracatında potansiyel arz eden detaylı ürün matrisleri Bakanlığımız web sayfasında yer almaktadır.

<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/potansiyel-urun-matrisleri>

Ayrıca konuyla ilgili bazı değerlendirmeler de aşağıda verilmiştir.

Mal İhracatımızın Artırılmasına Yönelik Fırsatlar ve Öneriler

Madencilik, tarım ve su ürünleri dışında üretim ve imalat kapasitesinin oldukça sınırlı olduğu Şili, aynı zamanda dünyanın en dışa açık ekonomilerinden olması dolayısı ile diğer tüm sektörlerde ithalat yapmaktadır. Her ne kadar dünyadan toplam ithalatının yaklaşık yarısını (%48) yalnızca Çin ve ABD'den gerçekleştiriyor olsa da son yıllarda özellikle Çin'e karşı alternatif tedarikçi arayışına giren ülkede kaliteli ve uygun fiyatlı Türk Malı ürünlerin bilinirliği giderek artmaktadır. Aşağıdaki link vasıtasıyla Şili'ye ihracatımızda potansiyel arz eden sanayi ve tarım ürünleri incelenebilir:

<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/potansiyel-urun-matrisleri>

Bununla birlikte, daha ayrıntılı olarak ele alınan bazı sektörlerle aşağıdaki başlıklar altında yer verilmiştir:

9.1. İş ve Maden Makinaları

Dünya bakır üretiminin üçte birini karşılayan Şili, toplam küresel üretimin yarısını satın alan Çin'in bu alandaki en büyük tedarikçisi konumundadır. Şili'nin toplam ihracatı içerisinde madencilik ürünlerinin payı %60'ın üzerinde olup bunun yaklaşık %90'ı ise yalnızca bakıra aittir.

Şili, son dönemde, değerli lityum kaynaklarının yarattığı fırsatlarla da dikkat çeker hale gelmiştir. “Lityum Üçgeni” olarak bilinen Şili (Salar Atacama), Bolivya (Salar de Uyumi), Arjantin (Salar de Arizaro) arasındaki bölge dünya lityum rezervinin %75'ini ihtiva etmektedir.

Ülkede faaliyet gösteren madencilik şirketlerinin, makina vb. ekipman, teknoloji ve hizmet alımlarının yıllık ortalama 15 Milyar Dolar düzeyinde olduğu hesaplanmaktadır. Devam eden ve yeni planlanan madencilik, müteahhitlik ve altyapı projeleri ile yatırımları sektörün gelişimi için potansiyel arz etmektedir.

Şili ekonomisi üretimden ziyade her anlamda ticarete dayalı bir yapıya sahiptir. Özellikle madencilik dayalı olanlar olmak üzere, temel bazı inşaat ekipmanları üretimi yapılmakta, ancak ihtiyacın çok büyük bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Enerji maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle, enerji verimliliği yüksek makina ve ekipman ithalatı tercih edilmektedir.

Şili'de madencilik ülkenin kuzeyinde Antofagasta, Atacama, Tarapaca bölgelerinde yaygındır. Iquique, Antofagasta, Arica, Valparaiso, San Antonio limanları, serbest bölge ZOFRI lojistik anlamda önemlidir.

STA kapsamında gümrük vergileri sıfırlanmıştır. İthalatta %19 KDV uygulanmaktadır. İhraç koşulu aranmak suretiyle, imalatçı firmaların, yurtdışından KDV'den muaf hammadde, yarı mamul madde ya da yedek parça ithalatına imkan tanınmaktadır.

Şili'de ağır makine ve ekipman madencilik, inşaat ve ormancılık sektörlerinde kullanılmaktadır. Pazar çok rekabetçi bir yapı arz etmekte, piyasada pek çok ithalatçı yarışmaktadır. Temel makine ve ekipmanın yanında yeni teknoloji ve sofistike ürünlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Kullanılmış makine ve ekipman pazarı da oldukça gelişmiştir. Taşeron firmalar kiralama yoluyla da makine alımı yapıp büyük müteahhitlik ve madencilik firmalarına hizmet vermektedir.

İthalatın büyük bir kısmı Finning, Komatsu gibi büyük ve çok uluslu makine ekipman üreticilerinin/yabancı markaların yerel temsilcilikleri veya iştiraklerince gerçekleştirilmekte olup büyük maliyetli makine ve ekipman alımlarında inşaat ve madencilik şirketlerince doğrudan alım yapılması da mümkündür. İthalat yapan temsilcilik veya iştirakler bunları yerel distribütörlere veya son kullanıcıya (inşaat madencilik şirketi) satmaktadır. Son kullanıcı ile ithalatçı arasında distribütör firmalar da hizmet vermektedir. Maliyet dışında, güvenilirlik, dayanıklılık, enerji verimliliği, çevre dostu olma özellikleri ile satış sonrası destek ve hizmete büyük önem verilmektedir. Çok yönlü kullanım alanı bulunan, işletme maliyetlerini azaltan, yoğun işgücü gerektirmeyen makine ve ekipman tercihi de yaygındır. Gaz ve parçacık halindeki kirletici emisyonlara karşı düzenlemeler, iş sağlığı ve güvenliği koşullarının sağlanması zorunludur. Özellikle kirliliğin yoğun olduğu Metropolitan Bölgede, iş makinelerinde parçacık fitresi bulunması zorunludur.

Rekabetçi fiyat ve asgari teknik/kalite standartlarına uyulması pazara girişte önemlidir. Çokuluslu firmaların yerel iştiraklerince yapılan alımlarda bağımsız karar alma mekanizmasından ziyade şirket merkezi belirleyicidir. Pazara girişte yerel temsilcilik vasıtasıyla iş yapılması faydalıdır. Ayrıca yerel şube açılması da tavsiye edilmektedir. Şirket kurulumu açık kurallara bağlanmıştır.

9.2. Otomotiv ve Oto Yan Sanayi Sektörü

Ülke genelindeki dolaşımda bulunan toplam araç sayısının 6 Milyon adet olduğu tahmin edilmekte olup 20 Milyon düzeyindeki toplam nüfusa oranlandığında yaklaşık 3 kişiye 1 araç düşmektedir. Ülke genelinde ortalama araç yaşı 10'dur.

Son yıllarda kayıtlı araç sayısında artış yaşanmakla birlikte bölge genelinde refah seviyesi en yüksek ülke olan Şili'nin şaşırtıcı bir şekilde araç sahipliği hususunda Meksika, Arjantin ve Brezilya'nın gerisinde kaldığı bilinmektedir. Söz konusu durumun altında yatan nedenin, ülkede görece gelişmiş bir toplu taşıma ağının varlığı ve özellikle Başkent Santiago'da gittikçe artan trafik yoğunluğu olduğu söylenebilir.

Araç yaşı arttıkça ve gelir seviyesi düştükçe orijinal parçadan ziyade alternatif parçaya talep daha fazla artmaktadır. Yılın ilk çeyreğinde, yaz tatili öncesinde (Ocak, Şubat) araç bakımı ve dolayısıyla yedek parça talebinde artış yaşanmaktadır.

Her yıl Şubat-Mart aylarında motorlu taşıt sahipleri için dolaşım izninin yenilenmesi gerekmektedir. Bunun için de teknik bakım yaptırılması zorunludur. Son yıllarda online yedek parça satışlarında da artış yaşanmaktadır.

Sektörde iki tip ithalatçı modeli bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan motorlu araç ithalatı yapan uluslararası markaların yerel iştirakleri/temsilcileri, genellikle sattıkları araç markalarının orijinal parçalarının alımını yapmakta olup karar verme yönünden bağımsız değillerdir. Hem orijinal hem alternatif yedek parça alımı yapan firmalar ise, genellikle her biri farklı araç markasına, tipine veya yedek parça türüne odaklanmıştır.

Her iki tipte de ithalatçılar doğrudan son kullanıcıya veya distribütöre satış yapabilmektedir. Güvenlik ve kalite standartlarının sağlanması önemlidir. STA kapsamında gümrük vergileri sıfırlanmış olup ithalatta %19 KDV uygulanmaktadır. Kullanılmış araç, motosiklet ve kullanılmış/sırt geçirilmiş lastik ithalatı ise yasaktır.

2023 yılında binek araçları bağlamında en çok satılan ilk 5 marka sırasıyla Toyota, Chevrolet, Hyundai, Kia ve Suzuki olmuştur. Toplam satışlar 313.865 adet olarak kayda geçmiş olup bir önceki yıla kıyasla %26.5'lik bir düşüş yaşanmıştır. Elektrikli araç satışlarında ise %22.6 oranında tarihi bir artış yaşanmıştır (1588 adet).

Eylül 2022 itibari ile Euro 6b, Eylül 2024 itibari ile Euro 6c emisyon standartları yürürlükte (Latin Amerika'da ilk) olan Şili'de 2035 itibari ile toplu taşıma ve iş makinelerinde 0 emisyon hedefi, 2050 karbon nötr hedefi bulunmaktadır.

9.3. İlaç

Şili'de 30 Nolu Eczacılık Ürünleri faslında sınırlı da olsa üretim ve ihracat kapasitesi bulunmakla birlikte, yine de ilgili fasıl büyük ölçüde ithalata dayalıdır.

Mevzuata göre, yerli ve ithal tüm ürünler kalite kontrol ve sertifikalandırma sürecine tabidir. Pazara sunuma ilişkin yetkilendirme ve izin Sağlık Bakanlığına bağlı Kamu Sağlığı Enstitüsü (Instituto de Salud Publica-ISP) tarafından yerine getirilmektedir.

Yine, ecza, gıda, kozmetik ürünler ve ilaçların da ISP (Kamu Sağlığı Enstitüsü, <http://www.ispch.cl/>) tarafından incelenmesi ve onay verilmesi gerekmektedir. Tahlil ve onay süreci ürünün tipine bağlı olarak 3 ila 12 ay arasında sürebilmektedir. Sağlık alanında Şili'de ABD'nin Food and Drug Administration, FDA (Gıda ve İlaç Yönetimi) standartlarının uygulanması sebebiyle FDA'den alınmış bir ruhsatın varlığı inceleme süresini önemli ölçüde kısaltsa da tamamen ortadan kaldırmamaktadır.

Ticari veya şahsi kullanım amacıyla ilaç ithalatı yapacaklara bir dizi sorumluluk yüklenmiş olup ilk olarak firmaların/gerçek kişilerin ISP'ye ait elektronik platforma kayıt yaptırarak ithalat ve gümrük izni alması gerekmektedir.

Bkz:

<https://www.ispch.cl/anamed/importacion-y-exportacion/>

Öte yandan, Şili Sağlık Bakanlığına bağlı CENABAST (La Central de Abastecimiento del Sistema Nacional de Salud), her tür medikal malzeme ve koruyucu sağlık ekipmanlarının yanısıra, piyasada ihtiyaç duyulan ilaçların, kaliteli ve güvenli ve en uygun fiyatla bir şekilde temininden sorumludur. 2003 yılından bu yana Kamu Alımlarından sorumlu ChileCompra ile ortak çalışmaktadır.

Sağlık sektörüne yönelik ihalelere yerli-yabancı tüm firmaların katılımı mümkün olup ilgili tüm firmaların ulusal ihale sistemine (www.mercadopublico.cl) adresine kaydolması gerekmektedir. Ancak, yabancı firmaların bu ihale süreçlerini kendileri adına temsilci olarak atadıkları firmalar aracılığıyla katılması yaygındır. Nitekim, yerli firmaların bazı kamu ve özel sektör çevrelerine erişim imkanı çok daha yaygın olabilmektedir.

Şili’de ilaç laboratuvarları iki önemli çatı kuruluş altında örgütlenmektedir: Uluslararası bir çok ilaç laboratuvarı ve şirketini bünyesinde barındıran CIF (Camara de Innovacion Farmaceutica de Chile-<https://www.cifchile.cl/>) ve jenerik ve markalı jenerik ilaç üreticilerinin biraraya geldiği ASILFA (Asociacion Industrial de Laboratorios Farmaceuticos-<https://www.asilfa.cl/>).

Şili perakende ilaç piyasası 4adet eczane zincirinin (Cruz Verde, Ahumada, Sacobrand, Dr. Simi) elindedir. İlk 3 eczane zincirinin kendi adına üretim yapan ve/veya özel etiketli ürün ithali imkanına sahip kendi ilaç laboratuvarı mevcuttur.

Şili’de yaygın hastalıklar; diyabet, kardiyovasküler hastalıklar, kanser, kronik solunum yolu hastalıkları, obezite, psikolojik rahatsızlıklar, yüksek tansiyon olarak sayılabilir.

9.4. Hazır Giyim

Tekstil sektöründe 70’li yıllara kadar üretici pozisyonda olan ülke 80’li yılların sonrasında uygulanan liberal ekonomi politikaları sonucunda pek çok ülke ve ticari blok ile gerçekleştirdiği tercihli ticaret anlaşmaları vasıtasıyla gümrük vergilerini kaldırarak ithalatı avantajlı hale getirmiş ve yerli üretim günümüzde başta Asya ülkelerinden yapılan ithalat neticesinde yok denecek kadar az hale gelmiştir.

Bu bağlamda, tekstil sektöründe ağırlıklı olarak hazır giyim ürünleri ithal eden ve sektörde %95 düzeyinde dışa bağımlı olan Şili’de her ne kadar hazır giyim sektörü Şili’ye ihracatımız açısından potansiyel arz eden sektörlerden biri olsa da tekstil sektöründe üretim ve imalat sanayinin gelişmemiş olması sebebiyle önemli ihraç ürünlerimizden olan iplik, kumaş ve tekstil aksesuarları açısından ise Şili’nin avantajlı bir ülke olmadığı düşünülmektedir.

Yaklaşık 20 milyon nüfusa sahip Şili Latin Amerika’da GSYİH bakımından 5. büyük ekonomi konumunda iken kişi başına düşen milli gelir bakımından bölgede zirvede yer almaktadır. Ülkede yaygın ağlarla “hipermarket” veya “süper market”, “çok katlı mağaza”, “zincir mağaza” şeklinde yapılarla faaliyet gösteren perakende sektörünün önemli aktörleri (Falabella, Cencosud Group, Ripley) aynı zamanda Arjantin, Peru, Brezilya gibi diğer Latin Amerika ülkelerinde de varlık göstermektedir. Söz konusu firmalar kendilerine ait "marketplace/e-ticaret platformları" vasıtasıyla da Şili’de e-ticaret alanında pazar hakimiyetini elinde bulundurmaktadır. Büyük marketler, doğrudan üreticiden ya da distribütör firmalardan alım

yapmaktadır. Küçük alıcılar ithalat yoluyla alım yapmaktan ziyade distribütör firmalardan alım yapmayı tercih etmektedir. Tüketim oranının ve nüfusun en yüksek seyrettiği Santiago’da, şehrin zengin kesimlerinde yeni ve uluslararası markalar dominant durumda olup “butik” türü mağazalar da yaygındır. On-line satış kanalları da son yıllarda oldukça gelişme göstermiş olup kişisel bilgisayar ve internet kullanımındaki artış, mobil telefon kullanımının yaygın olması da bu eğilimi güçlendirmiştir.

Görelî küçük pazar ölçeğine rağmen Şili, tüketim eğilimi yüksek bir ülkedir. Yeni ürün ve marka denemeye açık bir tüketici kitlesi bulunmaktadır. Ticarete açık pazar yapısı, yerli üretimin belirli alanlarla kısıtlı olması gibi etmenlerin, Şili’yi hemen her tür mamul madde anlamında uluslararası markaların hakimiyetine bıraktığı tespitinde bulunmak mümkündür. Bu durum tüketici tercihlerini de etkilemektedir. Nitekim, hemen her sosyal kesimde “marka”ya dayalı tüketim bir prestij göstergesi olarak algılanmakta ve tercih edilmektedir.

Son yıllarda, gerek Şili gerekse Latin Amerika genelinde oldukça popüler hale gelen Türk Dizilerinin etkisiyle kaliteli Türk malı hazır giyim, tekstil ve ev tekstili ürünlerine ilgi artmakta Türk malı algısı ülkede yerleşmeye başlamaktadır. Hazır giyim ithalatının %70’e yakını yalnızca Çin’den gerçekleştiren ülke son yıllarda kalitesiz ve sağlıksız Çin malı giyim ürünlerine karşı alternatif tedarikçi arayışına girmiş ve özellikle kaliteli ve uygun fiyatlı Türk Malı giyim ürünlerine ilgi artmaya başlamıştır.

Şili’de tekstil ve aksesuar ürünleri kapsamında ülkeye giriş öncesinde aranan herhangi bir standart, kalite, test ve sertifikasyon gerekliliği bulunmamaktadır. Nitekim, Şili ikinci el giyisi ticaretinde de Latin Amerika’nın en büyük ithalatçısı konumunda olup söz konusu ürünler balyalar halinde iç pazara denetimsiz şekilde girebilmektedir.

Bununla birlikte, giyim ve ayakkabı ürünleri için sadece etiketleme gereklilikleri düzenlenmiş olup Ekonomi Bakanlığının 26 No’lu Kararnamesinde tekstil ürünleri için, 27 Nolu Kararnamesinde ise ayakkabı sektörü özelinde ele alınmıştır.

Giysilerin yıkama ve bakım talimatına ilişkin evrensel sembollerin kullanımının yanısıra, etiketlerde İspanyolca dilinin kullanılması, metrik ölçü birimine, ürünün menşesine, ithalatçı veya üretici firma ile materyal cinsi ve beden bilgisine yer verilmesi gerekmektedir.

Hazır giyim sektöründe ağırlıklı olarak spor ve rahat giyim tercih edilmekte olup Şili nüfusu arasında diğer Latin Amerika ülkelerine kıyasla gösterişli kıyafet ve aksesuar tercihinin oldukça kısıtlı olduğu gözlemlenmektedir. Kıymetli metallere mücevher kullanımı da özellikle güvenlik kaygıları sebebiyle yok denecek kadar azdır.

9.5. Şekerli Mamüller

Genel olarak şekerli mamüller tüketiminin yüksek olduğu bir ülke olan Şili’de, çikolata, bisküvi, kek, dondurma vb. atıştırmalıklar tüketimi açısından genel anlamda her daim olumlu ve istikrarlı denebilecek bir satış trendi söz konusudur.

Ülkede gelir ve eğitim seviyesinin artışına paralel olarak ve devlet tarafından sağlıklı ürünlerin tüketimini teşvik eden politikaların da etkisiyle son yıllarda, organik/sağlıklı ürünlerin tüketimi ile düşük kalorili/light ürün kullanımı da yaygınlaşmaktadır.

Statista tarafından ortaya konulan bir çalışmaya göre Şili’de 2023 yılında şekerli mamüller pazarı büyüklüğü 3.5 Milyar Dolar düzeyinde olup 2023-2027 yılları arasında yıllık %5.3’lük bir büyüme beklenmektedir. Kişi başına düşen yıllık şekerli mamül tüketimi miktarı 25.8 kg seviyesindedir. En fazla tercih edilen ürün grupları sırasıyla paketli unlu mamüller, dondurma, çikolata ve şekerlerdir.

Obezite yaygınlığı nedeniyle, tüm gıda ürünlerinde gıdanın içerdiği, “tuz”, “kalori” ve “şeker” oranına göre etiketlemenin zorunlu olduğu ülkede, düşük kalorili/light ürün kullanımı da yaygınlaşmaktadır. Son yıllarda, Şili’de vegan ürünlerin çeşitliliğinde de artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

Genel olarak, Şili pazarına açılmak isteyen firmalarımızın Şilili alıcıların profesyonel bir yaklaşım içerisinde olduğunu bilerek hareket etmeleri, iş görüşmelerinde ürünlerinin tanıtım materyallerine, teknik özelliklerine ayrıntılı olarak hakim olmaları, iş ziyaretleri ve ticaret heyetleri öncesinde ürün numunelerinin ve ayrıntılı bir websitesinin (muhakkak İngilizce, mümkünse İspanyolca dil seçeneği ile) hazır bulundurulmasına dikkat etmeleri önerilmektedir.

İkili ilişkilerin tesis edilmesinde yüz yüze iletişime büyük önem verilen Şili pazarına açılım sağlamak isteyen firmalarımızın Şili’de düzenlenen başlıca sektörel fuarlara katılım sağlaması ülkemizin ihraç ürünlerinin tanıtılması ile yeni işbirliği fırsatlarının yaratılması anlamında fayda sağlayacaktır.

Şili’de satışı etkileyen faktörlerin en başında fiyat gelmekle birlikte, kalite, dayanıklılık, güvenilirlik, stok durumu, teknoloji, satış sonrası destek ve tüketici hizmetleri de satışı etki eden faktörlerdendir.

Şili’de tüketiciler, fiziki kanallardan alışveriş yapacak olsalar dahi öncesinde online kanallardan ürün özellikleri ve fiyat gibi unsurları araştırarak karşılaştırma yapmaktadır.

Latin Amerika’nın en fazla çevre duyarlılığına sahip ülkesi olan Şili’de çevre ve insan sağlığı hassasiyetleri çerçevesinde ürünün içeriğine dair etiketleri dikkatle incelenmektedir.

Pazarda doğrudan satışın yanı sıra online satışın artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Özellikle, Noel, Paskalya, Anneler Günü, Sevgililer Günü gibi tatil dönemlerinde/önemli günlerde veya küresel düzeyde hayata geçirilen “Black Friday”, “Cyber Monday” gibi indirim/promosyon dönemlerinde fiziksel ve online satışlar da doğrudan etkilenmektedir.

Sektörlere veya ürünün türüne göre satışı etkileyen faktörlerin öncelik sırasının değiştiğini söylemek de mümkündür. Örneğin, rekabetçi fiyatlandırmanın olduğu hızlı tüketim ürünlerinde daha uygun fiyatlı ve genellikle Uzak Doğu ve Asya ülkelerinden ithal edilen ürünler tercih edilirken, dayanıklılığına veya güvenilirliğine önem verilen ürünlerde kaliteli ABD veya Avrupa menşeli ürünler tercih sebebidir.

9.6. Hizmet İhracatımızın Artırılmasına Yönelik Fırsatlar ve Öneriler

Son yıllarda, küresel hizmetler alanında sahip olduğu teknoloji ve yetenek ağı ile kendisini Latin Amerika’da bir üs (hub) olarak pazarlayan Şili, uygulamaya koyduğu “Teknoloji Vizesi- Visa Tech: Talent Attraction Program” kapsamında teknoloji sektöründe faaliyet gösteren

girişimcilerin hızlı ve kolay şekilde (15 iş günü) çalışma vizesi alabilmesinin önünü açarak ülkenin beşeri ve entelektüel sermayesini artırmayı hedeflemektedir (Bkz. <https://tramitesonline.inversionextranjera.cl>).

Sonuncusu 2019 yılında hazırlanan GEDI Küresel Girişimcilik Endeksinde 138 ülke arasında 19. sırada yer bulan ülke Tholons Top Digital Nations sıralamasında da 12. sırada yer almıştır. OECD PISA sonuçlarına göre ise eğitim seviyesinde Latin Amerika'da lider konumdadır. Benzer şekilde, INSEAD 2023 Küresel Yetenek Rekabetçiliği Endeksinde de 134 ülke arasında Şili 34. sırada gelmiş olup Latin Amerika ve Karayiplerde bu alanda ilk sırada yer almıştır.

Ookla Speedtest tarafından 2024 yılı ilk çeyreği itibari ile ilan edilen küresel ölçümlere göre Şili, sabit geniş bant hızında Singapur, Hong Kong ve İzlanda'nın ardından 4. sırada gelmiştir (263.63 mb/s). Daha önce Kasım 2021-Kasım 2022 dönemine ilişkin yapılan ölçümlerde Şili sabit genişbant internet hızında Singapur ve Çin gibi ülkeleri geride bırakarak dünyada ilk sırada ölçülmüştür (216.4 mb/s). 5G teknolojisinde Latin Amerika'nın öncü ülkesi olan Şili'de fiberoptik altyapının kapsamının genişletilmesi çalışmaları hızla devam etmektedir. Ulaşım ve Telekomünikasyon Bakanlığına bağlı Telekomünikasyon Müsteşarlığının (SUBTEL) temel önceliklerinden biri, ülkede 5G Ağı ve Hizmetlerinin dağıtımını sağlamak olarak açıklanmıştır. 5G Teknolojisinin başlıca faydaları arasında, yüksek hız, yüksek kapasite, farklı ağlar arasında doğrudan bağlantı, ulaşım ve altyapı sistemlerinde verimlilik, e-ticarette gelişim sıralanmıştır. Ulusal 5G Planı ülkede, teknoloji ve altyapı alanında bir dizi proje ve yatırımı da beraberinde getirmektedir. Akıllı kent teknolojileri ve çözümleri ile de son yıllarda büyük bir ivme yakalayan Şili'de tele-tıp uygulamaları, akıllı toplu taşıma çözümleri vb. gelişmeler yatırımcılara önemli fırsatlar sunmaktadır. Küresel Finans Merkezleri Endeksi-GFCI tarafından Başkent Santiago, 2023 yılında Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde Cayman Adalarından sonra en akıllı ve sürdürülebilir kentler sıralamasında 2. sırada gelmiştir.

Nitekim, 2020 yılı sonunda Şili'yi diğer Latin Amerika ülkelerinden ayırıştırarak yeni bir ülke imajı stratejisi açıklanmıştır. Ülkenin 2020-2030 marka stratejisi olarak lanse edilen proje kapsamında Şili paradigmasının ve imajının artık değişmesi gerektiği, geçmişte manzarası ve doğasıyla tanınan ülkenin bugün itibariyle, aynı zamanda insanları ve dünyaya katkıda bulunabilecek yetenekleri ile öne çıkacağı belirtilmiştir. Yabancıları Şili'yi ziyaret etmeye davet etmenin ötesinde, Şili'nin dünyaya neler sunabileceğine odaklanılacağı ifade edilmiştir. "Şili Geleceği Yaratıyor" (#ChileCreatingFuture) kampanyası kapsamında, önceki uluslararası tanıtım stratejilerinden bir sapma olarak odak noktası "manzaradan insana, coğrafyadan yeniliğe, büyümeden sürdürülebilirliğe ve ülkenin alabileceklerinden ziyade verebileceklerine" kaydırılmıştır. Aşılanmaya çalışılan fikrin; Şili'nin uluslararası güce sahip, dünyayı önemseyen, bu dünyayla bütünleşmiş ve bu dünyanın bir parçası olduğunu hisseden ve katkıda bulunmayı amaçlayan bir ülke olduğunun altı çizilmiştir.

Şili İhracatı Geliştirme Ajansı ProChile tarafından ihracatta 4 kilit sektör arasında gösterilen hizmetler sektörünün tanıtımına ilişkin olarak "Chile, un Mundo de Servicios-Şili: Hizmetler Dünyası" (<https://chileservicios.com/>) platformu bulunmaktadır. Pro Chile'ye göre Şili'nin en üretken olduğu alt sektörler arasında ise madencilik hizmetleri, sürdürülebilir enerji çözümleri, akıllı şehir çözümleri, müteahhitlik-mühendislik-mimarlık hizmetleri gelmektedir. Şili'nin hizmetler sektörüne ilişkin 2 adet sektörel markası da bulunmakta olup bunlar Şili'yi bir yüksek öğrenim destinasyonu olarak ön plana çıkararak Learn Chile (<https://www.learnchile.cl/>) ve

dijital hizmetler alanında yaratılan “Ch113, a Digital Country_” (<https://chiledigitalcountry.com/>) markalarıdır.

Özellikle teknoloji sektörünün küresel aktörleri tarafından Şili son yıllarda yakından takip edilmekte ve bilişim sektörü özelindeki yabancı yatırımlar gittikçe artmaktadır. 2022 Şubat ayı itibariyle Amazon Web Services (AWS) tarafından dünya çapında veri merkezleri açmak için belirledikleri 30 yerel bölge arasına 2022-2023 dönemi için başkent Santiago'nun da dahil edildiği açıklanmıştır. Yetkililer tarafından, Şili'nin hızla hayata geçirdiği teknolojik dönüşüm ve değişim hedefinin Şili'yi bilişim yatırımları alanında stratejik bir ülke yaptığı vurgulanmıştır.

InvestChile tarafından hazırlanan Şili Küresel Hizmetler ve Teknoloji Sektörü Raporunda Şili'nin Latin Amerika'nın dijital merkezi (hub) olduğu, örneğin bulut sektörünün yıllık %23'lük büyüme oranı ile bölge ortalamasının üzerinde kaldığı vurgulanmıştır. Yine telekomünikasyon ve bilgi işlem hizmetleri alanında yıllık %7.4'lük büyüme kapasitesi bulunduğu ifade edilmiştir.

2016 yılından itibaren Google, Microsoft, AWS, Oracle, Ascenty ve Huawei tarafından ülkeye yapılan teknoloji yatırımlarının hız kazandığının altı çizilmiştir. Microsoft tarafından Aralık 2020'de Şili'ye yapılan ve Microsoftun o zamana kadarki en büyük yatırımı olarak tarihe geçen yatırımının 4 yıl içerisinde 11.3 Milyar ABD Doları değerinde kar sağlayacağı, Invest Chile tarafından portföye dahil edilen 23 ayrı teknolojik altyapı projesi yatırım tutarının 3.3 Milyar ABD Doları düzeyinde olduğu belirtilmiştir.

Anılan raporda yarıca, Huawei Küresel Bağlantılılık Endeksi (Global Connectivity Index) sonuçlarına göre Şili'nin dünyada 30 uncu, bölgesinde ise 1 inci sırada olduğu belirtilerek Google tarafından 2019 yılı sonunda başlatılan proje kapsamında su altına döşenen fiber optik kablo sisteminin Los Angeles (ABD) ve Valparaiso (Şili) arasında uzandığı ve buradan Santiago yakınındaki Quilicura'da yer alan veri merkezine bağlanarak Peru, Kolombiya, Panama, Porto Riko, Venezuela, Brezilya ve Arjantin'e ulaştığı ifade edilmiştir. Ayrıca Şili'nin 2020 yılında hayata geçirdiği başka bir sualtı fiber optik kablo projesi kapsamında Yeni Zelanda ve Avustralya arasında da bağlantı sağladığı belirtilmiştir. Yine, ülkenin ulusal fiber optik kapsayıcılık projesi dahilinde de 450 Milyon ABD Doları değerinde bir yatırım bulunduğu ve 36 bin kilometrelik alana ulaşarak fiber optik altyapısını ikiye katlayacağı dile getirilmiştir.

Ocak 2024 itibari ile Humboldt Projesi adı verilen ve Güney Amerika ile Asya-Pasifik ülkeleri arasında bir su altı fiber optik bağlantısı olarak 14.800 km uzunluğunda tasarlanan proje tanıtılarak Şili'nin dijital hizmetler alanında bölgenin merkezinde konumlandığının altı çizilmiştir.

Yine, veri merkezi ve bulut bilişim (cloud computing) alanında da Şili'nin ülke istikrarı, telekomünikasyon altyapısı, sürdürülebilir enerji kaynakları ile elektrik üretim kapasitesi ve hem ulusal hem bölgesel pazarlara ulaşma avantajı sayesinde ülkenin bölgesinde lider konumda bulunduğu vurgulanmıştır. ABD merkezli teknoloji devleri Google, Microsoft, Amazon Web Services, Oracle'ın yanı sıra Ascenty (Brezilya/ABD), Huawei (Çin), Nabiix (İspanya), Odata (Brezilya) Şili'ye son yıllarda yaptıkları veri merkezi yatırımlarında öne çıkan uluslararası firmalar olmuştur.

2023 yılında Şili Gümrük İdaresi verilerine göre Şili’de hizmet ihracatı ilk defa 2 Milyar ABD Doları bariyerini aşmış ve 2022 yılına kıyasla %57’lik bir artış gerçekleştirmiştir. Özellikle bilgi teknolojileri alanında kayda değer gelişmeler yaşanmıştır.

Diğer taraftan, Şili, DTÖ Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) taahhütlerinin açıklık düzeyi ve üstlenilen taahhüt sayısı (140) bakımından, Latin Amerika ortalamasının (119) üzerinde olmakla birlikte, OECD ortalamasının (330.4) altındadır. Bir kısmı -hizmet sunuculara çalışma izni ile ilgili uygulanan süre kısıtları veya arazi ve emlak alımlarında, sahilden veya sınır noktalarından belirli bir mesafe uzaklığın gözetilmesi gibi- yatay nitelikli olan kısıtların ötesinde, sektör-spesifik kısıtlar da mevcuttur. Ayrıca, yabancı yatırımcılara ayrımcı bir uygulama şeklinde olmaktan ziyade, düzenleyici engel niteliğinde olan mevcut düzenlemelerin dijital hizmetler, deniz taşımacılığı, telekomünikasyon hizmetleri gibi sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir.

OECD Hizmet Ticareti Kısıt Endeksi (OECD Services Trade Restrictiveness Index-STRI) 2022 verilerine göre, Şili, indeks kapsamında ele alınan 22 sektörde genel olarak OECD ortalamasından ve pek çok üye ülkeden düşük seviyede kısıta sahip ülke olarak değerlendirilmiş olup muhasebe, hava taşımacılığı, yasal hizmetler ve depolama en az kısıta sahip sektörler olurken, radyo ve televizyon yayıncılığı, iletişim, gümrük komisyonculuğu ve kurye hizmetleri en fazla kısıtın görüldüğü sektörler olarak öne çıkmıştır.

Pazar açıklığının OECD ortalamasının altında kaldığı hizmet sektörlerinin başında gelen, Kurye Hizmetleri ve Posta Dağıtım Hizmetlerinde, ilgili hizmet sunumunun, tamamının devlete ait “Correos de Chile” eliyle yapılıyor olması, ayrımcı olmaktan ziyade, mevzuat alt yapısından kaynaklanan düzenleyici engel niteliği taşımakta iken, mal ihracatının %97’sinin yapılmasına araç teşkil eden deniz taşımacılığında, yabancı sermaye katılımı (capital extranjero) üst limiti, kabotaj hakkının Şili bayrağı taşıyan gemilere tanınması, gemicilik şirketlerinde yönetim kurulu üyelerinin tamamının Şili vatandaşı olması gibi “ayırıcı” olarak nitelenebilecek bazı uygulamalar da göze çarpmaktadır. Yine, gümrük komisyonculuğu hizmetinde, yabancı katılımı %49 ile sınırlandırılmakta olup gümrük komisyoncularının Şili vatandaşı olması gerekmektedir.

Diğer taraftan, Şili, Latin Amerika pazarında ülkemizin dizi/film ve TV formatı pazar payının yüksek olmasının ardında bulunan itici güç niteliğindeki dizi performansının tespiti açısından belirleyici ülkedir. Arap coğrafyasında 2018 yılından itibaren düşüşe geçmiş olan ve geçtiğimiz yıl içerisinde bu coğrafyada tekrar toparlanmaya başlayan gelir düzeyimizi büyük ölçüde telafi etmek için odaklanmış olduğumuz ülke konumundadır.

Arap coğrafyasında iş birliği yapıyor olduğumuz pazarlara kıyasla daha az elverişli ekonomik koşullar sunuyor olmasına karşın gerekli hallerde düşük ücretlerle de olsa sektördeki konumumuzu korumak amacıyla tutduğumuz çok önemli bir pazardır. Çok sayıda yapımla bu pazarda bulunduğumuzdan dolayı düşük lisanslama ücretleri nispeten telafi edilebilmektedir. Şili Türk dizilerinin İspanyolca dublajlama merkezi olup Latin Amerika bölgesine dağıtım üssü olma özelliği taşımaktadır.

Şili’de Türk dizileri oldukça popüler olup pazarda yayınlanmış birçok başarılı dizi olduğundan Türk dizilerine olan talep yüksektir. Türk dizilerindeki karakterlerin yaşadığı konular, etik ve duygusal sorunlar, Şili halkına benzediğinden dizilerdeki duygusal hikayeler ilgilerini çekmektedir. 2014 yılında Bin bir Gece dizisinin İspanyolca dublajlı yayınlanmasıyla birlikte

Şili milli maçından daha yüksek izlenme oranlarına erişmiştir. Yine, Türk dizilerinin popülerliğinin etkisiyle Şili'deki izleyiciler çocuklarına dizilerde geçen Elif, Onur, Şehrazat gibi Türkçe isimler vermeye başlamıştır. Türk dizilerinin sevilmesine bağlı olarak anılan ülkeden Türkiye'ye gelen turist sayısında %70 oranında artış görülmüştür. Aşk-ı Memnu, Fatmagül'ün Suçu Ne, Kara Sevda gibi diziler Şili'de gösterime girmiştir.

Şili'de en çok izlenen iki tür pembe diziler ve suç dramaları olup Şili'de Latin Amerika'ya göre yarışma formatları ve gerilim içerikli yapımlar daha çok tercih edilmektedir.

Öte yandan, Türk dizilerinin Şili'de izlenme sayısındaki artışa etkisi olan Mega kanalı Çarpışma, Ufak Tefek Cinayetler dizilerini yayınlamak yüksek reytinglere ulaşmıştır. Yine, Türk dizilerinin Şili'de tanınmasında payı olan Canal 13, Muhteşem Yüzyıl ve Muhteşem Yüzyıl: Kösem dizilerini yayınlamak izleyici sayısını arttırmıştır. Şili'de Türk dizilerini yayınlayan diğer kanal olan TVN; Diriliş: Ertuğrul, Elif ve Hercai dizilerini yayınlamıştır.

Son yıllarda, Kadın ve Sadakatsiz dizileri Şili'de yüksek oranlarda izlenmiş, en son Camdaki Kız dizisi Mega Yapım isimli anılan ülkenin yayın firması tarafından satın alınmıştır.

Şili ile ortak yapım/uyarlama içerikleri imkânları araştırılabileceği gibi sanal veya hibrit alım/ticaret heyetleri de düzenlenebilecektir.

Hali hazırda Santiago Film Festivali'nin yanı sıra Latin Amerika dizi/film pazarı için önem arz eden Miami NATPE'ye Milli Katılım ile iştirakin yanı sıra bir B2B fuarı Cancun MIP Fuarı'na da sektörün düzenli katılımının teşvik edilmesi bu pazardaki mevcut konumumuzun korunması açısından elzem görülmektedir.

Buna paralel olarak, ülkenin yerel geleneksel yayıncılık platformları ve online/dijital platformlarında güçlü bir konumda yer alan dizilerimiz vasıtasıyla ülkemizin küresel ölçekte pazardan aldığı payda ivmelenmesine büyük hizmet eden ülkelerden biri olduğu bilinen Şili'de bu potansiyelin ülkemizin tanıtımı ve döviz kazandırıcı hizmet ticareti potansiyelini artırabileceği düşünülen reklam, tanıtım ve pazarlama araçlarının kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak, pek çok ülke açısından ülkemizin oldukça güçlü olan sağlık turizmi potansiyelinin Şili açısından bir fırsat yarattığını söylemek oldukça güçtür. Başka bir deyişle, **Şili sağlık turizmi ve sağlık hizmetleri anlamında ihracatımız için potansiyel arz eden bir pazar değildir.**

İlk olarak Şili'de kamu sağlık sigortası kapsamında yurt dışı tedavi hizmetlerinin karşılanması mümkün değildir. Özel sağlık sigortaları kapsamında kısıtlı da olsa yurt dışında belirli hastane ve kliniklerle yapılan anlaşmalar çerçevesinde mümkün olabilmektedir.

Önemli özel sağlık kuruluşlarından Clinica Alemana'nın Almanya, Belçika, Arjantin, İtalya ve İspanya; Clinica Las Condes'in ise, Johns Hopkins ile ortaklığı/anlaşması bulunmaktadır.

Ülkenin en önemli sorunlarının başında gelen gelir adaletsizliği sağlık hizmetlerine erişim ve yurt dışına tedavi amaçlı seyahat kararlarında belirleyicidir. Latin Amerika'da Şili, yaşam maliyetinin en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Dolayısıyla, Şili'de kısıtlı da olsa sağlık turizmi tercihlerinde operasyonun maliyeti karar vermede en önemli etkidir.

Şili'de daha çok sağlık turizmi kapsamında estetik kaygılar nedeniyle Arjantin ve Kolombiya gibi bölge ülkeleri tercih edilmektedir.

Latin Amerika bölgesinde özel hastanelerindeki kaliteli hizmet ve yüksek standartlar ile Şili de sağlık turizmi kapsamında ABD, Bolivya, Peru, Paraguay, Uruguay, Ekvator, İspanya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerden yabancı turist çekebilmektedir. Özellikle ABD'ye kıyasla oldukça düşük maliyetli sağlık hizmeti sunmaktadır.

Clinica Las Condes, Clinica Alemana, Clínica Universidad de los Andes, Clinica Santa Maria gibi özel sağlık kuruluşlarının uluslararası hasta kabul programları mevcuttur.

Ülkenin zengin doğal güzellikleri ve kendine has coğrafi yapısı kapsamında kaplıca turizmi de öne çıkmaktadır (<https://www.chile.travel/que-hacer/termas-y-bienestar/>).

9.7. Yatırımlarımızın Güçlenmesine Yönelik Fırsatlar ve Öneriler

Yatırım ortamı serbestisi anlamında şeffaf ve açık bir pazar olan Şili, maden yataklarının zenginliği, hammaddeye kolay ve garantili ulaşım imkanları, istikrarlı ekonomik ve politik yapısı ile uluslararası sermayeyi kendine çekmeyi başaran bir ülkedir. Örneğin; Kariforniya merkezli Milken Enstitüsü tarafından yayınlanan 2024 Yılı Küresel Fırsat Endeksi (Global Opportunity Index)'ne göre, Şili Latin Amerika'da en fazla yabancı yatırım çekme potansiyeline sahip yüksek gelir grubu niteliğindeki ülke olarak açıklanmıştır. Endeks tarafından dikkate alınan beş kategoride (iş algısı, ekonomik temeller, finansal hizmetler, kurumsal çerçeve ile uluslararası standart ve politikalar) değerlendirilen ülke küresel düzeyde 129 ülke arasında 33. sırada yer alırken Latin Amerika ülkeleri arasında ilk sıraya yerleşmiştir. Şili'yi Uruguay (42.), Kosta Rika (47.), Jamaica (58.) ve Brezilya (60.) izlemiştir.

Şili Merkez Bankası verilerine göre, 2013-2023 yılları arasında ülkeye yıllık giren yabancı sermaye miktarlarına bakıldığında dalgalanmalar görülmekte olup örneğin 2014 yılında 25.5 Milyar Dolarlık önemli seviyede bir yabancı sermaye girişi görülmüştür. 2016 yılına kadar 11-25 Milyar Dolar arası yabancı sermaye çekmeyi başaran ülkede 2016 yılından sonra gözlemlenen sermaye girişi 12-16 Milyar Dolar arasında seyretmiştir. 2019 yılında ülkeye giren doğrudan yabancı yatırım miktarı bir önceki yıla göre %71'lik artışla 13.5 Milyar Doları bulmuşken bu oran 2020 yılında yine 9.2 Milyar seviyesine gerilemiştir.

Diğer taraftan, küresel salgının devam eden etkileri ile ülkedeki siyasi ve sosyal hareketliliğin (Başkanlık seçimleri, yeni Anayasa hazırlık süreci vb.) yarattığı belirsizliklere rağmen 2021 yılı içerisinde Şili'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar 2020 yılına kıyasla %65'lik bir artışla toplamda 15.2 Milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında bir önceki yıla kıyasla %19.2'lik bir artış ile 21.7 Milyar Dolara ulaşan doğrudan yabancı yatırımlar 2014 yılından sonra kaydedilen en yüksek değer olarak kayda geçmiştir. Söz konusu veriler, Şili'nin bölgesinde görece istikrarlı ve kurumsal bir ekonomik ve finansal yapıya sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Genel olarak Şili, yabancı yatırımcılara “ulusal muamele” ilkesi uygulamakta, bu anlamda yabancı yatırımcının yerli yatırımcıya kıyasla ayrımcı muameleye tabi olmaması yatırım mevzuat ve politikalarının temel ilkesi olarak görülmektedir. Nitekim pek çok sektörde %100 yabancı sermaye ile faaliyet gösterilebilmektedir. Yine, Şili'de kar transferi ve sermaye girişi konularında herhangi bir kısıt bulunmamakta olup öngörülebilir ve belirli kurallara dayalı şeffaf bir yatırım ortamı mevcuttur.

Şili Yatırım Ajansı Invest Chile'ye göre ülkede özellikle altyapı, madencilik, teknoloji, sürdürülebilir enerji gibi başlıklar altında yatırım fırsatları bulunmaktadır. Özellikle öne çıkan yatırım fırsatları arasında başı ülkenin ulaştırma altyapısının yenilenmesi kapsamında liman, havaalanı, otoyol, metro inşaatı projeleri ile hastane ve sosyal konut projeleri çekmekte olup madencilik alanında ise geleneksel keşif çalışmalarının yanısıra su kullanımı ve çevrenin korunması konuları da önem kazanmıştır.

Detaylar için Bkz: <https://www.investchile.gob.cl/public-portfolio-of-investment-opportunities/>

Son yıllarda, enerji alanında yabancı yatırımcılara önemli fırsatlar sunulmaktadır. Her ne kadar konvansiyonel enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı olsa da, son yıllarda ülke, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelerek bu açığı kapatma gayreti içerisinde girmiştir. Şili, sahip olduğu doğal kaynaklar ve coğrafi özellikler ile kendisini dünyanın “doğal enerji laboratuvarı” olarak konumlandırmaktadır. Yılda 4 bin saatlik güneş ışığı potansiyeli ve yüksek radyasyon seviyesi ile güneş enerjisi üretiminde uygun koşullara sahip olmakla birlikte, ülkenin Antofagasta, Coquimbo, Biobio, Los Lagos ve Magallanes bölgeleri başta olmak üzere neredeyse tamamında rüzgar enerjisi de üretilebilmektedir. Esasen, 4300 km uzunluğunda ve 177 km genişliğinde bir ülke olmasının başlı başına enerji politikaları açısından zorluklar yarattığı Şili, aynı zamanda dünyanın en büyük solar enerji potansiyeline sahip bölgesi Atacama Çölü nedeniyle avantajlara da sahiptir. 140.000 km² büyüklüğündeki Atacama Çölü, metrekare başına günde, 9kWh radyasyon salınımıyla, dünyanın en güçlü güneş enerjisi kaynağına sahip bölgesi olarak bilinmektedir.

Nitekim, son 10 yılda Şili'nin başta rüzgar ve güneş enerjisi olmak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimiyle bu alanda sağlanan gelişmeler, Şili'yi yenilenebilir enerji konusunda dünya çapında bir konuma getirmiştir. Temiz enerji alanındaki yatırımlarda en çekici pazarları ölçen Climatescope 2023 değerlendirmesine göre yenilenebilir enerji sektöründe yatırım yapılabilecek en çekici pazarlar sıralamasında toplam 140 ülke arasında 12. sırada, gelişen pazarlar içerisinde ise Hindistan ve Çin'den sonra 3. sırada yer almıştır. Bölgesinde ise zirvededir.

2025 yılına kadar kömür yakıtlı enerji santrallerinin yarısının, 2040 yılına kadar ise tamamının kapatılmasını hedefleyen Şili, 2023 yılında toplam elektrik üretiminin %63'ünü yenilenebilir kaynaklardan sağlamıştır. Bu kaynaklar içerisinde hidrolik enerji %28.4, güneş enerjisi %19.7, rüzgar enerjisi %11.9, biyokütle ise %2.3'lük paya sahiptir. Buna karşılık, doğalgazdan elektrik üretimi %18.9 iken, kömürün payı %17.2'ye düşmüştür (<https://generadoras.cl/generacion-electrica-en-chile>).

Ayrıca Şili, Nisan 2020 itibariyle güncellenmiş olduğu Ulusal Katkı Beyanını (NDC) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Paris Anlaşması) kapsamında sunmuş olup sera gazı (GHG) bütçesinin 2020 ile 2030 arasında 1,100 milyon metrik ton karbondioksit eşdeğerini (MtCO₂e) aşmamasını hedeflemektedir.

Son yıllarda, Şili'de enerji sektöründe yenilikçi yaklaşımlar içeren projeler ve yatırımlar hız kazanmıştır. Ayrıca, Şili'nin temiz ve yenilenebilir enerji alanında ihracat kapasitesini de artırma niyetiyle çevre dostu yakıtlara ve ulaşımda elektrikli araçların kullanımına yöneleceği

ve 10 yılda 230 bin hektar alanın ağaçlandırılacağı da ifade edilmiştir. Ülke, 2050 yılı itibarıyla “Carbon-neutral Country” olmayı hedeflemektedir.

9.8. Müteahhitlik Sektörümüzün Güçlenmesine Yönelik Fırsatlar ve Öneriler

Kamu-özel sektör işbirliği (Public Private Partnerships-PPPs) ve yap işlet devret modeli ile son 30 yıldır Şili’de kamu altyapı projeleri 16 farklı ülkeden çokuluslu şirketlerce yürütülmekte olup Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı Invest Chile tarafından hazırlanan “Şili’de Altyapı Alanında Yatırım Fırsatları” Kataloğuna göre 54 adet proje kapsamında toplam yatırım değeri 53 Milyar Dolar üzerinde olan altyapı projeleri listelenmiştir (Detaylar için Bkz: https://tools.investchile.gob.cl/oportunidades-de-inversion-en-chile-infraestructura-2023?_ga=2.83813909.2062515041.1686066943-1541322323.1685732908).

Şili Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde yürütülen 2024-2026 Dönemi İhale Planı otoyol, havalimanı terminalleri, baraj, demiryolu vb. projeleri içermekte olup ihale takvimi ve detaylarına aşağıdaki link üzerinden erişim sağlanabilir:

https://concesiones.mop.gob.cl/proyectos/Paginas/Cartera_de_Concesiones_2022_2026.aspx

İlave olarak, Şili Ulusal Varlıklar Bakanlığı (Ministerio de Bienes Nacionales) ülkenin ulusal varlıklarının tanınması, yönetimi ve idaresi; özel mülkiyetin düzenlenmesi, diğer kamu kurumları ile koordinasyon halinde devlete ait arazilerin sicilinin tutulması ve ülkenin kültürel ve doğal varlıklarının korunması amaçları doğrultusunda faaliyet göstermekte olup Bakanlığın idaresinde 75 Milyon hektarlık ulusal arazinin %54’ü (43 Milyon hektar) bulunmaktadır. İlgili kurum bünyesinde halihazırda biten, mevcut ve planlanan ihalelere ilişkin bilgiye <http://licitaciones.bienes.cl/> linkinden erişim sağlanabilmektedir.

2003 yılından itibaren kamu mal ve hizmet alımlarında, oluşturulan elektronik platform (ChileCompra-<http://www.chilecompra.cl>) yoluyla hizmet verilen Şili’de, kamu ihale süreci genel anlamda şeffaf ve etkin bir şekilde işletilmektedir. Hem mal hem de hizmet alımlarında, farklı düzeylerde yaklaşık 850 kamu biriminin dahil olduğu "ChileCompra", kamu alımları sürecini hem alıcılar hem de tedarikçiler açısından kolaylaştırmak adına Maliye Bakanlığı gözetiminde ancak bağımsız çalışan bir kamu ajansı niteliğindedir.16 adet bölgesel ofis aracılığıyla hizmet sunmaktadır. ChileCompra bünyesindeki MercadoPublico platformu üzerinden (<https://www.mercadopublico.cl>) tüm ihale ilanlarına ve ilgili dokümanlara ulaşabilmek mümkündür. Sistemin yaklaşık 150.000 aktif kullanıcısı olduğu bilinmektedir. Sistemden yararlanabilmek için alıcı ve tedarikçilerin sisteme kayıt yaptırmış olması gerekmektedir.

Son olarak, başkent Santiago’da hizmet veren Metro de Santiago, 1990 yılından itibaren La Empresa de Transporte de Pasajeros Metro S.A. unvanıyla faaliyet gösteren bir anonim şirkettir. Bu bağlamda, Santiago Metro’sunun duyurduğu ihale ilanları <https://www.metro.cl/licitaciones/> linkinde yayınlanmakta olup ihalelere katılım sağlamak

isteyen yerli ve yabancı firmaların öncelikle <https://www.metro.cl/licitaciones/registro> linki üzerinden kayıt yaptırılmaları gerekmektedir.

Ülke genelindeki kamu ve özel sektöre dair tüm ihale duyuruları için ayrıca Bkz: <https://www.licitacioneschile.com/>

Şili Ekonomik Kalkınma Ajansı (CORFO) 2001 yılından bu yana, belirli sektörlerde Doğrudan Yabancı Sermaye Miktarı girişini artırma yönünde politikalar izlemektedir. Özellikle, bilgi teknolojisi, biyoteknoloji, ar-ge, yenilenebilir enerji, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi, gibi geleneksel olmayan alanlarda yatırım teşvik edilmektedir. Yatırım Mevzuatı, Arica y Parinacota, Tarapaca, Magallanes ve Los Lagos Bölgesinde yer alan “Palena” gibi yerleşim merkezlerinden uzaktaki bölgelerde yapılan yatırımları da bazı vergi avantajları ve hibeler yoluyla teşvik etmektedir.

Esasen Şili’de doğrudan yabancı yatırımlar ağırlıklı olarak madencilik ve enerji sektörlerine yoğunlaşmakta (%60 oranında), müteahhitlik sektörü de dahil hemen her sektörde “sürdürülebilirlik” ilkesi doğrultusunda teşvik ve destek mekanizmaları tasarlanmaktadır.

Son olarak, bir deprem ve tsunami ülkesi olan Şili’de inşaat ve müteahhitlik sektöründe çok ileri düzeyde kalite standartları ve sıkı denetimler uygulanmakta olup söz konusu teknik düzenlemeler hem yerli hem yabancı firmalar açısından piyasaya girişte ve pazarda kalıcı olma anlamında büyük önem arz etmektedir.

Şili’de genel olarak projelere yönelik finansman kaynakları ve yöntemleri uluslararası piyasalarda görülenlere benzerlik teşkil etmektedir. Projeler esas olarak, şirket özsermayesi, halka arz veya borçlanma araçlarının kullanımı gibi sermaye piyasası işlemleri veya banka kredileri yoluyla finanse edilmektedir. İnşaat Projelerinin finansmanı konusunda banka kredisi kullanımı yaygındır. Küçük ölçekli firmalara genelde proje bazında, projenin aşamalarına göre finansman sağlanmakta, buna karşılık daha büyük ölçekli firmalar ise, finansal yapılarının daha karmaşık olması ve aynı anda farklı bankalardan kredi sağlayabildikleri dikkate alınarak sendikasyon kredisi yoluyla finanse edilmektedir. Merkezi Santiago’da bulunan Amerikalı Kalkınma Bankası (InterAmerican Development Bank) kredileri de özellikle bölge ülkeleri arasında ortaklaşa üstlenilen bazı yatırım projelerinde finansman imkanları sunmaktadır. Özellikle, yol, liman, havaalanı inşaatı, kamu taşımacılığı, elektrik ve su tedarigi gibi alt yapı yatırımlarında ise kamu-özel sektör işbirliği modeli (Public Private Partnerships-PPPs) uygulanmaktadır.

Ülkeye dair üst politika belgeleri ve ihale planları incelendiğinde; ülkenin gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarılması hedefi kapsamında planlanan çeşitli altyapı yatırımları (yollar, havaalanları, metro, limanlar vb.), temiz ve sürdürülebilir enerji hedefi doğrultusunda enerji altyapısının yenilenmesi ve ülkede OECD ortalamasının üzerinde seyreden gelir adaletsizliği sebebiyle sosyal konut ihtiyacının karşılanması hususları birlikte ele alındığında sektörel anlamda yabancı yatırımcıya sunulan iş fırsatlarının oldukça kapsamlı olduğu düşünülmektedir.

Ülkede özellikle öne çıkan iş fırsatları arasında başlıca ülkenin ulaştırma altyapısının yenilenmesi kapsamında liman, havaalanı, otoyol, demiryolu, metro inşaatı projeleri çekmektedir.

Yine, yalnızca toplumun alt gelir grubunda bulunan kesimlerinin ihtiyaçlarının karşılanması hedefi doğrultusunda planlanan prefabrik yapı ağırlıklı sosyal konut projelerine ilave olarak

çok daha zengin bir kesimin giderek artan bir şekilde merkezden uzak bölgelerde yaşama isteği doğrultusunda yeni yaşam alanlarının oluşturulması gereği de bulunmaktadır. Bu çerçevede, Falabella, Cencosud ve Parque Arauco gibi perakende devlerinin yeni mağazalarını bu bölgelerde açmaya başlamaları da konut yapımı ihtiyacını destekleyecek bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, sektörde “Yeşil ve Sürdürülebilir Projeler” konusunda ciddi bir farkındalık olduğu da gözlemlenmektedir. Benzer şekilde, nüfusun üst gelir grubuna dahil belirli bir segmentinin, yüksek teknoloji kullanımını gerektiren, en son tasarıma dayalı konut inşaat projelerine ilgisi artmaktadır. İlave olarak, Şili'nin Latin Amerika'daki en yüksek enerji maliyetine sahip ülke olması sebebiyle yeni inşaat projelerinde etkin enerji kullanımı ve yüksek enerji tasarrufu da bir tercih sebebi olarak ortaya çıkmaktadır.

Halihazırda, ülkenin halihazırda en işlek limanı olan San Antonio Limanının Büyük Ölçekli Liman Projesi (Puerto de Gran Escala-PGE) kapsamında genişletilmesi projesi bulunmaktadır. Nitekim, 2017 yılı içinde PGE Projesinin, ülkenin en önemli liman kentlerinden olan San Antonio'da yapılması kararlaştırılmıştır. Daha önce 2021 yılında yapımına başlanması planlanan ancak Pandemi sebebiyle 2022 yılına ertelenen proje 3.5 Milyar Dolar yatırım bedeline sahip olup San Antonio'da inşa edilecek ilave terminaller ile yıllık 6 Milyon TEU taşıma kapasitesine ulaşacak bir Megaliman yaratılması sağlanacaktır. Yeni liman yatırımının, San Antonio Limanının mevcut kapasitesini 3 katına çıkarması ve 400 metre uzunluğundaki yeni nesil konteyner gemilerine hizmet verebilecek şekilde tasarlanması öngörülmüştür. Proje İspanyol Grupo TYPSA tarafından üstlenilmiş olup ilk etabının inşasının 2031 yılında tamamlanması öngörülmüştür. Ancak, söz konusu projede Çevre Etki Analizi ve yerel halka danışılması süreçlerinde yaşanan gecikmeler ve aksamalar sebebiyle ilgili projede uzun süre ilerleme kaydedilememiştir. Proje kapsamında ihale duyurularının 2025 yılı itibarıyla başlayabileceği öngörülmektedir.

Son olarak, yaşanan kuraklık ve temiz içme suyu ihtiyacı kapsamında baraj-su arıtma/depolama projeleri de gündeme gelmektedir.

Her ne kadar Türk müteahhitlik firmaları mesafe sebebiyle günümüze kadar Şili dahil Latin Amerika bölgesinde yeterince varlık gösterememiş olsa da sektöre yönelik iş fırsatlarını yakından takip etmekte ve Latin Amerika'nın en büyük ve en eski yapı inşa fuarı olan EXPO EDIFICA'ya (Feria Internacional de la Construcción de Chile) düzenli olarak milli ve bireysel düzeyde katılım sağlamaktadır. Sonuncusu 3-6 Ekim 2022 tarihlerinde Santiago'da düzenlenen fuarda, milli katılım kapsamındaki 19 adet firmamız ile bireysel katılım sağlayan 2 adet firmamızın standları ziyaret edilmiş ve fuara ilişkin değerlendirmeleri alınmıştır. Genel olarak sektörel ziyaretçilerin ve iş insanlarının standlarına yeterli ilgi gösterdikleri ve özellikle fuarın son gününde yoğun ziyaret aldıkları belirtilmiştir. Müşavirliğimizce yapılan gözlemde de, firmalarımızın standlarının her daim ilgi gördüğü tespit edilmiştir. Nitekim, 2022 yılında söz konusu fuara, ev sahibi ülke Şili'den sonra en fazla firma ile katılım sağlayan ülke, Türkiye olmuştur. Türk firmalarının standlarının tasarım ve dekorasyon açısından oldukça yeterli ve ülkemiz imajı açısından başarılı oldukları gözlemlenmiştir. 2024 yılındaki bir sonraki versiyonuna da ülkemizin milli katılımı beklenmektedir.

Benzer şekilde, ExpoLatam ve ACHIVAL (Asociación Gremial Chilena del Vidrio, Aluminio y Pvc) - Şili Cam, Alüminyum ve PVC Birliği organizasyonu ile ilk kez 18-20 Ekim 2023 tarihleri arasında Santiago'da düzenlenecek FEVENT 2023 - Pencere, Kapı, Profil ve Cam Cephe Sistemleri Fuarının iki yılda bir gerçekleştirilmesi planlanmakta olup fuar organizatörlerince fuarın 2025 yılında daha büyük çapta düzenlenmesi öngörülen ikinci

versiyonuna Türkiye'nin Pais Invitado-Davetli Ülke statüsünde katılması için girişimler başlatılmıştır.

Bu bağlamda, ikili ilişkilerin tesis edilmesinde yüzyüze iletişime büyük önem verilen Şili pazarına açılım sağlamak isteyen firmalarımızın adı geçen fuarlara katılım sağlaması ülkemizin ve güçlü inşaat/yapı malzemeleri sektörlerinin tanıtılması ile yeni işbirliği fırsatlarının yaratılması anlamında fayda sağlayacaktır.

Ayrıca, her ne kadar mesafe, dil, mevzuat ve bürokrasi gibi engeller inşaat ve müteahhitlik sektöründe oldukça güçlü ve deneyimli olan firmalarımızın bölgede varlık göstermesinde caydırıcı olabilse de ülkenin piyasa koşullarına ve teknik mevzuatına hakim tecrübeli yerel firmalarla ortaklık kurulması yoluna gidilerek söz konusu engellerin bertaraf edilebileceği de değerlendirilmektedir.

Son olarak, son yıllarda Müşavirliğimize Şili'de yerleşik inşaat sektörü temsilcileri tarafından iletilen taleplerde prefabrik yapı ihtiyacına bağlı olarak ülkemizdeki firmalarla işbirliği fırsatlarının değerlendirilmek istendiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, pazara daha kolay giriş yapılabilecek söz konusu alandaki fırsatların öncelikli olarak değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

10. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

10.1. İş Kültürü

Şili iş kültüründe hiyerarşi ve emir-komuta zincirinin gözetilmesine önem verilmektedir. İş görüşmelerinde karşılıklı güven ilişkisinin tesisi çok önemli olmakla birlikte, bankaların veya danışmanlık firmalarının alıcı-satıcı firmaları birbirleriyle tanıştırmaları ilk aşamada ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırabilmektedir. Öğle ve akşam yemekleri iş görüşmeleri için tercih edilebilmekte, firma ziyaretleri yapılması düşünülüyor ise gerekli bağlantıların/randevuların önceden alınması zaruret arz etmektedir.

Mümkünse e-posta veya telefon kullanımı yerine ticarete, alıcı ve satıcının doğrudan bir araya gelmesi/yüz yüze iletişim yaygındır ve tercih edilmektedir. İlk temasın firmanın üst düzey yöneticisiyle sekreteri aracılığıyla yapılması beklenmektedir. E-posta kullanımı mevcut olmakla birlikte genellikle hızlı dönüş yapılmamaktadır. Özellikle Güney Amerika'da tatil dönemi olan Ocak-Şubat aylarında iş görüşmesi planlanması oldukça zordur.

Görüşmelerde dakikliğe önem verilmekle birlikte Şili tarafının en az 15 dakika gecikmesi normal karşılanmaktadır.

İlk temaslar çoğunlukla oldukça resmi nitelikte olup zamanla samimiyet yaratılmaktadır. Hispanik kültüründe genellikle iki isim ve hem anne hem babadan gelen iki soy isim art arda bulunmakta, ilk isim ve ilk soy isim kullanılmaktadır. Karşı tarafa soy isminin önüne Bay/Bayan kelimeleri eklenerek hitap edilmesi beklenmektedir.

İlişki tesisinden önce hediye alışverişi yaygın olmamakla beraber seçilen hediyelerin ajanda, kalem gibi küçük ve sembolik olması tavsiye edilmektedir.

İş görüşmelerinde özellikle büyük şehirlerde resmi kıyafet tercih edilmektedir. Toplantı başlangıcında tüm katılımcılar arasında kartvizit alışverişi yapılmakta olup hazırlanacak kartvizitlerin bir yüzünün İngilizce bir yüzünün İspanyolca olması fayda sağlayacaktır.

İş sunumlarının baskı unsuru kullanılmadan yapılması önem arz etmekte olup müzakereler genellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'ya nazaran daha yavaş ilerlemektedir. İş insanları arasında İngilizce bilme oranı nüfusun geneline göre yüksek olsa da genellikle İspanyolca tercih edilmektedir. Anlaşmaların yazılı belgelere dayandırılması ve sözleşmelerin noter tarafından tasdiki gereklidir.

İş toplantılarında konuşma sırasında araya girilmesi/sözün kesilmesi kabalık olarak algılanmamakta, aksine ilgili ve hevesli olunduğu izlenimi yaratmaktadır. Göz temasına önem verilmektedir.

İş yemekleri genellikle uzun sürmekte, aceleci bir tavır sergilenmemektedir. Sohbetlerde siyaset ve insan hakları gibi hassas konuların konuşulmasından kaçınılması, aile hayatı gibi konulara öncelik verilmesi tavsiye edilmektedir.

Şili ticaret erbabı, ülkemiz ile uzun yıllardır kesintisiz süregelen siyasi-ekonomik ilişkiler ve serbest ticaret politikalarının etkisiyle ticaret yapmaya yatkındır. Son yıllarda, Türk Dizilerinin ülkede gösterime girmesi ile birlikte genel olarak ülkemize ve ihraç ürünlerimize yönelik gittikçe artan olumlu bir algı oluşmuştur.

Fuarlar, ticaret heyetleri, sergiler gibi ilgili ülke iş çevrelerinin birbirleriyle doğrudan temas edebilecekleri her tür ortam, ticaret erbabının birbirlerini daha yakından tanımaları ve karşılıklı güvenin tesisi açısından önem taşımaktadır.

10.2. Para Kullanımı

İthalat-ihracatta ABD Doları cinsinden ödeme yaygındır. Kredi kartı ve çek kullanımı hemen her alanda mümkündür.

10.3. Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

Güney Yarımküre'de yer alan Şili'de genellikle Noel Bayramı'nın da yer aldığı Aralık ayının son iki haftasından itibaren Ocak ve Şubat aylarında yaz tatiline girilmektedir. Ülkedeki tüm resmi ve diğer tatiller için bkz. <https://www.feriados.cl/>

Haftalık çalışma süresi kural olarak 45 saattir. Çalışma saatleri 5 veya 6 iş günü arasında dağıtılmakta olup haftada 5 günden az 6 günden fazla çalışılmasına Mevzuat izin vermemektedir. Günlük çalışma saatleri hafta içerisinde en az 8 en fazla 10 saat olarak uygulanmakta, 8-10 saat arası yapılacak fazla mesai için Kanuni bir zorunluluk olarak ücret ödenmektedir. Cumartesi günleri de çalışma günü olarak belirlenmiş ise hafta içi çalışma saatleri 09:00-18:00 arasında, Cumartesi günü ise 09:00-14:00 arasında uygulanmaktadır. Cumartesi günü mesai yapılmayacak ise hafta içi çalışma saatleri 09:00-19:00 arasındadır. Şili genelinde öğle tatili saatleri 14:00-15:00 arasında uygulanmaktadır. Ülkede faaliyet gösteren bankalar, şubelerinde saat 14:00'den sonra müşterilerine ya kısıtlı hizmet sunmakta ya da hizmetlerini durdurmaktadır.

Şili'de bir süredir tartışmaları devam eden, haftalık çalışma saatinin 45 saatten 40 saate indirilmesine ilişkin yasa tasarısı (Proyecto de 40 Horas), 86 lehte, 33 karşıt ve 31 çekimsiz oyla 2019 yılı Kasım ayında Temsilciler Meclisinde onanmıştır. Ancak, pandemi koşulları sebebiyle söz konusu tasarının Senato'da görüşülerek yasalaşması halen mümkün olamamıştır. Mart 2022'de göreve yeni başlayan Gabriel Boric hükümetinin öncelik vereceği konuların başında haftalık çalışma saatlerinin 40 saate düşürülmesi de bulunmakta olup Senato'da Çalışma Komisyonunun konu hakkındaki görüşmeleri devam etmektedir.

Haftalık çalışma saatleri hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://www.dt.gob.cl/portal/1628/w3-propertyvalue-22094.html>

10.4. Yerel Saat

Şili kara parçasının büyük çoğunluğunda standart saat (kış saati) UTC-04:00 olarak Nisan-Ağustos ayları boyunca uygulanmakta olup Eylül-Mart ayları boyunca yaz saati uygulamasına geçilmektedir (UTC-03:00). Magallanes ve Antartika Bölgesi tüm yıl UTC-03:00 saat dilimini esas almakta, Paskalya Adası ise kışın UTC-06:00, yazın UTC-05:00 saatlerini uygulamaktadır. Dolayısıyla, Şili geneli ile Türkiye arasında Eylül-Mart ayları boyunca (7 ay) 6 saatlik bir zaman farkı bulunmakta olup bu fark Nisan-Ağustos ayları boyunca (5 ay) 7 saate çıkmaktadır.

10.5. Pasaport ve Vize İşlemleri

Son yıllarda ülkede tartışılan konuların başında ülkede gittikçe artış gösteren düzensiz göçün ve özellikle suç kaydı bulunan kişilerin ülkeye girişlerinin engellenmesi amacıyla Latin Amerika'nın en eski göç yasalarından olan Şili Göç Yasası'nın revize edilmesi olmuş ve yasayı ihlal ettiği belirtilen göçmenlerin sınır dışı edilme prosedürleri kolaylaştırılmıştır. 20 Nisan 2021 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Göç Yasası ile getirilen en önemli yenilik ise **önceki uygulamadan farklı olarak ülkeye turizm amaçlı giriş yapanların iş bulmaları halinde geçici oturma iznine başvurularının önünün kapatılması olmuştur**. Başka bir deyişle, yeni yasa çerçevesinde ülkeye turizm amaçlı giriş yapanların aile birleşimi konuları hariç olmak üzere ikamet eden statüsüne geçmeleri engellenmiş olup ikamet ve çalışma amacıyla ülkeye giriş yapacak yabancıların öncelikle kendi ülkelerindeki Şili Konsolosluklarına vize için başvuruları gerekli kılınmıştır. Şili'de en az iki yıl ikamet etmiş geçici ikamet izni sahiplerinin ise daimi ikamet iznine başvuruları mümkün kılınmıştır.

Yeni düzenleme, özü itibarıyla, Şili'ye yasal bir şekilde giren ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacak göçmenlere daha esnek bir uygulama getirmekle birlikte, illegal, suça yönelik ve Şilililere zarar verecek eylemlerde bulunanlar için şartları bir nebze ağırlaştırmıştır. Güncel verilere göre Şili'de 1.6 Milyon düzeyinde göçmen bulunmakta olup bunların çoğunluğunu başta Venezuelalılar (%32.8) olmak üzere, sırasıyla Perulular (%15.4), Kolombiyalılar (%11.7), Haitililer (%11.4) ve Bolivyalılar (%9.1) oluşturmaktadır.

11. ŞİRKET KURULUMU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

11.1. Şirket Türleri

Şili’de faaliyet gösteren şirket türleri aşağıdaki gibidir:

Şirket Türü	Örnek Şirket İsmi	Şirket Kısaltması
Empresa Individual de Responsabilidad Limitada Sınırlı Sorumlu Şahıs Şirketi	ABC E.I.R.L.	E.I.R.L.
Sociedad de Responsabilidad Limitada Sınırlı Sorumlu/Limited Şirket	ABC LTDA.	LTDA.
Sociedad Por Acciones Anonim Şirket (Halka Açık)	ABC SpA.	SpA.
Sociedad Anónima Cerrada Anonim Şirket (Halka Açık Olmayan)	ABC S.A.	S.A.
Sociedad Anónima de Garantía Recíproca Anonim Şirket (Rücu Kefil)	ABC S.A.G.R.	S.A.G.R.
Sociedad Colectiva Comercial Kollektif Şirket	ABC SCC.	SCC.
Sociedad en Comandita Simple Adi Komandit Şirket	ABC SCS.	SCS.
Sociedad en Comandita por Acciones Hisseli/Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket	ABC SCA.	SCA.

Yabancı sermaye tarafından yaygın olarak tercih edilen şirket türleri ise şunlardır:

11.1.1 Sınırlı Sorumlu Şahıs Şirketi (Empresa Individual de Responsabilidad Limitada-EIRL)

19.857 sayılı Kanuna tabi olup tek bir gerçek kişi tarafından kurulabilir. Şirketin kurucusu şirketteki sermayesi oranında sorumludur. Şirketin unvanında kurucunun ismi veya şirketin kuruluş amacına uygun başka bir ibare ile EIRL ibarelerinin bulunması gerekir. Kurucusu veya kurununun atadığı bir Genel Müdür tarafından yönetilir.

Ortaklar olmadan kendi işini kurmak isteyen girişimciler tarafından veya mikro ölçekli firmalar tarafından tercih edilen şirket tipidir.

11.1.2 Sınırlı Sorumlu/Limited Şirket (Sociedad de Responsabilidad Limitada- LTDA.)

Bu tip şirketler 3.918 sayılı Kanuna ek olarak Ticaret Kanunu ve Medeni Kanuna tabidir. Şirket kuruluşu için minimum sermaye gerekliliği olmayıp, her ortak sermayesi oranında sorumludur. Ortaklar Şilili veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler olup en az 2 en fazla 50 ortak gerekmektedir. Şirketin unvanı bir veya birden fazla ortağın adına veya şirketin kuruluş amacına yönelik bir ibareye ek olarak "Limitada" ibaresini içermelidir. Ticaret Siciline (Registro de Comercio del Conservador de Bienes Raíces) kayıt ve kuruluş tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Resmi Gazetede (Diario Oficial) ilanı gereklidir.

Aile şirketleri tarafından veya arasında güven ilişkisi bulunan ortaklıklar tarafından tercih edilir.

11.1.3 Anonim Şirket (Halka Açık Olmayan) (Sociedad Anónima Cerrada-S.A.) & Anonim Şirket (Halka Açık) (Sociedad Por Acciones-SpA)

Bu tip şirketler 18.046 sayılı Kanuna tabi olup şirketin sermayesi genellikle çok sayıda hissedara paylaştırılmış olup her hissedar kendi payı oranında sorumludur. Şirketin unvanı bir veya birden fazla ortağın adına veya şirketin kuruluş amacına yönelik bir ibareye ek olarak "S.A." veya "SpA" ibaresini içermelidir. Ticaret Siciline (Registro de Comercio del Conservador de Bienes Raíces) kayıt ve kuruluş tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Resmi Gazetede (Diario Oficial) ilanı gereklidir. Halka Açık Anonim Şirketler (SpA) en az bir gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulabilmekle birlikte en fazla 499 ortağa sahip olabilir. Halka Açık Olmayan Anonim Şirketler (S.A.) ise en az iki gerçek ve tüzel kişi tarafından kurulabilir. Yine SpA'lar en az bir yönetici veya yönetim kurulu tarafından yönetilebilirken S.A.'lar, hissedarlar tarafından seçilmiş bir yönetim kurulu tarafından yönetilir.

Yüksek sermaye gerektiren veya risk sermayesi çekmek isteyen firmalar tarafından tercih edilir.

11.2. Şirket Kurma Prosedürü

Şili vatandaşları gibi, yabancı gerçek veya tüzel kişinin herhangi bir ekonomik faaliyette bulunabilmesi için öncelikle, bir çeşit vergi kimlik numarası olan RUT (Rol Unico Tributario) sahibi olması gerekmektedir. Yatırımcılar Şili'de istedikleri şekilde (ister bir temsilci aracılığıyla ya da mevcut şirketin yerel bir şubesini açarak) bir engelleme olmaksızın faaliyet gösterebilirler. Tek şart Şili hukukuna göre yatırım başlamadan önce Şili Gelir İdaresi'nden (Servicio Impuestos Internos-SII) (www.sii.cl) bir Vergi Kimlik Numarası -RUT almalarıdır. SII'lar bölgesel olarak faaliyet göstermekte olup, müracaatın herhangi birine yapılması yeterli olmakta; akabinde, yine buraya müracaat edilerek ticari faaliyete başlanıldığı bildirilmelidir. Yabancı yatırımcılar için de RUT, yatırım türünden bağımsız olarak gerekmekte olup bir Şirkete ortaklık yoluyla veya hissedar olarak katılmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin de RUT tanımlatmaları gerekmektedir.

RUT alınmasını takiben şirket türünün belirlenmesi sonrasında Şili'de geleneksel yolla şirket kurulabileceği gibi "Tu Empresa en un Dia-Bir Günde Şirket Kur" online platformu

aracılığıyla da basit bir şekilde kurulabilmektedir. Detaylarına <https://www.registrodeempresasysociedades.cl/> linkinden ulaşılabilecek sistemde kuruluş aşaması tüm ortakların sahip olduğu RUT bilgisi ile sistema kayıt olması sonrasında elektronik ortamda doldurulacak formların yine tüm ortaklar tarafından nitelikli elektronik imza ile imzalanması sonrasında sonuçlanmaktadır. Elektronik imzaya (Firma Electrónica Avanzada-FEA) sahip olunmaması durumunda sistema tarafından ortaklara verilen hizmet numarası (número de atención) ile bir notere fiziksel olarak imzaların bırakılması gerekmekte olup noter kendi elektronik imzasıyla süreci tamamlamaktadır. Küçük ölçekli şirketler için söz konusu online platform ücretsizdir. Sistem aracılığıyla kuruluş haricinde değişiklik, fesih gibi diğer süreçler de yürütülebilmektedir.

Şirket kurulumu sonrasında, Belediye izinleri ve diğer gerekli izinlerin alınması sonrasında fiilen faaliyete başlanmaktadır. Öngörülen ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla gerek sağlık gerekse çevre gibi projenin niteliğine bağlı olarak farklı alanlarda özel izin veya ön lisans gerekebilmektedir. Özellikle bu tür durumların son anda engel teşkil etmemesi için faaliyete başlamasına karar verilmeden önce mevzuatının iyice araştırılması ve varsa gerekli ön izinlerin önceden alınması önemlidir.

Her durumda, yabancı firmaların şirket kurulumu prosedürleri için hukuki destek alması tavsiye edilmektedir. Şirket kurulumları sırasında başlangıç sermayesinin binde biri oranında harç alınması ve nispeten yüksek olan Noterlik masrafları (6 bin ila 300 bin pezo arasında değişebilmektedir) göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, Resmi Gazete’de şirket kuruluşunun ilan edilmesi sonrasında nüshalarının ücret karşılığı basılması beklenmektedir. Genel olarak şirket kurulumu için gereken masraflar ortalama olarak avukatlık masrafları (1000-1500 ABD Doları) ve sicil/noter masrafları (100 ABD Doları) ile birlikte yaklaşık 1100-1600 ABD Doları düzeyindedir. Dünya Bankasına göre, Şili’de şirket kurulum süresi ortalama 4 gün olup maliyet ortalaması ise 1.043 ABD Dolarıdır.

Yerel şirketin, kendi hukuki hakları ve yetkileriyle hareket edecek bir **şube açması** da mümkündür. Ancak bu işlemin Noter kanalıyla tescillenmesi gerekmektedir. Noterde sunulan tüm belgelerin ayrıca Ticaret Siciline de tescil ettirilmesi ve 5.000 UF’den çok sermayeli şirketler için Şili Resmi Gazetesi’nin “web” bölümünde yayımlanması gerekmektedir. Resmi Gazete’nin “web” servislerinden yararlanma halka açık olup kullanımı ücretsizdir.

Yerel şirket adına, aralarında akdedilecek bir sözleşmeye göre hareket edecek olan “**temsilci**” özel ya da tüzel bir kişi olabilir. Tek koşul RUT sahibi olunmasıdır.

Şirket feshi ise, ilgilinin Ulusal Vergi İdaresine (Servicio de Impuestos-SII) şirkete ait bilanço kayıtlarıyla başvurmasını gerektirmekte olup şirketin faaliyetlerinin sona ermesini müteakip 2 ay içinde SII “web” sitesinden doldurulabilecek bir form yoluyla şirkete ait vergi bilgilerinin/durmunun da kayda alınması gerekmektedir.

SII onayı alınan belgenin noterde ayrıca tasdiki aranmakta, noterdeki imza sürecinde Şirketin varsa tüm ortaklarının hazır bulunması beklenmektedir. Üçüncü taraflara ilişkin herhangi bir hukuki sorunun yaşanmaması için noterde düzenlenmiş belgenin “Ticaret Sicilinde-Registro de Comercio”da ayrıca yayımlanması yararlı görülmektedir. Limited Şirketler için Resmi Gazetede ilan ayrıca gereklidir.

Şirket kurulumu kısmında bahsedilen online platform aracılığıyla da fesih işlemlerinin yapılmasına olanak sağlanmıştır.

Ayrıca bkz: World Bank Business Enabling Environment (BEE)
<https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment>

11.3. Bankacılık Mevzuatı

Şili’de bankacılık sektörü 1997 tarihli Genel Bankacılık Kanununa dayalıdır. Mevzuat 2019 yılı Ocak ayında yeniden düzenlenerek bankaların sermaye gerekleri ve diğer bazı hususlarda Basel III kapsamında iyileştirmeler yapılmıştır. Ayrıca;

Kanun No 18.046-İştirakler Kanunu,

Kanun No18.010 -Borç Para Verilmesi Hakkında Kanun,

Kanun No 18.045 –Tahvil ve Hisse Senetleri Hakkında Kanun,

Kanun No 19.913 -Kara Para Aklama Hakkında Kanun

bankacılık sektörü açısından da uygulamaları olan önemli kanuni düzenlemeler arasındadır.

Şili Merkez Bankası (Banco Central de Chile) ve Finansal Piyasalar Komisyonu (Comision para el Mercado Financiero-CMF) bankacılık sektöründeki iki temel düzenleyici otorite niteliğinde olup 23 Şubat 2017 tarihinde Kanun No 21.000 ile oluşturulan CMF, 1 Haziran 2019 tarihinden itibaren daha önce Super Intendencia de Bancos e Instituciones Financieras-SBIF tarafından yerine getirilmekte olan bankacılık sektörüne ilişkin denetim görevini devralmıştır. Kurumsal anlamda SBIF de aynı tarih itibarıyla CMF yapısına entegre hale gelmiştir. CMF bu çerçevede, bankacılık sektörü dahil, Şili finans piyasasının etkin ve rekabetçi bir yapıda işleyişinden sorumlu olup Şili Merkez Bankası ise döviz kuru istikrarı ve iç/dış borç ödeme operasyonlarıyla yetkilidir. Ayrıca Maliye Bakanlığı bünyesinde bulunan Finansal İstikrar Konseyi (Consejo de Estabilidad Financiera) de finans ve sermaye piyasalarının ileyişine ilişkin politikaların oluşturulması ve takibinden sorumludur.

Bankacılık sektöründe faaliyet gösterilmesine ilişkin lisanslar CMF tarafından düzenlenmekte olup bankacılık sektöründe yerli ve yabancı sermayeye sahip bankaların faaliyet göstermesi açısından bir kısıt bulunmamaktadır.

Finans sektörü genel anlamda oldukça rekabetçi bir yapı arz etmektedir. Ticari bankacılık, bankacılık sektörünün önde gelen bir bileşeni olup Dünya Bankasına ait son verilere göre, bankalar tarafından özel sektöre verilen iç kredi miktarı GSYİH’nın %86.1’ini oluşturmaktadır. Halihazırda bankacılık sektöründe 20 adet özel banka ve devlet sermayesine sahip “Banco Estado” faaliyet göstermektedir. Özellikle 90’ların sonlarından itibaren perakende sektöründe yer alan büyük firmalar da bankacılık faaliyetlerine başlamıştır (Banco Falabella, Banco Ripley vb.). Ülke genelinde şubeleri bulunan yabancı sermayeli bankalar arasında ise Banco Do Brasil, JP Morgan Chase Bank, Banco De La Nación Argentina, MUFG Bank, China Construction Bank ve Bank of China yer almaktadır.

Şili bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların sermaye ve likidite yapısı itibarıyla yeterli olduğu değerlendirilmekte olup karlılık oranları açısından menfi bir durum olmadığı uluslararası ve ulusal otoritelerce not edilmektedir.

Daha fazla bilgi için bkz:

<https://www.cmfchile.cl/portal/principal/613/w3-propertyvalue-29006.html>

11.4. Sosyal Güvenlik Uygulamaları

İş sözleşmesi ile ilgili tüm hususlar Şili İş Kanunu ile düzenlenmiştir. Her iki taraf için örnek iş sözleşmeleri, tazminatlar ve sözleşme tipleri ile ilgili bilgi ve yönlendirmelere ilişkin daha detaylı bilginin www.inspecciondeltrabajo.cl adresinden temini mümkündür. İş sözleşmeleri; belirli süreli iş sözleşmesi, belirsiz süreli iş sözleşmesi, proje bazlı sözleşme ve taşeronluk sözleşmesi şeklinde düzenlenir.

Şirketlerde İş Kanunu kapsamında olması kaydıyla sözleşme karşılığı personel çalıştırılması mümkün bulunmaktadır. Ancak, Şili iş hukukuna göre istihdam edilebilecek yabancı personel sayısında bir sınırlama bulunmakta; bu bağlamda, 25 kişiden fazla çalışanı olan şirketlerde personelin en az %85'inin Şili vatandaşı olması gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda özel düzenlemeler de yapılabilmektedir. Mesela, Şili vatandaşı ile evli olması halinde, "yabancı" Şili vatandaşı gibi işlem görmektedir. Ayrıca, herhangi bir teknik personelin istihdamı halinde, gerekli şartları haiz bir Şili vatandaşının bulunmadığının ispat edilmesi halinde, yatırımcılar bu kısıttan muaf tutulmaktadır. Nitekim, ülkede en az 2 yıl boyunca sürekli olarak ikamet etmiş daimi oturma izni bulunan yabancılar da Şili vatandaşlığına başvurabilmektedir. 25'den az personele sahip olan şirketlerde ise %85 sınırlaması bulunmamaktadır.

Asgari çalışma yaşı 18'dir. Ancak, 16-17 yaşındaki çocukların bakımlarından sorumlu kişilerin açık izinlerinin alınması kaydıyla sağlık ve gelişimlerini etkilemeyecek ortamlarda çalıştırılmaları mümkün olmaktadır. Buna ek olarak, küçük yaşta çalıştırılanların en az ortaokul mezunu veya öğrencisi olmaları gerekmektedir.

İş Kanununa göre 1 yılı dolduran çalışanın 15 gün izin hakkı bulunmakta, kadınlarda doğum öncesi 6 hafta, doğum sonrası ise 6 ay izin hakkı bulunmaktadır. Ayrıca 1 Ocak, 1 Mayıs, 18 Eylül ve 25 Aralık'ta zorunlu tatil uygulaması ile temel ihtiyaca yönelik olmayan perakende işletmelerin bu tarihlerde kapalı kalmaları zorunlu kılınmıştır.

Şili İş Mevzuatı, genel anlamda çalışanı koruma altına almaya yönelik hükümleri ihtiva etmektedir. Mevzuata göre haftalık çalışma saati 45 saat olup çalışan ve işveren arasındaki mutlak sözleşmelerde haftalık, günlük çalışma saati, asgari ücret, tatil ve izin kullanımı gibi hususlar kayda bağlanmaktadır. İş kontratında herhangi bir değişiklik ancak çalışanın rıza göstermesiyle mümkün olup İş Kanunu hükümleri, firma karı gibi durumlarda ikramiye ödemelerini şart kılmaktadır.

İş akdinin feshi konusunda bir kısıt bulunmamakla birlikte, bu sürenin iş akdinde belirlenmiş süre ve koşullar haricinde vuku bulması için işverenin haklı ve kanıtlanabilir gerekçeleri bulunması gereklidir. Olağan şartlar altında ilgili mevzuat, iş veriminde azalma ve ekonomik - mali koşullardaki değişiklik gerekçelerine bağlı feshe de imkân tanımakla birlikte, bunun kanıtlanabilir olması gereklidir.

İş akdinin hukuki açıdan feshi, ancak iş akdinde açıkça yer alan bir hükmün/koşulun ihlali gibi nedenlerle mümkün olup keyfiyete dayalı olarak sonlandırılması işvereni hukuken zora sokacak bir durumdur. İşverenin iş akdine son vermek istemesi halinde bunu çalışana yazılı olarak bildirmesi ve bir örneğini de Çalışma Bakanlığına bağlı Çalışma Müdürlüğüne (Dirección del

Trabajo) iletmesi gereklidir. Fakat bu ancak çalışanın en az 3 gün st üste işe gelmemesi halinde mümkündür. Öte yandan, iş akdinin feshi yoluna gidilmesi halinde, çalışanın sosyal güvenlik haklarının işveren tarafından tam olarak yerine getirilmiş olması ayrıca gerekli olup aksi halde fesih sözleşmesinin İş Mahkemelerince geçersiz sayılması mümkün olabilmektedir. İstisnai hallerde taksitlendirilebilir olmakla birlikte, tüm kazanılmış finansal hakların, işveren tarafından, çalışanın iş akdinin feshinden itibaren 10 gün içinde yerine getirilmesi lazımdır.

İş akdi feshine ilişkin daha fazla bilginin aşağıdaki adresten temini mümkündür:
<https://www.dt.gob.cl/portal/1628/w3-propertyvalue-22078.html>

Öte yandan, tüm çalışanların, hangisi olacağına kendilerinin karar vermesi şartıyla bir emekli sandığına kayıtlı olmaları zorunludur. Administradora de Fondos de Pensiones, AFP olarak bilinen emekli sandığı çatısı özel bir sistem olup bünyesinde Capital, Cuprum, Habitat, PlanVital, Provida, Modelo, Uno gibi farklı özel şirketlerin planlarını barındırmaktadır. Çalışanlar bu firmaların sundukları teklif ve değişik prim oranlarına göre seçimlerini kendileri yapabilmekte olup genellikle yabancılar için ilk seferde kayıtlı olabilecekleri tek bir firma olabilmekte, isterlerse sonraki yıllarda bunda değişiklik yapabilmektedirler.

Plana dahil olunduktan sonra çalışan kendinin ödemekle yükümlü olduğu primleri sandığa kendisi yatırmakta, işveren tarafından ödenmesi gereken primler ise AFP tarafından işverene bildirilmektedir.

alışan tarafından brüt maaşı üzerinden aylık olarak ödenmesi gereken Emeklilik ve Yaşlılık Sigorta Primi güncel oranları tercih edilen AFP şirketine göre değişmektedir.

İşveren tarafından ödenmesi zorunlu sosyal sigorta primlerinin türü ve güncel oranları ise aşağıda verilmiştir:

- Sakatlık ve Hayat Sigortası %1.54
- İşsizlik Tazminatı %3
- İş Kazası Sigortası %0.93

Oranı %3 olarak verilen İşsizlik Tazminatının tamamı belirli süreli iş sözleşmesi halinde işveren tarafından ödenirken belirsiz süreli iş sözleşmesi yapıldı ise %2,4' işveren, %0,6'sı çalışan tarafından ödenir.

Herhangi bir işverene bağlı olarak çalışmayanlar ise (bağımsızlar-independentes) yalnızca Emeklilik ve Yaşlılık Sigorta Primini ödemekle yükümlü olup seçilen AFP firmasına göre oranları değişmektedir.

alışan istenildiği takdirde daha yüksek bir miktarla katılım sağlayabilse de sağlık güvencesi kapsamında olabilmesi için brüt ücretinin % 7'si oranında bir asgari yasal kesintiyi ayrıca her ay devlet bünyesindeki Fondo Nacional de Salud'ya (FONASA, Ulusal Sağlık Fonu) demek zorundadır. Sağlık güvencesi kapsamına girmek zorunlu olmakla birlikte dileyen FONASA yerine özel statüdeki Institucin de Previsional Salud'a (ISAPRE, Sağlık Sigortası Kurumu) dahil olabilir. ISAPRE primleri de en az %7 olmakla birlikte değişkenlik gösterebilmektedir.

şili'de 1 Ocak 2023'den itibaren 18-65 yaş arası çalışanlar için uygulanan brüt asgari ücret 410.000 şili Pezosu olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Temmuz 2021'de 21.218 sayılı Kanunda yapılan değişiklik ile Garantili Asgari Gelir- Ingreso Mnimo Garantizado kapsamında İş

Kanununa tabi sözleşmeli olarak haftada 30 ila 45 saat arasında çalışan ve brüt aylık maaşı 421.250 Şili Pezosu'nun altında kalanlar için en fazla 50.000 Şili Pezosuna kadar destek sağlanarak aylık en az net 319.600 Şili Pezosu maaş alınabilmesi imkanı getirilmiştir. Mart 2022'de göreve başlayacak Gabriel Boric Hükümetinin programında özel emeklilik sisteminin ortadan kaldırılması, asgari ücretin 500.000 Şili Pezosuna yükseltilmesi, herkesin sağlık, eğitim gibi temel haklardan eşit ve ücretsiz yararlanması, vergilerin gelir oranına göre yeniden düzenlenmesi, kadınların daha fazla işgücüne dahil edilmesi gibi konular öne çıkmaktadır.

11.5. Vizeler (Çalışma, Oturma İzinleri, Geçici Çalışma Vizesi, Başvuru Mercı vb. Bilgiler)

Şili'de 21 Nisan 2021 tarihinde yayınlanan ve 12 Şubat 2022 tarihinde yürürlüğe giren yeni Göç ve Yabancılar Yasası (Ley de Migración y Extranjería-Ley 21.325) kapsamında yabancıların Şili'ye girişlerinde başvurabilecekleri 4 tip vize bulunmakta olup bunlar; **Geçici Giriş İzni (Permanencia transitoria)**, **Resmi İkamet İzni (Residencia oficial)**, **Geçici İkamet İzni (Residencia temporal)** ve **Daimi İkamet İzni (Residencia definitiva)** olarak belirlenmiştir.

Ayrıca, son yıllarda Şili Yatırım Teşvik Ajansı InvestChile inisiyatifi ile uygulamaya koyulan "Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program" kapsamında teknoloji-bilişim sektöründe faaliyet gösteren girişimcilerin hızlı ve kolay şekilde (15 iş günü) çalışma vizesi alabilmesinin önü açılarak ülkenin beşeri ve entelektüel sermayesinin artırılması hedeflenmiştir.

Geçici Giriş İzni (Permanencia transitoria) kapsamında ülkeye eğlence, turizm, spor, sağlık, eğitim, iş seyahati vb. amaçlar ile giriş yapmak isteyenler ile uluslararası yolcu ve yük taşımacılığı yapan şirketlere ait gemi, uçak, kara veya demiryolu taşıma araçlarının mürettebatı bulunmaktadır. Aile birleşimi gibi Kanunda açıkça sayılan nedenler hariç olmak üzere, ülkeye geçici giriş izni kapsamında girenlerin ikamet amaçlı vizelere başvurmaları mümkün bulunmamaktadır.

Resmi İkamet İzni (Residencia oficial) Şili makamlarınca, ülkeye resmi bir görev kapsamında çalışmak üzere giriş yapan diplomatik misyon temsilcileri veya Şili Hükümeti nezdinde akredite uluslararası bir örgütün personeli ile bakmakla yükümlü oldukları kişilere verilmektedir. Anılan vize türü, diğer vizelerin aksine İçişleri ve Asayiş Bakanlığının değil Dışişleri Bakanlığının yetkisi dahilindedir.

Geçici İkamet İzni (Residencia temporal) eğitim, çalışma, ticari faaliyet, tedavi, aile birleşimi vb. durumlarda Şili'ye sınırlı bir süre yerleşmeyi planlayanlar için verilen oturum izni olup mevsimlik işçiler hariç olmak üzere başvuranlara en fazla 2 yıl süreli olarak verilmektedir. Ancak, talep edilmesi ve ilgili makamların takdiri üzerine ilave 2 yıl daha uzatılabilir. Şili dışında verilen geçici ikamet izinlerinin geçerli olabilmesi için iznin verilmiş tarihinden itibaren en geç 90 gün içerisinde ülkeye giriş yapılması gerekmektedir. Geçici ikamet izni sahipleri ülkede herhangi bir gelir getirici faaliyette bulunabilmek amacı ile çalışma izni talep edebilirler.

Geçici ikamet izni başvuruları için ülkeye giriş amacına göre her bir alt kategorinin ve vize şartlarının belirleneceği ayrı bir Kararname İçişleri ve Asayiş Bakanlığınca çıkarılacak olup detaylar söz konusu Kararnamede ayrıca belirlenecektir.

Daimi İkamet İzni (Residencia definitiva) yalnızca daha önce geçici ikamet izni almış ve ülkede en az 2 yıl ikamet etmiş kişilerin başvurabileceği süresiz olarak verilen bir vize türüdür. İlgili makamlarca kişinin durumuna göre ikamet şartı en az 1 yıla indirilebilir veya en fazla 4 yıla kadar ikamet şartı aranabilir. Örneğin, ülkedeki ikamet süresi boyunca kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimini sağlayabilecek kadar yeterli geçim kaynağına sahip olamayan veya istikrarlı bir şekilde gelir getirici faaliyette bulunamayan kişiler için bu süre 4 yıla kadar uzatılabilmekte iken, Şili’de etkin bir şekilde gelir getirici faaliyette bulunanlar, yatırımları bulunan şirket sahipleri, sosyal, kültürel, sanatsal ve bilimsel veya sportif alanlarda katkı sağlayanlar için en az 1 yıl ikamet şartı sonrası söz konusu vize verilebilmektedir.

Invest Chile inisiyatifi ile hayata geçirilen “Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program” ise teknolojik hizmetler alanında faaliyet gösteren yerli ve yabancı şirketler ile Start Up Chile programına katılan, yüksek nitelikli yabancı personel istihdam etmesi gereken şirketlerin erişebildiği daha avantajlı bir vize türüdür. İlgili şirketlerden davet mektubu olan veya Invest Chile tarafından verilen sponsorluk sertifikasına sahip olan yabancı nitelikli personel bu vize türüne başvurabilmektedir (Bkz. <https://tramitesonline.inversionextranjera.cl/>).

Ülkeye giriş amacına göre gereken vize türleri, süreler ve ücretler gibi detaylı bilgilere <https://serviciosconsulares.cl> linkinden erişim sağlanabilir.

12. ÖNEMLİ ADRESLER VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Sanayi ve Ticaret Odaları

- Şili-Türk Ticaret Odası (Camara Chileno Turca de Comercio A.G.) (CCTC)
<https://www.cctc.cl/>
- Santiago Ticaret Odası (CCS)
<https://www.ccs.cl/>
- Ulusal Ticaret, Hizmet ve Turizm Odası (CNC)
<https://www.cnc.cl/>
- Sanayiciler Federasyonu (SOFOFA)
<https://web.sofofa.cl/>
- Üretim ve Ticaret Konfederasyonu (CPC)
<http://www.cpc.cl/>
- Şili Müteahhitler/İnşaatçılar Odası
<https://cchc.cl/>
- Şili Ceviz Üreticileri ve İhracatçıları Derneği (ChileNut)
<https://www.chilenut.cl/>
- Şili Meyve Üreticileri Federasyonu (Fedefruta)
<https://fedefruta.cl/>
- Şili Meyve İhracatçıları Birliği (Asoex)
<https://www.asoex.cl/>
- Şili İşlenmiş Gıda Birliği (Chile Alimentos)
<https://chilealimentos.com/>
- Şili Gıda ve İçecek Firmaları Birliği (AB Chile)
<https://www.abchile.cl/>

- Şili Takviye Gıda Üreticileri, İthalatçıları ve Pazarlayıcıları Birliği (ALIMSA)
<http://www.alimsag.cl/>
- Şili Süpermarketler Birliği
<https://www.supermercadosdechile.cl/>
- Şili Ulusal Bakır İşletmeleri (CODELCO)
<https://www.codelco.com/>
- Şili Oto Yedek Parça ve Aksesuar Sanayi Ticaret Odası (CAREP)
<https://www.carep.cl/>
- Şili Ulusal Otomotiv Sanayi Ticaret Odası (CAVEM)
<https://www.cavem.cl/>
- Şili Ulusal Otomotiv Birliği (ANAC)
<https://www.anac.cl/>
- Diğer Sektörel Meslek Kuruluşları
<https://www.cnc.cl/nosotros/socios/asociaciones-especializadas/>
- Bölgesel Meslek Kuruluşları
<https://www.cnc.cl/nosotros/socios/camaras-regionales/>
- Hizmetler Portalı
<https://chileservicios.com/>

Önemli Kurum ve Kuruluşlar

- Şili Dışişleri Bakanlığı İhracatı Geliştirme Genel Müdürlüğü (ProChile)
<https://www.prochile.gob.cl/>
- Dış Ekonomik İlişkiler Müsteşarlığı (SUBREI)
<https://www.subrei.gob.cl/>
- Şili İhracatı Teşvik Ajansı ProChile İstanbul Ofisi
<https://www.prochile.gob.cl/internacional/en/prochile-offices/europe/turkey>
- Şili Gümrük İdaresi
<https://www.aduana.cl/>
- Şili Yatırım Teşvik Ajansı
<https://investchile.gob.cl/>
- Şili Gelir İdaresi
<https://homer.sii.cl/>
- Şili Marka Tescil Kurumu
<https://www.inapi.cl/>
- Fikri Mülkiyet Birimi
<https://www.propiedadintelectual.gob.cl/>
- Yabancılar ve Göç İdaresi
<http://www.extranjeria.gob.cl/>
- Çalışma Müdürlüğü
<https://www.dt.gob.cl/>
- Bakanlıklar
<https://www.gob.cl/instituciones/#ministries>
- Kamu Kurum ve Kuruluşları
<https://www.gob.cl/instituciones/#services>
- Bölgesel İdareler ve Bağlı Belediyeler
<https://www.gob.cl/instituciones/#regions>
- Hayvan ve Bitki Sağlığı İdaresi (SAG)

- <https://www.sag.gob.cl/>
- Ulusal Sağlık Hizmetleri Tedarik Sistemi (CENABAST)
<https://www.cenabast.cl/>
- Kamu Sağlığı Enstitüsü (ISP)
<https://www.ispch.cl/>
- Kalkınma Ajansı
<https://www.corfo.cl/>
- Merkez Bankası
<https://www.bcentral.cl/>
- İstatistik Kurumu
<https://www.ine.gob.cl/>
- Şili İslam Merkezi Helal Akreditasyon Birimi
<https://www.halal.cl/>
- Şili Helal Sertifikasyon Merkezi
<https://www.chilehalal.com/>

Büyükkelçilik ve Müşavirlik İletişim Bilgileri

- T.C. Santiago Büyükelçiliği
<http://santiago.emb.mfa.gov.tr/Mission>
Adres: Monseñor Sotero Sanz 55/71 Providencia, Santiago - Şili, Posta
Kodu:7500007
E-posta: embajada.santiago@mfa.gov.tr
Telefon: +56 2 22320224 / +56 2 22318952
Nöbetçi / Acil Durum Telefonu: +56 9 3469 1499

Ticaret Müşavirliği

Adres: Alfredo Barros Errázuriz 1954, Oficina 1204, Providencia, Santiago, CHILE
Tel : + 56 2 2470 9009
VoIP : + 90 312 204 82 47
E-posta: santiago@ticaret.gov.tr
<https://musaviredanisin.ticaret.gov.tr/>
<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/genel-bilgiler>